

**ÖLÜM CEZASI: GÜNCEL TARTIŞMALAR VE
EĞİLİMLER**

**2023
YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

Naciye BİLGİN

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Emin HÜSEYİNOĞLU**

ÖLÜM CEZASI: GÜNCEL TARTIŞMALAR VE EĞİLİMLER

Naciye BİLGİN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Emin HÜSEYİNOĞLU

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kamu Yönetimi Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ağustos 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI	5
DOĞRULUK BEYANI	6
ABSTRACT.....	9
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ	10
ARCHIVE RECORD INFORMATION	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	13
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	14
1. BİRİNCİ BÖLÜM	15
1.1. Ceza Kavramı.....	15
1.1.1. Cezanın Amaçları.....	16
1.1.2. Cezanın Özellikleri	17
1.1.2.1. Cezanın Kanunda Düzenlenmiş Olması.....	17
1.1.2.2. Cezanın Suçla Orantılı Olması.....	18
1.1.2.3. Cezanın Sadece Suç İşleyen Kişiye Uygulanması	19
1.1.2.4. Cezanın İnsan Onuruna Uygun Olması	20
1.1.2.5. Cezanın Failin Kişiliğine Uygun Olması	21
1.1.2.6. Cezanın Geri Alınabilir Olması.....	21
1.1.3. Ceza Verme Yetkisi	22
1.2. Yaşam Hakkı	23
1.2.1. Yaşam Hakkı Kavramı	23
1.2.2. Yaşama Hakkının Korunması.....	24

1.2.2.1. Devlete Karşı Korunma	24
1.2.2.2. Kişinin Kendisine Karşı Korunması.....	24
1.2.2.3. Üçüncü Kişilere Karşı Korunması.....	26
1.3. Ölüm Cezası Kavramı.....	26
1.4. Ölüm Cezasının Çeşitleri.....	27
1.4.1. Eski Dönem Hukuk Sistemleri	27
1.4.1.1. Recm	27
1.4.1.2. Giyotin	28
1.4.1.3. Gaz Odası	29
1.4.1.4. Diğer İnfaz Yöntemleri	29
1.4.2. Günümüzdeki Hukuk Sistemleri	30
1.4.2.1. Kurşuna Dizerek İnfaz.....	30
1.4.2.2. Asarak İnfaz.....	31
1.4.2.3. Kılıçla İnfaz	31
1.4.2.4. Elektrikli Sandalye İle İnfaz.....	32
1.4.2.5. Zehirli İğne İle İnfaz.....	32
1.5. Ölüm Cezasının Tarihsel Gelişimi.....	33
1.5.1. Mısır Hukuku	33
1.5.2. Babil Hukuku.....	34
1.5.3. Roma Hukuku.....	35
1.5.4. Eski Yunan Hukuku.....	37
1.5.5. Yahudi Hukuku	38
1.5.6. Hıristiyan Hukukunda	39
1.5.7. İslam Hukuku	40
1.5.7.1. Hadd Cezaları	41
1.5.7.2. Zina Suçu.....	42
1.5.7.3. Yol Kesme (Hirabe)	42
1.5.7.4. Dinden Dönme (İrtidat).....	43
1.5.7.5. İsyân (Bağ).....	44
1.5.7.6. Kısas Cezaları	45
1.5.7.7. Tazir Cezaları	46
1.6. Ölüm Cezası Hakkında Görüşler	47
1.6.1. Lehine Görüşler	47

1.6.1.1. Ölüm Cezasının Kıyas Olduğu Görüşü.....	47
1.6.1.2. Ölüm Cezasının Caydırıcı Olduğu Görüşü	47
1.6.1.3. Adli Hata Gerekeçesiyle Ölüm Cezasına Karşı Çıkılamayacağı Görüşü	48
1.6.1.4. Ölüm Cezasının Uygulanmamasının Devlete Mali Külfet Oluşturduğu Görüşü.....	49
1.6.2. Aleyhine Görüşler.....	49
1.6.2.1. Ölüm Cezasının İnsan Onuru ile Bağdaşmadığı Görüşü.....	49
1.6.2.2. Ölüm Cezasının Caydırıcı Olmadığı Görüşü	50
1.6.2.3. Suçluyu Cezanın Değil Devletin Islah Etmesi Gerektiği Görüşü	51
1.6.2.4. Ölüm Cezası Orantılılık İlkesini İhlal Ettiği Görüşü	52
1.6.2.5. Adli Hata Halinde Ölüm Cezasının Telafisinin Mümkün Olmadığı Görüşü.....	52
2. İKİNCİ BÖLÜM.....	54
2.1. Uluslararası Metinlerde Ölüm Cezası.....	54
2.1.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi.....	54
2.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	54
2.1.3. Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi	56
2.1.4. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi.....	56
2.1.5. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi	57
2.1.6. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi.....	57
2.2. Dünyada Ölüm Cezası	58
2.2.1. Ölüm Cezasını Uygulayan Ülkeler.....	58
2.2.1.1. Amerika Birleşik Devletleri	58
2.2.1.2. Japonya.....	60
2.2.1.3. Çin	61
2.2.1.4. İran.....	62
2.2.1.5. Mısır	63
2.2.1.6. Suudi Arabistan	64
2.2.1.7. Diğer Ülkeler	66
2.2.2. Ölüm Cezasını Uygulamayan Ülkeler	66
2.2.2.1. Rusya.....	66
2.2.2.2. İtalya	68
2.2.2.3. Almanya.....	70

2.2.2.4. İngiltere.....	71
2.2.2.5. Fransa	73
2.2.2.6. Diğer Ülkeler	74
2.3. Türk Hukukunda Ölüm Cezası	75
2.3.1. Eski Türklerde Ölüm Cezası	75
2.3.2. Osmanlı Döneminde Ölüm Cezası	76
2.3.3. Türkiye'de Ölüm Cezası	80
2.3.3.1. Mevzuatımızda Ölüm Cezası	80
2.3.3.1.a. Genel Olarak	80
2.3.3.1.a.1. Ölüm Cezasının Öngörüldüğü Suçlar.....	80
2.3.3.1.a.2. Ölüm Cezasının Yerine Getirilmesi	81
2.3.3.1.a.3. Ölüm Cezasının İnfaz Biçimi.....	82
2.3.4. Türkiye'de Ölüm Cezasının Kaldırılma Süreci.....	84
SONUÇ	86
KAYNAKÇA.....	89
ÖZGEÇMİŞ	100

TEZ ONAY SAYFASI

Naciye BİLGİN tarafından hazırlanan "ÖLÜM CEZASI: GÜNCEL TARTIŞMALAR VE EĞİLİMLER" başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Emin HÜSEYİNOĞLU

Tez Danışmanı, Hukuk Bilimleri

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Ali ASKER (KBÜ)

Üye : Doç. Dr. Nazım AKSOY (MAKÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Emin HÜSEYİNOĞLU (KBÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Naciye BİLGİN

İmza:

ÖNSÖZ

İçerisinde bulunduğumuz çağdaş hukuk sisteminde insan haklarının hassasiyetli konumu ve en temel hak olarak adlandırılan yaşam hakkının korunması gerektiği fikri büyük önem arz etmektedir. Fakat başta dini hukuk sistemleriyle yönetilen ülkeler olmak üzere, bazı laik ve modern ülkelerde yaşam hakkını ihlal eden ölüm cezasına halen daha yer verilmektedir. Bu durum ise ölüm cezasının üzerindeki görüş farklılıklarından kaynaklı tartışmaların daha tutarlı olması ve yaşam hakkına karşı daha korumacı bir tavır sergilenmesi gerekliliğini gündeme getirmiştir.

"Ölüm Cezası: Güncel Tartışmalar ve Eğilimler" isimli çalışmada; özellikle ceza hukuku alanındaki övülmeye değer yetkinliği ile kıymetli bilgilerini, tavsiyelerini ve yönlendirmelerini esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Emin Hüseyinoğlu'na, yükseköğretim hayatım boyunca destekleriyle her zaman yanımda olan aileme ve çalışmamın başarılı şekilde sonlandırılması için her fırsatta bana moral ve motivasyon sağlayan Fatih Cankorur'a teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZ

Çok eski zamanlardan günümüze toplumsal düzeni sağlamak ve vatandaşların haklarını korumak amacıyla suç eylemi karşılığında ceza yaptırımını öngörülmüştür. Dönemin ve zihniyetin gerekliliğine göre cezanın türleri değişmiş ve çok ağır biçimlerde uygulanır hale gelmiştir. En ağır ceza biçiminde tanımlanan yaptırım ise ölüm cezası olmuştur.

Özellikle eski medeniyetlerde ölüm cezasının infaz biçimi oldukça çeşitlidir. Bu dönemde insan zihninin sınırlarını zorlayan, dehşet verici biçimlerde uygulamalar gerçekleşmiştir. Zamanla gelişen teknoloji ve insan onuruna verilen değerin artmasıyla ölüm cezasının infazları daha acısız ve hızlı biçimlerde uygulanmıştır. Bu adım insan yaşamı için olumlu gibi görünse de aslında tartışılması gereken konu, ölüm cezasının varlığının suçluların ıslahı ve toplum düzeninin korunması konusunda ne kadar etkili olduğu sorusudur.

Ölüm cezası varoluşundan günümüze hukukçu ve düşünürler tarafından üzerinde fikir çatışması oluşturan bir konu olmuştur. Buna istinaden hukukçu ve düşünürler genel itibariyle ölüm cezasını savunanlar ve bu cezaya karşı olanlar olarak iki kutuba ayrılmıştır. 20. yüzyılda insan hakları olgusunun önemine yapılan çağrılar ve uluslararası alanda yaşam hakkının savunuluyor olması ölüm cezasının kaldırılmasına yönelik güçlü bir adım olmuştur. Ancak yine de günümüzde ölüm cezası üzerine görüş birliği sağlanamayarak tartışmalar devam etmektedir.

Ölüm cezası, güncel veri ve istatistikler doğrultusunda yer yer karşımıza çıksa da başta gelişmiş ülkeler olmak üzere birçok ülkede kaldırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ceza Hukuku; Ceza; Hukuk Devleti; İnsan Hakları; Ölüm Cezası

ABSTRACT

Criminal sanction has been implemented to ensure social order and protect the rights of citizens since ancient times.

Types of punishments have been changed according to requirements of the time and mind set, and they have been applied in very strict ways. The sanction regarded as the harshest one has been the death penalty.

Types of execution of death penalty were various especially in ancient civilizations. In those times, executions were carried out in mind-bending and terrifying ways. Thanks to advancing technology and increase in value of human dignity, these executions of death penalty have occurred less painlessly and quickly. Even though this seems as a something good for human life, what to be actually discussed is how effective the death penalty in rehabilitation of the criminals and protecting social order is.

Death penalty has been a controversial topic among legal experts and philosophers since its appearance. Hence, these legal experts and philosophers have been divided into two sides on this matter: those who are in favor of it, and those who are against. Call for importance of human rights in 20th century and defense of right to live in international areas have been a crucial step in repealing death penalty. However, there is still no consensus on it, and debates are still on. Death penalty can be detected in updated data statistics, yet it has been repealed in many countries particularly in developed ones.

Keywords: Penal Law; Punishment; State of Law; Human Rights; Death Penalty

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Ölüm Cezası: Güncel Tartışmalar ve Eğilimler
Tezin Yazarı	Naciye BİLGİN
Tezin Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Emin HÜSEYİNOĞLU
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	28/08/2023
Tezin Alanı	Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	100
Anahtar Kelimeler	Ceza Hukuku; Ceza; Hukuk Devleti; İnsan Hakları; Ölüm Cezası

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Death Penalty: Current Debates And Trends
Author of the Thesis	Naciye BİLGİN
Advisor of the Thesis	Assoc. Prof. Dr. Emin HÜSEYİNOĞLU
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	28/08/2023
Field of the Thesis	Department of Public Administration
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	100
Keywords	Penal Law; Punishment; State of Law; Human Rights; Death Penalty

KISALTMALAR

ABD.	: Amerika Birleşik Devletleri
AIDS.	: Kazanılmış Bağışıklık Yetersizliği Sendromu
AIHS.	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
bkz.	: bakınız
BM.	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
CNN.	: Cable News Network
E.	: Esas
ETCK.	: Eski Türk Ceza Kanunu
K.	: Karar
m.	: madde
MÖ.	: Milattan Önce
MSHS.	: Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
RSFSCCK	: Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Ceza Kanunu
s.	: sayfa
S.	: Sayı
S.Ü.	: Selçuk Üniversitesi
T.	: Tarih
TBMM.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK.	: Türk Ceza Kanunu
USA.	: Amerika Birleşik Devletleri
Y.	: Yıl

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu tez çalıŐmasının konusunu ölüm cezasının karşılaştırmalı hukuk ve Türk hukukundaki güncel yeri ve üzerinde bulunan tartışmalar ile eğilimlerin incelenmesi oluŐtırmaktadır. ÇalıŐmanın birinci bölümünde öncelikle ceza, yaşam hakkı ve ölüm cezası gibi kavramlar açıklanmıŐ, ardından cezanın amaçları ve özellikleri, ölüm cezasının türleri ile tarihsel gelişimi incelenmiŐ ve ölüm cezası üzerine ileri sürülen görüŐlere detaylıca yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise tezin asıl konusu olan ölüm cezasının uluslararası metinlerdeki ve dünyadaki konumu incelendikten sonra Türk hukukundaki seyri, gelişimi ve kaldırılma sürecine yer verilmiştir.

Bu tez çalışması, ilk çağlardan itibaren çeşitli suçlar karşısında verilmiş olan ölüm cezasının kapsamını, koŐullarını, infaz biçimlerini ve tartıŐmalı olan yönlerini ele almaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Modern hukukta, insanların hiçbir kriter ayırt edilmeksizin yalnızca insan olmalarından dolayı doğuştan kendilerine tanımlanmıŐ en temel hakkın yaşam hakkı olduğu kabul edilmektedir. Fakat lm cezası ile bu hak tehdit altındadır.

Bu alıŐma ile insan yaşamı için hayati önem arz eden ve yaşam hakkının istisnası olarak adlandırılan ölüm cezasının, gerek ulusal gerekse uluslararası boyutları ve bilinen, bilinmeyen tüm yönleriyle ele alınması amaçlanmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

"lm Cezası: Güncel Tartışmalar ve EĞilimler" isimli tez çalışması, literatür ve kaynak taraması (kitap, dergi, makale, tez, internet kaynakları ve istatistikler) yöntemleriyle yürütülmüŐ ve sonuçlandırılmıŐtır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Ölüm cezasının uygulanması konusunda karşılaştırmalı hukuk devletlerinde ve doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bu çalışmada, ölüm cezasının suç işleme oranı üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla yapılan resmi istatistiklerden de faydalanılarak ölüm cezasının uygulanması durumunda ortaya çıkabilecek problemlere çözüm aranacaktır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Günümüzün modern hukuk sistemlerinde ölüm cezasına karşı genellikle sert tepkiler bulunmaktadır. Bu nedenle ölüm cezasını uygulayan bazı ülkeler konuyla ilgili verilerinin bir kısmını veya tamamını hiç paylaşmamaktadırlar. Dolayısıyla karşılaştırmalı hukukta ölüm cezasının konumu, uygulanmasının sıklığı ve kapsamının sınırları hakkında şeffaf bir sonuca ulaşmak zorlaşmaktadır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA KAVRAMI, YAŞAM HAKKI, ÖLÜM CEZASI KAVRAMI, ÖLÜM CEZASININ ÇEŞİTLERİ, ÖLÜM CEZASININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE ÖLÜM CEZASI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

1.1. Ceza Kavramı

Kanun koyucu tarafından bireylere, toplum içerisinde güvenli ve huzurlu yaşamaları amacıyla bazı sorumluluklar verilmiştir. Bu sorumlulukların yerine getirilmesini engelleyen fiiller suç sayılmış ve işlenen suç karşısında yaptırım uygulanması öngörülmüştür.¹ Modern ceza hukukunda yaptırımlar, ceza ve güvenlik tedbirleri olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir.²

Ceza; suç işleyen kişinin özgürlüğüne, yaşam şekline ve mal varlığına karşı kanunlar tarafından öngörülmüş olan yaptırım türüdür.³ Bu bakımdan ceza, hukuka aykırı ve kusurlu eylem şeklinde ifade edilen suça karşı kanunlarda yer verilerek unsurları belirtilmiş, hukuk düzeninin öngördüğü yargısal bir kararla suçluları bazı yoksunluklara mecbur bırakmaktadır.⁴ Diğer yaptırım türlerine göre daha ağır sonuçları olması sebebiyle ceza yaptırımının en son çare olarak uygulanması gerekir.⁵

¹ Irmak KORUCULU, *Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, 2022), s.30.

² Ali Rıza TÖNGÜR, Ekrem ÇETİNTÜRK, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Adalet Yayınevi, Birinci Baskı, 2020), s.26.

³ Türk Dil Kurumu, (<https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 13.03.2023).

⁴ Sema Ayatar KIZILYAR, “Ceza Yaptırımı ile İdari Yaptırım Ayrımı Distinction Between Criminal and Administrative Sanction”, *Journal of Yaşar University*, Cilt: 8, (2013), s.1642.

⁵ Berrin AKBULUT, *Türk Ceza Hukuku Genel Bilgiler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, İkinci Baskı, 2020), s.336.

1.1.1. Cezanın Amaçları

Cezaların amaçları, içerisinde bulunduğu döneme ve toplumlara göre farklılık göstererek gelişmiştir. İlkel toplumlarda genel itibariyle intikam duygusu göze çarparken, zamanla dini etkenlerin de etkisiyle cezanın kefaret amacı ortaya çıkmıştır.⁶

Cezanın amacının kefaret olduğu görüşü; "göze göz, dişe diş" anlayışıyla örtüşmektedir. Suç işleyen bunun karşılığını ödemelidir.⁷ Buna göre ceza, suç işleyen kişinin bu eylemi dolayısıyla oluşturduğu kusurluluk durumunun örtülmesini ifade etmektedir. Suçlunun cezası infaz edildiğinde, suçlu öncelikle oluşturduğu kusurdan dolayı sorumluluk bilincine ulaşacak ve daha sonra kusurundan aklanmış sayılacaktır.⁸

Cezanın adalet esasına dayandığını savunan mutlak ceza teorisine göre ise suç oluşturan fiil ceza ile karşılanmalıdır. Suç işleyen kişi, hukuk düzenini ihlal ettiği için cezalandırılarak acı çekmeli ve adalet yerini bulmalıdır.⁹

Zamanla mutlak ceza teorisine karşı nisbi ceza teorisi ortaya çıkmıştır. Bu teoriye göre cezanın amacı, geleceğe yöneliktir ve faili gelecekte işleyebileceği suçlardan alıkoymaktır. Bu görüşe göre ceza, suçtan korunmak için bir araç olup amacı yalnızca önlemedir. Faile ceza verilirken kusuru oranında değil, yeniden sosyalleşmesi için yeterli olan ceza verilmektedir.¹⁰

Modern ceza hukukunda ise cezanın amacı, cezaların önleme etkisi sayesinde hukuki değerlerin korunması olarak belirlenmiştir.¹¹ Önleme, genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Suç işleyen kimselere uygulanan cezalar karşısında suç işlemeyen kişilerde ibret duygusunun uyanması ve suç işlemeye karşı caydırıcı bir etki oluşması genel önlemeyi ifade etmekteyken, uygulanan cezalar sayesinde suçluların

⁶ İlhan ÜZÜLMEZ, "Ceza Sorumluluğunun Esası ve Cezalandırmanın Amacına Dair Düşünce Hareketleri (Ceza Hukukunda Okullar Mücadelesi)", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1-4, (2001), s.260.

⁷ Nur CENTEL, "Cezanın Amacı ve Belirlenmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları*, Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, İzmir, (2001), s.338.

⁸ İzzet ÖZGENÇ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, On Sekizinci Bası, 2022), s.35.

⁹ Mahmut KOCA, İlhan ÜZÜLMEZ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, Onbeşinci Baskı, 2022), s.572.

¹⁰ CENTEL, s.340-341.

¹¹ AKBULUT, s.27.

islahı gerçekleştirilerek tekrar sosyalleştirilmeleri ve yeni bir suç işlemlerinin önüne geçilmesi özel önleme olarak tanımlanmaktadır.¹²

1.1.2. Cezanın Özellikleri

Cezaların amaçlarına hizmet edebilmeleri için evrensel kabul edilmiş bazı niteliklere sahip olmaları gerekmektedir.¹³ Bunlar; cezanın kanunda düzenlenmiş olması, cezanın işlenen suçla orantılı olması, cezanın sadece suçu işleyen kişiye uygulanması, cezanın insan onuruna uygun olması, cezanın failin kişiliğine uygun olması ve cezanın geri alınabilir olması özelliklerinden ibarettir.

1.1.2.1. Cezanın Kanunda Düzenlenmiş Olması

Cezanın kanunda düzenlenmiş olması, modern ceza hukukunun en temel ilkelerinden olan kanunilik ilkesi ile açıklanmaktadır.¹⁴ Kanunilik ilkesi, kişi hak ve özgürlüklerinin korunmasının güvence altına alınması amacıyla hangi fiillerin suç sayıldığını ve bu suç sayılan fiillerin işlenmesi durumunda cezalarının ne olduğunun kanun tarafından açıkça belirtilmesini ifade etmektedir.¹⁵

Kanunilik ilkesini düzenleyen Anayasanın 38/1. maddesine göre,

Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Anayasanın 38/3. maddesine göre ise "*Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.*" Yine bu ilkeyi düzenleyen Türk Ceza Kanununun 2. maddesine göre,

¹² Hakan HAKERİ, *Ceza Hukuku Genel Hükümler / Temel Bilgiler*, (Ankara: Astana Yayınları, On Sekizinci Bası,2020), s.22.

¹³ Fatih BİRTEK, *Ceza Hukuku (Genel Hükümler) Temel Bilgiler*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 6. Baskı, 2018), s.454.

¹⁴ Veli Özer ÖZBEK, Koray DOĞAN, Pınar BACAĞIZ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, Onüçüncü Baskı, 2022), s.65.

¹⁵ KOCA / ÜZÜLMEZ, s.56.

(1) Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz. (2) İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz.

Kanunilik ilkesi bireylere hangi eylemlerin yasak olduğunu önceden bildirdiği için bireyler hareketlerini düzeltebilme imkanına sahiptirler. Kusurlu sayılabilmeleri ise ancak kanunun öngördüğü şartların oluşması durumunda gerçekleşmektedir.¹⁶

Kanunilik ilkesi, hakimin işlenen fiilleri kanunda yer almadığı halde suç sayma ve bu fiiller karşısında ceza uygulamasının önüne geçmektedir. Hakim ancak kanunda türü ve miktarı açık biçimde yazan cezayı uygulama hakkına sahip sayılmış ve bu sayede adaletin uygulanması önündeki keyfilik durumu ortadan kaldırılmıştır.¹⁷

Kanun koyucu bazı hallerde, hakime cezanın arttırılması veya azaltılması hususunda takdir yetkisi tanımıştır. Fakat bu haller de ceza kanununda açıkça öngörüldüğü için kanunilik ilkesine aykırı düşmemektedir.¹⁸ Ayrıca ceza kanununda boşluk olması durumundan faydalanarak suç işleyen kişilere karşı ise kıyas yoluyla yeni suç yaratılması yerine hukukun güvencesi açısından bu kişilerin cezalandırılmaması tercih edilmektedir.¹⁹

1.1.2.2. Cezanın Suçla Orantılı Olması

Hukuk devletine göre kanunlar çıkarılırken orantılı hareket edilmesi gerekir. Bu amaçla, ulaşılmak istenilen yarar ile tercih edilen araç arasında bir dengenin bulunmasını ifade eden orantılılık ilkesine ihtiyaç duyulmaktadır.²⁰

Orantılılık ilkesine göre, suç olarak belirlenmiş fiil karşısında verilen ceza, suça uygun düzenlenmelidir.²¹ Dolayısıyla ağır ceza, ancak ağır fillere verilebilir. Hafif

¹⁶ Sulhi DÖNMEZER, Sahir ERMAN, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt I*, (İstanbul: 14. Bası, Der Yayınları, 2016), s.56.

¹⁷ ÖZBEK / DOĞAN / BACAĞSIZ, s.66.

¹⁸ Burak KÜPELİOĞLU, *Ceza Hukuku Bağlamında Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi*, (Ankara: Birinci Baskı, Adalet Yayınevi, 2021), s.33, (TCK. m.61).

¹⁹ Ayhan ÖNDER, *Ceza Hukuku Dersleri*, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1992), s.68-69.

²⁰ TÖNGÜR / ÇETİNTÜRK, s.50.

²¹ Süleyman DOST, "Uluslararası Hukukta Orantılılık İlkesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı:12, (2018), s.361.

fiillere ağır ceza verilemez. Örneğin hırsızlığın cezası ile adam öldürmenin cezası aynı olmamalıdır.²²

Kişilerin suç teşkil eden fiilleri karşısında temel hak ve özgürlüklerine uygulanacak olan yaptırımların ulaşılması istenen amaca elverişli olması dışında, en az yükümlülük gerektirecek yumuşak araçlar biçiminde kullanılması da gerekmektedir.²³

Suç ve ceza arasındaki oranın eksik uygulanması; toplumun adalete olan güveninin zedelenmesine, cezaya çarptırılan suçlu yerine cezayı uygulayan hakim ve cezayı düzenleyen makamın kınanmasına ve dolayısıyla toplum huzurunun bozulmasına neden olur.²⁴

Orantılılık ilkesi TCK'nın 3/1. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "*Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur.*"

1.1.2.3. Cezanın Sadece Suç İşleyen Kişiye Uygulanması

Cezanın sadece suçu işleyen kişiye uygulanması, modern ceza hukukunun temel ilkelerinden birisi olan ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesini ifade etmektedir.²⁵ Ceza sorumluluğu, kusur esasına dayalı biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesi, kusur ilkesinin doğal bir sonucudur.²⁶

Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine göre, ceza, failin işlemiş olduğu fiilinden doğan kişisel sorumluluğuna dayanmaktadır.²⁷ Cezaların şahsiliği ilkesiyle

²² HAKERİ, s.33.

²³ Yüksel METİN, "Temel Hakların Sınırlandırılması ve Ölçülülük: Ölçülülük İlkesi Evrensel Bir Anayasal İlke Midir?", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, (2017), s.6.

²⁴ Mehmet TAN, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, 2011), s.91.

²⁵ M. Yasin ASLAN, "Türk Hukukunda Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 2010/2, (1968), s.234.

²⁶ Hüsnü ALDEMİR, *Uygulayıcılar İçin Ceza Hukuk Genel Hükümler Rehberi*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 1. Baskı, 2019), s.165.

²⁷ TÖNGÜR / ÇETİNTÜRK, s.49.

ulaşılmak istenilen temel amaç, kimsenin başkasının işlemiş olduğu fiilinden sorumlu tutulmayarak cezalandırılmamasıdır.²⁸

Cezaların şahsiliği ilkesi, Anayasanın 38/7. maddesinde güvence altına alınmıştır. Buna göre, "*Ceza sorumluluğu şahsidir.*" Cezalandırma aşamasında failin suçu işlemediğine yönelik şüphelerin bulunması halinde hiç kimseye ceza verilmemeli ve failin suçu işlediği kanıtlanmadığı takdirde hakkında ancak beraat kararı verilmelidir.²⁹

1.1.2.4. Cezanın İnsan Onuruna Uygun Olması

İnsan, farklı hiçbir özelliğine bakılmasına gerek kalmaksızın, yalnızca insan olması nedeniyle kendisine saygı duyulması gereken onurlu bir varlıktır. Bu nedenle insan onuru doğuştan kazanılır ve bir başkasına devredilemez.³⁰

Tüm faaliyetleri insan üzerine kurulmuş olan devletin odağını insan onuru ve bu onurun korunması oluşturmaktadır. Dolayısıyla insan onuruna karşı oluşacak tehditleri önlemek, ona layık davranmak ve genel koruma tedbirlerini almak hukuk devletine aittir.³¹ Bu doğrultuda devlet ceza yaptırımlarından da faydalanmaktadır. Cezalar oluşumları itibariyle suçluları bazı acılara sürüklemektedirler. Fakat bunun dışında, bedenlerine yönelik işkence ya da eziyet gibi yaptırımlar uygulanamaz.³² Bu durum anayasal güvence altına alınmıştır. Anayasanın 17/3. maddesine göre, "*Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.*"

Gerek ulusal gerekse uluslararası metinlerde temel hakların ve insan onurunun, pozitif hukuk kurallarından ileri geldiği kabul edilmektedir. Bu nedenle modern devletlerde işkence yasağı benimsenmiş ve temel haklar bu yasağın ile korunmaya

²⁸ Kayıhan İÇEL, "Çağdaş Ceza Hukukunun Evrensel İlkelerinin Kabahat Türünden Eylemler Alanındaki Boyutları", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı: 7, (2016), s.630.

²⁹ ALDEMİR, s.166.

³⁰ Nihat BULUT, "Eski Yunan'dan Aydınlanma Çağına İnsan Onuru Kavramının Gelişimine Genel Bir Bakış", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3-4, (2008), s.2.

³¹ Ubeydullah TURAN, *Ceza Hukukunda Hümanizm İlkesi Açısından Kastrasyon Yaptırımı*, (Ankara: Adalet Yayınevi, Birinci Baskı, 2019), s25.

³² Timur DEMİRBAŞ, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 16. Baskı, (2021), s.607.

alınmaktadır.³³ Dolayısıyla modern ceza hukukunda ve uluslararası metinlerde cezaların ahlaki ve insan onuruna yakışır biçimde düzenlenmesi gerektiği kabul edilmektedir.³⁴ Örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesine göre, "*Hiç kimse işkence veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.*"

1.1.2.5. Cezanın Failin Kişiliğine Uygun Olması

Suç işleyen failin cezalandırılırken, şahsi özellikleri göz önünde bulundurularak bu özelliklere göre cezanın şekillendirilmesine cezanın bireyselleştirilmesi denilmektedir.³⁵ Cezanın bireyselleştirilmesi aşamasında hakim takdir yetkisini yine kanunda alt ve üst sınırı koyulmuş olan ceza çerçevesinde ve sınırlarını aşmadan kullanmaktadır.³⁶

Cezaların bireyselleştirilmesindeki amaç, failin işlemiş olduğu suçun icrasından yargılama süresine kadar iç hesaplaşma, vicdan muhasebesi gibi nedenlerden dolayı gösterdiği pişmanlık belirten davranışlarına karşılık vermektir. Örneğin failin, işlediği suç nedeniyle mağdurda oluşan maddi ve manevi tazminatlarını gidermeye çalışması, hakim tarafından takdiri indirim kullanmasına imkan tanımaktadır.³⁷

1.1.2.6. Cezanın Geri Alınabilir Olması

Gerçeğin yeteri kadar veya hiç bilinmemesi sonucu iradenin yanlış oluşması hata olarak adlandırılmaktadır. Hukuk sisteminde mükemmel bir işleyişin olmaması

³³ Hüseyin MECEK, "İnsan Haklarında Semantik Bozum: 'İşkence'den 'Kötü Muamele'ye", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Sayı: 2, (2021), s.349.

³⁴ Halim Alperen ÇITAK, "Transhümanizm Karşısında Hukuk Devleti İdeali", *İnsan Hakları Yıllığı*, Cilt: 38, Sayı: 1, (2020), s.13.

³⁵ Doğan SOYASLAN, "Cezaların Bireyselleştirilmesi", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1-2 (S.Ü Hukuk Fakültesi 20. Yıl Armağanı), (2003), s.25.

³⁶ Mustafa ÖZEN, "Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1-2, (2009), s.78.

³⁷ Rumeysa DEMİR, "Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, (2022), s.897.

nedeniyle gerek soruşturma gerekse kovuşturma aşamalarında elde edilen veriler dolayısıyla bazen hata yapılabilmektedir.³⁸

Cezalar sonuçları itibariyle ise bazen çok ağır olabilmektedirler. Bu sebeple adli hata gibi ciddi problemlerin giderilmesi için cezaların düzeltilebilir ve geri alınabilir olması gerekmektedir.³⁹

Ceza muhakemesi hukukunda yargılamanın yenilenmesi kurumu cezanın bu özelliğini sağlamaya hizmet etmektedir. Buna göre kesinleşen bir hükümlerle sonuçlanmış bir dava, kanunda yazılı hallerde yargılamanın yenilenmesi yoluyla tekrar görülür.

1.1.3. Ceza Verme Yetkisi

Cezalandırma kavramı, hukuk düzenine aykırı hareket ederek düzenin akışını bozan kişilere karşı egemen gücün, yani devletin yaptırım uygulamasını ifade etmektedir.⁴⁰ Bu nedenle ülke içerisindeki iç hukuk düzeninin devamlılığını ve adaleti sağlamak amacıyla cezai yaptırım uygulama yetkisi devlete verilmiş ve bu yetkinin egemenlik alanıyla sınırlı kullanılması kabul edilmiştir.⁴¹

Günümüzde suç ve karşılığında uygulanacak olan cezaları belirleme yetkisi yasama organına verilmiştir. Anayasanın 7. maddesine göre, "*Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.*" Yasama organı, suç ve ceza yetkisini anayasa ve ceza hukukunun temel ilkelerini dikkate alarak kullanır.⁴²

Ceza hukukunda cezalara hükmetme yetkisi ise yargıya aittir. Dolayısıyla adli bir cezaya ancak ceza mahkemesi karar verebilir. Türk hukukunda ceza yargılaması ile ilgili kurallar Ceza Muhakemesi Kanunu ile belirlenmiştir.

³⁸ Gökhan TANERİ, "Temel Cezanın Belirlenmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı:3, (2016), s.141.

³⁹ DEMİRBAŞ, s.607.

⁴⁰ Veysel DİNLER, "*Devletin Suç İhdas Etme ve Cezalandırma Yetkisinin Sınırı*", (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta, 2013), s.27.

⁴¹ İlyas ŞAHİN, "Ceza Kanunlarının Yer Bakımından Uygulanması ve Türk Ceza Kanununda Esas Alınan İlkeler", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, (2015), s.107.

⁴² AYM, T. 03.01.2008, E. 2015/5, K. 2008/2, (www.hukukturk.com/, Erişim Tarihi: 15.01.2023).

1.2. Yaşam Hakkı

1.2.1. Yaşam Hakkı Kavramı

Yaşam, insanın doğumu ile başlayan, doğal ortamlarda olabildiğince yüksek refah düzeyinde hayatını sürdürdüğü ve yine doğal nedenler neticesinde gerçekleşen ölümüne kadar geçirdiği süreye denilmektedir. Bu sürecin devlet tarafından güvence altına alınması, güvenceye aykırı durumların gerçekleşmesi halinde insanların devletten yardım isteme hakkının bulunması, bu hakların devlet tarafından korunması, kollanması ve geliştirilmesinin talep edilmesi hakkı tümüyle yaşam hakkını oluşturmaktadır.⁴³ Bu açıdan yaşam hakkı, var olmadığı sürece, diğer temel insan hak ve özgürlüklerinin önemini yitirdiği en temel haklardandır. Hatta üzerinde mutlak tasarruf yetkisinin bulunmaması ve diğer hakların vazgeçilmez temelini oluşturması nedeniyle temel insan haklarının ilki olarak kabul edilmektedir.⁴⁴

Devlet tarafından dokunulamayacak ve devletin gölge edemeyeceği haklardan olması nedeniyle yaşama hakkı negatif statü hakları içerisinde yer almaktadır.⁴⁵ Yaşam hakkı ulusal hukukta olduğu kadar uluslararası hukukta da hem bireyler açısından, hem de toplum açısından büyük önem arz etmesi nedeniyle bir bütün olarak ele alınmış ve temel hak olarak tanımlanmıştır.⁴⁶

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. maddesine göre, "*Herkesin yaşama ve kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır.*"⁴⁷ Yine Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 6. maddesine göre, "*Her insanın doğuştan gelen yaşam hakkı vardır. Bu hak yasalarla korunacaktır. Hiç kimsenin yaşamı keyfi olarak elinden alınamaz.*"⁴⁸

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, devlete yaşam hakkının korunması amacıyla pozitif yükümlülükler yüklemiştir. Buna göre devlet, koruma işlevini gerçekleştirmek

⁴³ Güner AKYAZI, Onur TATAR, "Yaşama Hakkı ve Ölüm Cezası", *Ankara Barosu İnsan Hakları Komisyonu*, (2002), s.7.

⁴⁴ Cengiz Topel ÇİFTÇİOĞLU, "Yaşama Hakkı", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (2012), s.138.

⁴⁵ Yüksel BAT, "*Demokratik Hukuk Devletinde Yaşam Hakkı ve Ölüm Cezası*", (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2018), s.39.

⁴⁶ Emre ŞİMŞEK, "Covid-19 Döneminde Kamu Sağlığının Korunması İçin Alınan Tedbirlerin Yaşam Hakkı ve Eşitsizlikler Üzerindeki Etkileri", *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt: 79, Sayı: 2, (2021), s.250.

⁴⁷ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (www.ombudsman.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.05.2023).

⁴⁸ Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/589), (www.tbmm.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.05.2022).

için öncelikle kanuni düzenlemeleri yapmalı, daha sonra ise tehlike oluşturabilecek her türlü eylem ve işleme karşı önleyici uygulamaları hayata geçirmelidir.⁴⁹

1.2.2. Yaşama Hakkının Korunması

1.2.2.1. Devlete Karşı Korunma

Devletler özellikle bazı dönemlerde insanların bedensel bütünlüğü hakkını ihlal edecek şekilde, işkence, sakat bırakma ve ölüm gibi yaptırımlar uygulamıştır. Bu açıdan kişiler, yaşam hakkının devlete karşı korunmasına ihtiyaç duymuş ve bu doğrultuda bazı önlemler alınmıştır.⁵⁰

Yaşam hakkının varlığı ile devlet, kişinin bedensel bütünlüğüne karşı uygulanacak ölüm cezası, işkence, eziyet ve bunlara benzer diğer ceza türlerinin uygulamamakla ve yaşam hakkını korumakla sorumlu kılınmıştır.⁵¹ Bunun sonucu olarak yaşam hakkının korunması amacıyla modern devletler zaman içerisinde ölüm cezasını kaldırmışlardır.

1.2.2.2. Kişinin Kendisine Karşı Korunması

İnsan haklarının dış çevreden gelecek etkenlerden korunması kadar, bazı durumlarda bizzat kendisine karşı da korunması gerekmektedir.⁵² Bu nedenle TCK'da intihara yönlendirme suçu düzenlenmiştir. TCK'nın 84/1. maddesine göre, "*Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*"

Kendini öldürme ifadesi intihar haricinde, ilk kez Bacon tarafından kullanılan ve "kolay ölüm", "onurlu ölüm" ve "acısız ölüm" gibi anlamlara gelen "ötenazi"

⁴⁹ Dikran M. ZENGİNKUZUCU, "Covid-19 Pandemisi, Devlet ve Yaşam Hakkı", *İstanbul Esenyurt Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, (2021), s.56.

⁵⁰ BAT, s.50.

⁵¹ Serkan KIZILYER, "Yaşam Hakkı: AİHM Kararları ve İdari Yargı Uygulaması", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, (2014), s.254.

⁵² ÇİFTÇİOĞLU, s.141.

kelimesiyle de adlandırılmaktadır.⁵³ Dini açıdan bu konu ele alındığında ise neredeyse tüm dinler intiharın günah olduğunu söylemiş ve dinen yasaklamışlardır. Ancak ötenazide durum biraz karışıktır.⁵⁴

Ötenazi, insanların katlanamayacak acılarını sonlandırmak için ilaçlar kullanılması, iyileşemez veya tedavisi mümkün olmayan hastalıklara karşı insanda acıma duygusu oluşturan hastalıkla yaşayan insanın talebi doğrultusunda hayatına son verilmesi işlemidir.⁵⁵

Ötenazinin kendi içerisinde aktif, pasif ve dolaylı ötenazi olmak üzere çeşitleri bulunmaktadır. Aktif ötenazi, hasta kişinin talebi doğrultusunda, dışarıdan yapılan aktif bir hareketle hayatının sonlandırılması işlemidir.⁵⁶ Pasif ötenazide ise aktif ötenazinin aksine bir hareketsizlik söz konusudur. Pasif ötenazi, örneğin ihtiyaç duyduğu ilaçları vermeme gibi bir yöntemle hasta kişinin hayatının sonlandırılması işlemidir.⁵⁷ Dolaylı ötenazide ise hastanın aktif ve pasif ötenazide olduğu gibi hayatının direk sonlandırılması söz konusu değildir. Bu yöntemde hastaya ölüme yol açacak ilaçların yan etkileri, kullanımı ve buna bağlı diğer detaylar anlaşılır bir biçimde anlatılır. Bu bilgilendirme üzerine hasta kendi rızasıyla ölüme yol açacak ilacı kullanır ve bunun sonucunda ölüm meydana gelir.⁵⁸

Ötenazinin gerçekleşmesi adına yapılacak eylemler günümüzde pek çok ülkede suç olarak kabul edilse de suçun niteliği ve karşısında cezanın miktarı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ancak kişi özerkliğindeki artış ve bireye tanınan hakların genişlemesi dolayısıyla ötenazinin suç olmaktan çıkarılması eğilimleri artmaktadır.⁵⁹ Günümüzde bazı ülkelerin mevzuatlarında belli şartların gerçekleşmesi halinde ötenazi uygulamasına izin verilebilmektedir.

⁵³ Oktay BAHADIR, *Yaşama Hakkı*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, 2015), s.76.

⁵⁴ BAT, s.52.

⁵⁵ Y. Furkan ŞEN, "Yaşam Hakkı: İdam, Kürtaj, Ötenazi ve Siyasal Sorumluluk", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, (2015), s.16.

⁵⁶ Muharrem ÖZEN, Meral Ekici ŞAHİN, "Ötenazi", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 4, (2010), s.18.

⁵⁷ Ayşe Başak SARI, "*Türk Ceza Hukuku Açısından Ötenazi*", (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2021), s.14.

⁵⁸ Bilal KILINÇ, *Mukayeseli Hukukta Ötenaziye İlişkin Yaklaşımlar ve Hukukumuzda Ötenazinin Yeri Sorunu*, (Ankara: Adalet Yayınevi, Birinci Baskı, 2019), s.37.

⁵⁹ Erika Biton SERDAROĞLU, "Ötenazi - Ölme Hakkı", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 3, (2016), s.470.

1.2.2.3. Üçüncü Kişilere Karşı Korunması

Yaşam hakkının üçüncü kişilere karşı korunması, kişinin bir başkası tarafından öldürülmesinin engellenmesini ifade etmekte ve insan öldürme suçunu oluşturmaktadır. İnsan öldürme suçu, tarihi en eski olan, bireysel değerleri ve en temel hak olan yaşam hakkını koruyan, bu sebeple sonuçları da en ağır olan suç olarak belirlenmiştir.⁶⁰

Bütün modern devletlerin ceza hukuklarında olduğu gibi Türk ceza hukukunda da insan öldürme eylemi suç olarak kabul edilmiştir. Kasten öldürme suçu TCK'nın 81. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "*Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır.*" TCK'nın 82. ve 83. maddelerinde de kasten öldürme suçunun türleri düzenlenmiştir. Taksirle öldürme suçu ise TCK'nın 85. maddesinde yer almaktadır. Buna göre, "*Taksirle bir insanın ölümüne neden olan kişi, iki yıldan altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*"

1.3. Ölüm Cezası Kavramı

Ölüm cezası, bir kimsenin işlediği veya işlediğine inanılan suçuna karşı, devlet yetkilileri tarafından bu kişinin hayatının sonlandırılması şeklinde uygulanan cezayı ifade etmektedir.⁶¹

Bireylerin doğuştan kazandıkları ve en önemli hakları olan yaşam hakkının önündeki en temel ve güçlü ceza, ölüm cezasıdır.⁶² Yaşam hakkı varlığı itibariyle dokunulmaması ve korunması gereken bir haktır. Dolayısıyla bu hakkın dışarıdan bir muamele olmaksızın kendiliğinden doğal gelişiminin tamamlanması ile sona ermesi gerekmektedir. Fakat ölüm cezası ile yaşam hakkı ihlal edilmektedir.⁶³

Ölüm cezası, insanları mümkün olduğunca suç işlemekten caydırmak, suç işleyenin de o suçu oluşturan olumsuz fiilinden dolayı ceza görmesini veya bu fiilin

⁶⁰ Berrin AKBULUT, "Kasten Öldürme Suçu (TCK m.81)", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 4, (2020), s.274.

⁶¹ Betül İŞLER, "*İnsan Hakları Açısından Ölüm Cezası: Edebi Eserlerden Örneklerle*", (Yüksek Lisans Tezi, T.C. Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İnsan Hakları Anabilim Dalı İnsan Hakları Yüksek Lisans Programı, İstanbul, 2020), s.16.

⁶² KOCA / ÜZÜLMEZ, s.567.

⁶³ Halit ÇELENK, *Hukuksuz Demokrasi*, (Ankara: Çağdaş Yayınları, Dördüncü Baskı, 1994, İnternet Edisyonu: Ocak 2014), s.53.

karşılığının ödenmesi amacıyla kişilerin hayatlarının sonlandırılması işlemidir.⁶⁴ Buna göre ölüm cezası varoluş nedenini, bireylerin ve toplumun zararının karşılanarak huzurlu yaşam ortamını sunmak fikrinden almaktadır.⁶⁵

Tarihin en eski çağlarından beri uygulanmakta olan ve üzerinde çok sayıda her türlü görüş ve tartışma bulunan hak tanıyan ölüm cezası; birçok düşünür, hukukçu ve hukuk metinleri tarafından da açıklanmaya değer bulunmuştur. En eski ceza olarak da adlandırılabilen ölüm cezasının, gerek bu açıklamalar ışığında varlığı ve uygulanması hakkında görüş birliğine ulaşılamaması sebebiyle, gerekse aydınlanma ile gelişen hukuk sistemi sayesinde hukuki yeri değişmiş ve bugün çoğu ülkede kaldırılmıştır.⁶⁶

1.4. Ölüm Cezasının Çeşitleri

1.4.1. Eski Dönem Hukuk Sistemleri

1.4.1.1. Recm

Recm esasen, Yahudi hukukunda büyük bir yeri olması üzerine tanınmış bir infaz biçimidir. Bu sistem, suçlunun belinin yarısına kadar toprağa gömüldükten sonra taşlanarak öldürülmesini ifade etmektedir.⁶⁷ İslam hukukunda ise recm; taşlamak, taşa tutmak fiillerini karşılamakla birlikte tanım olarak, zinada bulunan muhsan kadın veya erkeğin belli bir biçimde taşlanarak öldürülmesini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.⁶⁸ Muhsan kimse ise fiili ehliyete sahip, özgür, evlenmiş veya daha önce evlilik geçirmiş olan Müslümanı ifade etmektedir.⁶⁹

⁶⁴ AKYAZI / TATAR, s.13.

⁶⁵ Mustafa AVCI, *Osmanlı Ceza Hukuku - I - Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Üçüncü Bası, Ankara, Y.2018, s.306.

⁶⁶ Ümit KOCA, "Uluslararası İnsan Hakları, İslam Hukuku ve Ölüm Cezası", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 19, (2012), s.176.

⁶⁷ Coşkun ÜÇÖK, Ahmet MUMCU, Gülnihal BOZKURT, *Türk Hukuk Tarihi*, (Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2014), s.96.

⁶⁸ Ömer MENEKŞE, "Osmanlı'da Zina Cezası Olarak Recm", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, (2003), s.9.

⁶⁹ Yaşar YİĞİT, "İnsanlık Onur ve Şerefine Korunması Açısından Kazf Suçu ve Cezasının Değerlendirilmesi", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, (2003), s.111.

Fakat recm cezasının kimlere uygulanması gerektiği hususunda İslam hukukçularının görüş ayrılığı söz konusu olmuş, daha sonra ise genel kabul ile yalnızca evli iken zina yapanlara karşı uygulanacağı sonucuna varılmıştır.⁷⁰

İslam hukukunda recmedilen kişinin kadın veya erkek olmasına göre recm biçimi farklılık göstermektedir. Recmedilecek kişi erkek ise bağlanmadan, gömülmeden, ayakta durdurularak infazı gerçekleştirilir.⁷¹ Bunun aksine kadının recmedilme şekli hakkında birçok yöntem ileri sürülmüştür. Ebu Hanefî ve Şafî'ye göre, örtünmenin az da olsa sağlanması amacıyla bir çukur kazılarak kadının göğüslerine kadar gömülmesi gerekmektedir. Hanbelilerin bir bölümü ve Maliklere göre ise çukur kazılmasına gerek bulunmamaktadır. Kadının üzeri açılmasını diye elbisesinin sıkı biçimde üzerine bağlanması yeterli gelmektedir.⁷²

1.4.1.2. Giyotin

İlkel toplumdan modern topluma geçiş sürecinde uygulanan ölüm cezalarının infaz biçimleri hakkında da değişiklikler olmuş, daha insancıl yöntemler arayışına girilmiştir. Giyotin bu arayış süreci içerisinde, işkence uygulamaksızın direk hayatın sona ermesi istemi üzerine Fransa'da ortaya çıkmıştır.⁷³

Giyotin, üçgen tasarımlı bıçağın yukarıdan mahkumun boyun hizasına bırakılmak suretiyle hızla mahkumun kafasının bedeninden ayrılmasını sağlayan infaz yöntemidir.⁷⁴

Adını Dr. Guillotin'den alan bu infaz şekli, ilk kez 25.04.1792 tarihinde hırsız ve katil olan Nicolas Jacques Pelletier'in ölüm cezasının infazı için Greve

⁷⁰ Mehmet KÖROĞLU, "İslam Hukukunda Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlar", *Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 0, Sayı: 43, (2015), s.225.

⁷¹ Ferhat ÖZMEN, "Anadolu Masallarında Zina Cezası Olarak Recm", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 14, (2019), s.372.

⁷² Nevin ÜNAL ÖZKORKUT, "İslam Ceza Hukukunda Kadın", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 56, Sayı: 2, (2007), s.90.

⁷³ Zaria GORVETT, Tarihten Bugüne İdam Yöntemleri, 2018, (www.bbc.com, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

⁷⁴ Türk Dil Kurumu, (www.sozluk.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.01.2023).

Meydanı'nda gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra da Fransa'da ölüm cezasını yerine getirmek amacıyla sıkça kullanılmıştır.⁷⁵

1.4.1.3. Gaz Odası

Gaz odası da tıpkı giyotin gibi daha insancıl bir ölüm cezası yöntemi arayışı sürecinde icat edilmiş ve ilk olarak 1921 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Nevada eyaletinde kabul edilmiştir. Gaz odası ile gerçekleşen ilk infaz ise 08.02.1924 tarihinde Gee Jon adındaki mahkum olmuştur.⁷⁶

Bu infaz yöntemine göre, mahkumlar gaz odası olarak adlandırılan bir oda içerisinde sandalyeye bağlandıktan sonra, sandalyenin altından süzülen hidrojen siyanür gazının tüm odaya yayılması sonucunda nefessiz kalarak yaşamlarını yitirmekteler.⁷⁷

Tarihsel süreç içerisinde gaz odası uygulaması, sadece yaptırım olarak değil soykırım gibi başka amaçlarla da kullanılmıştır. Özellikle 1939 yılının sonlarında ötenazi programlarında zihinsel ve fiziksel engele sahip hastaların öldürülmesiyle gündemde olan gaz odaları, Almanya'da Naziler döneminde Yahudilerin toplu katliamlarını gerçekleştirmek amacıyla canice kullanılmış ve hafızalara kazınmıştır.⁷⁸

1.4.1.4. Diğer İnfaz Yöntemleri

Antik Yunan'da henüz ölüm cezasının insancıl olması gerektiği fikri oluşmamışken, Agrigentum Tiran'ı Phalaris için Pirinç Boğa yöntemi icat edilmiştir. Bu yöntemde göre mahkum, tamamen pirinçten yapılmış bir boğanın içerisinde altında yanan ateşin metali ısıtması sonucunda kızararak can vermektedir.⁷⁹

Busoga'da mahkumun iç organları parçalanıp iç kanamadan ölmesi amaçlanarak makatından ham muz sokulması yöntemi kullanılmış, Orta Kenya'nın

⁷⁵ Köksal SARINCA, "*Ölüm Cezası*", (Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Ceza ve Ceza Usul Hukuku Bilim Dalı, Kırıkkale, 2002), s.137.

⁷⁶ Gaz Odası, (www.encyclopedia.ushmm.org, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

⁷⁷ Nazi Yöntemi Gaz Odaları Geri Döndü..., (www.haberglobal.com.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

⁷⁸ Ötenazi Programı, (www.encyclopedia.ushmm.org, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

⁷⁹ Tarihin En Korkunç Ölüm Cezaları, (www.ensonhaber.com, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

Kikuyu ve Maru halkı tarafından, mahkumun arı kovanına kapatılarak rampadan yuvarlanması suretiyle ölümü gerçekleştirilmiştir.⁸⁰

Yine ölüm cezasının amacının mahkuma bedel ödetmek ve dayanılmaz acı çektirmek olduğu eski medeniyetlerde, deri soyma, fil ile ezerek öldürme, testere ile ortadan ikiye bölerek öldürme ve kazığa oturtma gibi insan onuruna aykırı olan çok aşağılayıcı yöntemler uygulanmıştır. Özellikle fil ile ezerek idamın, Güney ve Güneydoğu Asya'da antik dönemlerde başlayıp 19. yüzyıla kadar uygulanmasında devam ettiği ileri sürülmektedir.⁸¹

1.4.2. Günümüzdeki Hukuk Sistemleri

1.4.2.1. Kurşuna Dizerek İnfaz

Bu cezanın tüfek kullanımının arttığı dönemden itibaren uygulanmaya başlandığı görülmektedir. Özellikle Tanzimat'tan sonra asker olan kimselerin apoletlerinin sökülüp kurşuna dizilerek idam edilmişlerdir.⁸²

Bu cezasının infaz usulünde önce idam mahkumunun gözleri kapatılarak bir sandalyeye bağlanmakta, sonrasında ise silahlı beş görevli tarafından mahkumun göğsüne ateş edilmesi suretiyle ölüm gerçekleştirilmektedir.⁸³

Kurşuna dizilerek infaz yöntemi, günümüzde ABD'nin Güney Carolina ile beraber Mississippi, Utah ve Oklahoma olmak üzere üç eyaletinde uygulanmakta⁸⁴ ve yine güçlü devletlerden olan Rusya Federasyonunda mevzuatta bulunmaktadır.⁸⁵

⁸⁰ Osman BALCIĞİL, *Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Af Örgütü Konferanslarında Ölüm Cezası*, (İstanbul: Birikim Yayınları, 1982), s.41.

⁸¹ Tarihin En Korkunç 5 İdam Yöntemi, (www.milliyet.com.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

⁸² Mücahid SEÇGİN, *"Eski Hukukumuzda İdam Cezası"*, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul, 2019), s.89.

⁸³ Zaria Gorvett, (www.bbc.com, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

⁸⁴ ABD'de Bir Mahkumdan Akıllamaz Tercih! Kurşuna Dizilerek İnfaz Edilecek, (www.aksam.com.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

⁸⁵ BAT, s.162.

1.4.2.2. Asarak İnfaz

Asarak infaz, önceden belirlenmiş bir ağaca sıkıca ipin bağlanması ardından ölüm cezası mahkumunun boynunun bu ipe geçirilerek, mahkumun ayaklarının altından taburenin devrilmesi sonucunda ölüm cezasının gerçekleştirilmesini ifade etmektedir.⁸⁶

Burada ipin kısa veya uzun olmasına bağlı olarak ölüm nedeni değişiklik göstermektedir. İpin kısa olması durumunda ölüm, kişinin boğulması sonucunda gerçekleşirken, uzun ip kullanılması durumunda mahkumun önce boyun kemiği kırılmakta ve devamında omuriliği parçalanmaktadır. Bu infaz yönteminde mesafeyi ayarlamak oldukça önemlidir. Çünkü mesafe kısa olduğunda boğulma süreci uzayabilmekte, çok uzun olduğunda ise mahkumun kafasının kopmasına neden olabilmektedir.⁸⁷

1.4.2.3. Kılıçla İnfaz

Kılıçla infaz, başın kesilerek gövdeden ayrılması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Kişinin ölümünün kısa sürmesi, bu sebeple acısının da diğer infaz şekillerine göre daha az olduğu ve dolayısıyla bu yöntemin diğer infaz yöntemlerine oranla daha insancıl olduğunu iddia edenler bulunmaktadır.⁸⁸

İslam hukukunda bu infaz şekli, daha çok kısas ve siyaseten verilen idam cezalarında uygulanmıştır. Hz. Peygamber'in "*Kısas ancak kılıçla icra edilir.*" Hadis-i şerif'i⁸⁹ dolayısıyla İmam Ebu Hanife ve İmam Ahmed'e göre de kısas cezası yalnızca kılıçla infaz edilebilmektedir.⁹⁰

Kılıçla infaz aslında Ortadoğu'dan dünyaya yayılmış, Osmanlı İmparatorluğu'nda da sıkça kullanılmıştır.⁹¹

⁸⁶ BALCIGİL, s.96.

⁸⁷ Zaria Gorvett, (www.bbc.com, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

⁸⁸ BAT, s.160.

⁸⁹ Kütüb-i Sitte Hadis-i Şerifler, (www.kuranikerim.com.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

⁹⁰ SEÇGİN, s.73.

⁹¹ Ölüm Cezası, (www.sabah.com.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

1.4.2.4. Elektrikli Sandalye İle İnfaz

Elektrikli sandelye ile infaz, ABD hukukuna özgü bir yöntemdir. Bu infaz yöntemini ortaya koyan elektrikli sandalye, 20. yüzyılın başlarında George Westinghouse tarafından icat edilmiştir.⁹² Günümüzde ABD'nin Alabama, Arkansas, Florida, Kentucky, Güney Carolina, Tennessee ve Virginia eyaletlerinde elektrikli infaz yöntemi halen daha kullanılmaktadır.⁹³

Bu infaz yönteminin uygulanması aşamasında, ölüm cezası mahkumunun bedeninin bakır elektrotlarla daha iyi temas etmesi adına mahkumun başı ve bedeni tıraş edilmektedir. Daha sonra ise mahkum bu sandalyeye bağlanarak oturtulur ve kendisine yüksek voltajda elektrik verilir.⁹⁴ Mahkumun bedeni bu elektrik sebebiyle hoplamakta ve kendisini sıkıca saran bağları zorlanarak hayatı sona ermektedir. Ölüm süresinin ve mahkumun bilincinin ne kadar süre canlı kaldığı ise bilinmemektedir.⁹⁵

Elektrikli sandalye ile infaz hakkında birçok protesto oluşmuştur. 1880 yılında asmadan daha ileri bir yöntem olarak görülse de kimi düşünürler için o güne dek üretilmiş en korkunç infaz biçimi olduğu ileri sürülmüştür. Genel çerçevede ise gözlemcilerin büyük bir kısmı tarafından, diğer infaz biçimlerine göre daha medeni ve insancıl bulunması sebebiyle kabul edilebilir uygar bir yöntem olduğu sonucuna varılmıştır.⁹⁶

1.4.2.5. Zehirli İğne İle İnfaz

Zehirli iğne ile infaz da ABD hukukuna özgü bir infaz yöntemidir. Bu yöntemde, şırıgayla vücuduna zehirli ilaçlarenjekte edilerek mahkumun hayatı

⁹² Elektrikli Sandalyenin Bilinmeyen Öyküsü, (www.ensonhaber.com, Erişim Tarihi: 10.06.2022).

⁹³ İdam Cezası Hangi Ülkelerde Uygulanıyor ?, (www.tr.euronews.com, Erişim Tarihi: 30.05.2023).

⁹⁴ Mehmet KÖROĞLU, "Hukuk Tarihi Açısından Ölüm Cezası ve İnfaz Şekilleri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 17, (2011), s.316.

⁹⁵ BALCIGİL, s.96.

⁹⁶ Jean IMBERT, *Ölüm Cezası*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1992), s.80, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN).

sonlandırılmaktadır.⁹⁷ Zehirli iğnenin kullanıldığı ilk infaz 1982 yılında Teksas eyaletinde gerçekleştirilmiştir.⁹⁸

ABD'nin Teksas ve Virginia eyaletlerinin kayıtlarından yapılan araştırmaya göre, mahkumun bedenine enjekte edilen zehir her ne kadar kasları felce uğrattığı için mahkumların tepkisiz kalmalarına sebep olsa da mahkumların yüzde 44 oranındaki bölümünün, ölüm sürecinin farkında olarak hissettikleri ve acı çektikleri ortaya çıkmıştır.⁹⁹

Bugün zehirli ile iğne infaz yöntemi ABD'nin özellikle Florida ve Oklahoma Eyaletlerinde karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁰ Örneğin 2022 yılı içerisinde ABD'nin Oklahoma eyaletinde zehirli iğne ile gerçekleşen infazlar, 27.01.2022 tarihinde soygun sırasında iki otel çalışanını öldürme gerekçesiyle Donald Grant ve 17.02.2022 tarihinde, içerisinde babası ve ağabeyi de bulunmak üzere toplamda dört kişiyi öldüren Gilbert Postelle olmuştur.¹⁰¹

1.5. Ölüm Cezasının Tarihsel Gelişimi

1.5.1. Mısır Hukuku

Antik Çağ Mısır'da şahsi intikam yasak olup, cezalandırma görevi devlete ait bulunmaktaydı. Bu cezalandırmalar içerisinde uygulanmasına en sık rastalanan cezanın ise ölüm cezası olduğu görülmektedir.¹⁰² Örneğin kasten bir hayvanın öldürülmesi, bir konuda yemin eden kimsenin bunun aksine hareket etmesi, bir başkasına ağır suç iftirasında bulunulması, malını ve kazancını resmi makamlara bildirmesi gereken Mısırlının bunu yapmaması, insan öldürmeye teşebbüs edilmesi¹⁰³

⁹⁷ BAT, s.93.

⁹⁸ Zehirli İğne, (www.bbc.com, Erişim Tarihi: 30.05.2023).

⁹⁹ Zehirli İğne, (www.bbc.com, Erişim Tarihi: 11.06.2022).

¹⁰⁰ Üç Eşcinselin Katili Zehirli İğne İle İdam Edildi, (www.tr.euronews.com, Erişim Tarihi: 11.06.2022).

¹⁰¹ Oklahoma, İdam Mangası Talebi Reddedildikten Sonra 2 Otel Çalışanını Öldüren Adamı İdam Etti, (www.cbsnews.com, Erişim Tarihi: 11.06.2022).

¹⁰² SEÇGİN, s.12.

¹⁰³ SARINCA, s.22.

ve hatta mabetlere sığınmış suçluları yakalamak için olsa bile mabetlere girilmesi ölüm cezası ile cezalandırılmıştır.¹⁰⁴

Mısır hukukunda ölüm cezalarının infaz biçimleri, suçun niteliğine ve ağırlığına göre çeşitlilik göstermiştir. Örneğin, anne ve babasını öldüren kimsenin infazı önce dikenlerin içine atılıp daha sonra ise yakılarak gerçekleştirilirken, çocuğunu öldüren anne veya baba, öldürdüğü çocuğu kucağına bağlanarak üç gün üç gece halka sergilenmekte, daha sonra ise öldürülmektedir.¹⁰⁵

Zamanla Mısır'da ölüm cezanın amacı intikam olmaktan çıkmış, suçlunun ıslahı ve suçun önlenmesi olarak değişmiştir. MÖ. VIII. asırda da Habeş Firavun Sabocos tarafından ölüm cezası kaldırılarak yerine kürek cezası getirilmiştir.¹⁰⁶

1.5.2. Babil Hukuku

Babil hukuku denilince akla ilk önce özellikle ceza hukuku bakımından kendinden önce uygulanmış kanunları gölgesinde bırakan Hammurabi Kanunları gelmektedir. Üç yüze yakın paragraf ve 282 maddeden oluşan Hammurabi Kanunları, ölüm cezasını çok sık gündeme taşımış ve bünyesinde yer vermiştir.¹⁰⁷

Hammurabi Kanunları'nın adaletin hakim olduğu ve bireylerin huzur ile saadet süreceği devlet modelini tasfir etmesi dolayısıyla, işlenen suçların cezai yaptırımları en ağır biçimde, ölümle sonuçlanacak şekilde düzenlenmiştir.¹⁰⁸ Örneğin, insan öldüren, hırsızlık yapan, bir eve zorla giren, hükümdarın kölesini kaçıran ya da kaçmasına yardımcı olup onu teslim etmeyen, bir kimsenin oğlundan ya da kölesinden o kişinin haberi olmadan bir şey satın alan,¹⁰⁹ birine katil olduğu iftirası atan kimseler, kralın sefer emrine uymayan ve yerine başkasını gönderen asker, ev işlerini yerine getirmede

¹⁰⁴ Mehmet Murat YARDIMCI, "Lehindeki ve Aleyhindeki Görüşler İtibariyle Ölüm Cezası Sorunu", (Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 1997), s.5.

¹⁰⁵ Mahmut YILMAZ, *Kadim Medeniyetlerde ve İslam Hukukunda Cezalar*, (Ankara: Adalet Yayınevi, Birinci Baskı, 2018), s.30.

¹⁰⁶ SEÇGİN, s.13.

¹⁰⁷ Mebrure TOSUN, "Hammurabi'nin Toprak Kanunları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 3, (1963), s.128.

¹⁰⁸ Recai G. OKANDAN, "Hamurabi Mecellesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 17, Sayı: 1-2, (1951), s.283.

¹⁰⁹ SARINCA, s.22-23.

ihmalkar davranan kadın ve resmi görevini kötüye kullanan kimseler ölüm cezası ile cezalandırılmıştır.¹¹⁰

Bu cezaların uygulanması ise kısas usulüne dayanmış ve diyet gibi usullere yer verilmemiştir. Ayrıca kişiler cezalandırılmadan önce işlenen fiillerin kasta dayanması şartı kabul edilmiştir. Kastın olmaması durumunda ise kısas uygulamak yerine, suçlunun beraat etmesine veya tazminata mahkum olmasına karar verilebilmekteydi.¹¹¹

Hamurabi Kanunlarında kısas uygulaması sırasında cezanın şahsiliği ilkesine uyulmamaktaydı. Örneğin mimarın kusurları yüzünden bir evin yıkılmasıyla evin sahibi ölmüşse mimar, ev sahibin oğlu ölmüşse de mimarın oğlu ölüm cezasıyla cezalandırılmaktaydı. Yine aynı şekilde hamile bir kadına kötü muamele yaparak düşük yapmasına sebebiyet veren kimsenin ise kendisi değil, kızı öldürülmekteydi.¹¹²

Ölüm cezalarının infaz şekilleri de suçlara göre farklılık göstermekteydi. Örneğin, meyhanede alkole su katarak müşterileri kandıranlar elle boğulmak suretiyle, alkol bedelini fazladan alan meyhaneci suda boğularak ve kürtaj olan kadın ise kazığa oturtulmak suretiyle öldürülmekteydi.¹¹³

1.5.3. Roma Hukuku

Ölüm cezasının uygulanması Roma'nın dönemlerine göre farklılık göstermekteydi. Tarımcılar ve savaşçılar sitesi olarak adlandırılan ilk dönemlerinde, ölüm cezası dini bir olay olarak kabul edilmekte ve uygulanması suçla alakalı Tanrıya, suçlunun kurban edilmesi düşüncesi ile ayin töreni biçiminde yapılmaktaydı. Örneğin, buğday ve mısır çalan hırsızların infazı bereket tanrıçası için çuvalı ölüm işkencesi ise cehennem tanrıları için gerçekleştirilmekteydi.¹¹⁴

Roma hukukunda "parcidium" ismi ile anılan öldürme cezası uygulanmadan önce, kral tarafından öldürme olaylarının soruşturulmasını yapmak üzere quaestores

¹¹⁰ SEÇGİN, s.13-14.

¹¹¹ YILMAZ, s.19.

¹¹² SARINCA, s.23.

¹¹³ BAT, s.92.

¹¹⁴ Münteha MAŞALI, *Mukayeseli Hukukta Ölüm Cezası ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, (Bursa: Emin Yayınları, Birinci Baskı, 2011), s.23.

parricidii görevlendirilmiştir. Krallığın yıkılışı ve Cumhuriyet devrine girilmesiyle ise ölüm cezasının kullanımı önemli ölçüde azaltılmaya çalışılmıştır.¹¹⁵

Oniki Levha Kanunularının oluşturulmasının ardından ise ölüm cezası tekrar gündeme gelmiş ve cezalandırma hakkının her halükarda devlete ait olduğu iki kategoriye ayrılarak uygulanmıştır. Birinci kategoriye kamu hukuku suçları ve devlete karşı işlenen suçlar oluşturmaktayken, ikinci kategori kişilere karşı suçlar ve insanöldürme suçlarından oluşmaktaydı.¹¹⁶ Bu süreçte ise daha önce sınırlı biçimde uygulanan ölüm cezasının muhatap olduğu suç yelpazesi genişlemiştir. Hatta Hadrianus'tan itibaren önem derecesi az olan suçlar için de ölüm cezası uygulanmaya başlanmış ve zamanla çok önemsiz olan basit bir suç için bile ölüm cezası verilmiştir.¹¹⁷

Fakat Roma hukukunda ölüm cezasının uygulanması hakkında öyle inişli çıkışlı bir süreç oluşmuş ki, dönemin ortalarında başkasına ait şarap kilerinin anahtarını çalan kimse için ölüm cezası uygulanmaktayken, dönemin ilerleyen süreçlerinde ölüm cezası uygulanmasına dair suçun sabit olmasına rağmen halkın sessiz kalması sebebiyle ölüm cezası uygulanmamıştır.¹¹⁸

Birçok eski medeniyette olduğu gibi Roma hukukunda da ölüm cezasının infaz biçimi çeşitlilik göstermiştir. Kılıç veya balta ile kafa kesme, çarpmaya germe, yakma, öküz derisinden yapılmış çuvala koyup suda boğma, hayvanların önüne atarak parçalatma, yüksek kayalıklardan aşağı atma gibi yöntemler kullanılmıştır.¹¹⁹

Bu infaz biçimleri bazen alenen halka açık yerlerde bazen ise gizli olarak hapisanede uygulanmıştır. İnfazın gizli veya açık olması hakkında karar verme yetkisi ise Magistra'ya¹²⁰ verilmiştir. Ancak bayram günleri ve geceler yasaklı hal

¹¹⁵ A. WİLİNSKİ (Çeviren: B. ERDOĞMUŞ), "Roma Ceza Hukuku ve Ceza Usul Hukukuna Bir Kuşbaşı", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, (1983), s.330.

¹¹⁶ KÖROĞLU, *Hukuk Tarihi Açısından Ölüm Cezası ve İnfaz Şekilleri*, s.313.

¹¹⁷ YARDIMCI, s.3.

¹¹⁸ MAŞALI, s.24.

¹¹⁹ SEÇGİN, s.17.

¹²⁰ Latince kökenli bu kelime hem görevli memuru hem de memurun makamını anlatmak için kullanılan bir terimdir; N. Kağan KOCAPĞLU, "Roma Hukukunda Adli Teşkilatlanma", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 1, (2013), s.191.

kabul edilmiş ve bu süreçlerde aleni infazın yapılmaması kabul edilmiştir. Gizli infaz genellikle yüksek bir tabakadan olan kimseler için uygulanmıştır.¹²¹

Aleni infazlar kimi zaman hükümdarlar tarafından abartılarak aynı anda binlerce kişiyi öldürmek şeklinde de uygulanmıştır. Örneğin, Roma imparatorlarından Claude, düzenlediği eğlencelerden birinde 19.000 ölüm cezası mahkumunu ve Kral Agrippa da yine bu tarz bir eğlence sırasında 14.000 ölüm cezası mahkumunu aynı anda idam ettirmişlerdir.¹²²

1.5.4. Eski Yunan Hukuku

Eski Yunan hukukunun ilk dönemlerinde cezai yaptırım olarak genellikle ölüm cezası tercih edilmiş, usul olarak ise kısas yöntemi benimsenmiştir. Fakat infaz aşamasına geçmeden önce, Roma hukukunda olduğu gibi, ilk aşama kastın varlığının tespit edilmesi olmuştur. Kastın olmadığı durumlarda ölüm cezası yerine, sürgün veya tazminat yaptırımları uygulanmıştır.¹²³

Fakat eski Yunan'da birçok site olduğu için suç kabul edilen eylemler ve bunların karşılığında uygulanacak cezai yaptırımlar önem derecesi bakımından farklılık göstermiştir. Örneğin Atina'da devlete karşı suçlar, insan öldürme, casusluk, çocuk düşürme ve dine karşı işlenen kimi suçlar için ölüm cezası uygulanmaktayken,¹²⁴ Sparta'da ise bekar olmak ve şişmanlık suç sayılmış, fakat başarılı yapılmış bir hırsızlık veya zina suç sayılmamıştır.¹²⁵

Ayrıca ölüm cezasının infazı gerçekleştirilirken, suç işleme eğiliminde olan kimseler için cezanın daha korkutucu ve caydırıcı olması amacıyla işkence yöntemikullanılmıştır. Baldıran zehri ile öldürme, etrafı sivri ve keskin demirle çevrili ve içerisi pislikle dolu çukura atma ve yakma bu infaz biçimlerindedir.¹²⁶

¹²¹ YARDIMCI, s.3.

¹²² SARINCA, s.26.

¹²³ ÖZBEK / DOĞAN / BACAŞIZ, s.89.

¹²⁴ KÖROĞLU, *Hukuk Tarihi Açısından Ölüm Cezası ve İnfaz Şekilleri*, s.310.

¹²⁵ YARDIMCI, s.4.

¹²⁶ Kutbettin AKKAN, "Avrupa Hukuk Sistemlerinde Ölüm Cezası", *Adalet Dergisi*, Sayı: 2, (1965), s.145.

1.5.5. Yahudi Hukuku

Bugün modern hukukta da en önemli olgu olarak karşımıza çıkan insan onuru ve değeri kavramı, Yahudi geleneğine göre Tanrının suretinin yansımasından oluşmaktadır. Bu sebeple insan hayatı kutsal bir nitelik taşımaktadır.¹²⁷

Yahudilikte insan hayatının kutsal sayılması nedeniyle, Tanrıları tarafından insanların birbirlerini haksız sebeplerle öldürmesine karşı çıkılmakta ve masum birinin kanının dökülmesi kirlilik olarak adlandırılmaktaydı. Dolayısıyla bu tarz bir durumda ortaya çıkacak olan kirlilik, katilin sağ bırakılmaması sonucunda temizlenmekteydi.¹²⁸

Yahudi hukukunun kutsal kitabı sayılan Tevrat'ta, cezaların şahsiliği ilkesinin benimsendiği ve usul olarak kısas yönteminin uygulanması gerektiğine dair ayetler yer almaktadır. Tevrat'a göre, *"Bir adamı vuran, vurduğu ölürse, mutlaka öldürülecektir."* Yine Tevrat'a göre, *"Fakat zarar olursa, o zaman can yerine can, göz yerine göz, diş yerine diş, el yerine el, ayak yerine ayak, yanık yerine yanık, yara yerine yara, bere yerine bere vereceksin."*¹²⁹

Yahudi hukukunda, maktulun masum ve yahudi olması durumunda cezalar genellikle ölüm ile sonuçlanmıştır. Buna göre, zina eden kimseler, evli veya bekar ayrımı yapılmaksızın recmedilmekte, fakat zina eden kimsenin haham kızlarından olması durumunda infazı yakılarak gerçekleştirilmektedir. Ayrıca insan çalan, sihirbazlık yapan, anne babasına vuran veya lanet eden kimseler de ölüm cezası ile cezalandırılmaktaydı.¹³⁰

Yahudi hukukuna göre, ölüm cezalarının Şabat, Pesah, Omer, Şavuot, Roş-Aşana gibi kutsal sayılan günlerde uygulanması yasak kılınmıştır. Bu nedenle dava ile alakalı ilgili mahkemeler de belirtilen günlerde kurulmamaktaydı. Bu günlerin dışında ise ölüm cezası uygulanması kararı acele olarak verilmemekte ve suçluyu beraat ettirebilecek olan her türlü gerçek delil değerlendirilmekteydi.¹³¹

¹²⁷ MAŞALI, s.19-20.

¹²⁸ Huriye YETKİN, *"Yahudi Geleneğine Göre Ölüm Cezasını Gerektiren Eylemler"*, (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Dinler Tarihi Bilim Dalı, Konya, 2015), s.32.

¹²⁹ KÖROĞLU, *Hukuk Tarihi Açısından Ölüm Cezası ve İnfaz Şekilleri*, s.311.

¹³⁰ SEÇGİN, s.17.

¹³¹ YETKİN, s.32.

1.5.6. Hıristiyan Hukukunda

Hıristiyanlıkta kutsal kitap sayılan İncil'e bakıldığında, ölüm cezasının uygulanması hakkında iki karşıt emir bulunması nedeniyle kesin bir yargıya ulaşılamadığı görülmektedir.¹³²

İncil'in beşinci emrinde "*öldürmeyeceksin*" hükmü yer almaktadır. Bu hükme istinaden yalnızca bireye değil, devlete de seslenildiği düşünülerek kilise kan akıtmamak ilkesini kabul etmiştir. Ayrıca Hıristiyanlık her zaman affediciliği teşvik etmesi nedeniyle kimsenin, insanlık kardeşliğinden uzak tutulmaması için ölüm cezasının uygulanmaması savunulmuştur.¹³³

Diğer dinlerden farklı olarak Hıristiyanlıkta, zina suçunun oluşması için taraflardan en az birinin evli olması şartı benimsenmiş ve böyle bir durumda dahi taraflara yalnızca boşanmak üzere talepte bulunma hakkı tanınmıştır. Taraflardan ikisinin de bekar olması durumunda ise herhangi bir cezai yaptırım öngörülmemiştir.¹³⁴

Fakat yine İncil'de "*İnsan kanı akıtanın kanı akıtılmalıdır.*" emri yer almaktadır. Suç, Tanrı tarafından kullarının ruhları için çizmiş olduğu yolun bozguna uğratılmasını ifade etmektedir. Ceza ise Tanrı'nın gazabının gösterim şeklidir ve işlenen suçun, günahın bedeli olarak ölüm cezasını uygulama görevi, Tanrı'yı temsil etmesi nedeniyle devlete tanımlanmıştır.¹³⁵ Ayrıca Hıristiyanlık düşüncesine göre, günahkar acı çektikçe ruhu temizlenmektedir. Bu düşünceden hareketle, celladın günahkarın boynuna vuracağı balta sayesinde günahkara semanın yolları açılmış olup çektiği acılar sonucunda kendisine yeni hayat verilmektedir.¹³⁶

Verilen ölüm cezalarının infaz yöntemleri, odun ateşinde yakmak, kafa kesmek, asmak, gömmek, yolda uzun süre sürüklemek, çark ile çevirmek, uçurumdan aşağı

¹³² YARDIMCI, s.5.

¹³³ Köksal BAYRAKTAR, "Ölüm Cezası", *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, (1968), s.54-55.

¹³⁴ YILMAZ, s.114-115.

¹³⁵ YARDIMCI, s.5-6.

¹³⁶ DÖNMEZER - ERMAN, s.643.

atmak gibi değişik biçimlerde uygulanmıştır.¹³⁷ Ölüm cezasının infaz usulü için ise diğer dinlerden farklı olarak kısas usulü benimsenmemiştir.¹³⁸

12. Yüzyılda Lactantius, Origen, Chrysostom gibi düşünürler, ölüm cezasının kan dökülmeden infaz edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Özellikle St. Augustin'in, dinden sapan kimseleri devletin kan dökücü olmadan cezalandırma hakkı olduğunu ileri sürmesi üzerine, Engizisyon mahkemeleri tarafından ölüm cezalarının infazları, suçluların diri diri yakarak veya kemiklerini kırarak gerçekleştirilmiştir.¹³⁹

Özellikle Roma İmparatorluğunun çöküş sürecini kapsayan Orta Çağ'da, kilise tarafından ölüm cezasının uygulanma alanı genişletilmek üzere çaba sarf edildiği görülmekteydi. Kilise öğretisini inkar edenler, yangın çıkaranlar, sahte para basanlar, hırsızlık yapanlar, iç veya dış güvenliği tehdit edici eylemlerde bulunanlar ve daha birçok eylem ölüm cezası ile sonuçlanmıştır.¹⁴⁰ Gösterilen bu çabanın en canlı ve acı örneklerinden birisi de, Hollanda'da Dued' Albe tarafından 18.600 kişinin ölüm cezasına mahkum edilmiş olmasıdır.¹⁴¹

1.5.7. İslam Hukuku

İslam hukuku ile diğer hukuk sistemleri arasında suçların belirlenmesinde ve cezaların uygulanmasında dini kuralların gözetilmesi gibi bariz bir fark bulunmaktadır.¹⁴² Buna istinaden İslam hukuku, Kur'an, sünnet, icma ve kıyas olmak üzere dört temel kaynaktan oluşmakta ve hem uhrevi hem de dünyevi hayatı düzenlemektedir. İslam ceza hukukunda cezalar hadd, kısas, diyet ve tazir olmak üzere gruplandırılarak ayrı ayrı incelenmektedir.¹⁴³ Ölüm cezası ise bireylerin haklarını

¹³⁷ BAT, s.90.

¹³⁸ KÖROĞLU, *Hukuk Tarihi Açısından Ölüm Cezası ve İnfaz Şekilleri*, s.314.

¹³⁹ MAŞALI, s.27.

¹⁴⁰ SARINCA, s.27.

¹⁴¹ Hakkı DEMİREL, "Ölüm Cezası", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, (1955), s.162.

¹⁴² Halil CİN, Gül AKYILMAZ, *Türk Hukuk Tarihi*, (Konya: Sayram Yayınları, 14. Baskı, 2021/10), s.43.

¹⁴³ Yağmur TEMİZ, "Türk İslam Hukukundan Günümüze Zina", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, (2014), s.491-492.

etkileyen suçlara karşı, kısas ve diyete dayanarak kişi hakları statüsünde değerlendirmektedir.¹⁴⁴

Ayrıca islam hukukunda kişilerin bedenlerine yönelik ve dolayısıyla geri dönüşü olmayan cezaların uygulamaları da yer aldığı için yargılamanın oldukça hassas gerçekleşmesi ve infazında belli ilkeler ışığında yapılması gerekmektedir.¹⁴⁵

1.5.7.1. Hadd Cezaları

Hadd cezaları, kelime karşılığı olarak "men etmek" anlamına gelirken, anlam olarak "Allah hakkı", yani kamu yararı için miktarı belli olan ve uygulanması gerekencezayı ifade etmektedir.¹⁴⁶

Had cezaları, kişilerin işlenen eylemlerden dolayı zarar görmelerini engellemek ve suç işleme eğiliminde olan kimseler için caydırıcı etki göstermesi amacıyla Kur'an'da belirtilmiş, bu nedenle de değiştirilemez cezalardır. Fakat suçlu, suçunu inkar eder ve kendi lehine olan delilleri sunarsa hakkındaki suçlama düşmektedir.¹⁴⁷

Had cezasını gerektiren suçlar ise zina, iffete iftara (kazf), içki içmek (şirb), yol kesmek (hirabe), dinden dönmek (riddet), hırsızlık (sirkat) ve isyan (bağy) olmak üzere toplamda yedi tanedir. Bu suçlardan zina, yol kesme ve dinden dönme suçları ölüm ile cezalandırılabilir.¹⁴⁸ Yine isyan suçuna ölüm cezası verildiğine ilişkin uygulamalara rastlanılmıştır.

¹⁴⁴ Emin HÜSEYİNOĞLU, Asiye Nurşen DAĞ, "Ölüm Cezası Hakkında Güncel Bir Değerlendirme", *Akademik Düşünce Dergisi*, Sayı: 5, (2022), s.60.

¹⁴⁵ Mustafa ÖZGÜR, "İslam Ceza Hukukunda İnfazın Temel İlkeleri", *Akademik-US*, Cilt: 3, Sayı: 1, (2019), s.55; Bu ilkeler konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. YAŞAR Ahmet, "İslam Ceza Hukukunun Hedef ve İlkeleri Açısından İdamı Gerektiren Suçlar", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, (1995). s.285-286.

¹⁴⁶ KÖROĞLU, *İslam Hukukunda Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlar*, s.215.

¹⁴⁷ ÜÇOK / MUMCU / BOZKURT, s.20.

¹⁴⁸ YARDIMCI, s.9.

1.5.7.2. Zina Suçu

Zina suçu, birbirleriyle evli olmayan tam ehliyetli bir erkek ile kadının, kendi rızaları ile cinsel ilişkilerde bulunmaları ve dolayısıyla aileye, topluma karşı zararlı, ahlak bozucu, soyları karıştırıcı bir fiil olarak tanımlanmıştır.¹⁴⁹

Cezası ölüm de olabilen zina suçu, tanıklık yöntemi veya ikrar etmeksuretiyle iki şekilde ispat edilmektedir. Dört erkeğin aynı mecliste toplu biçimde gönüllü olarak şahitlik etmesi ile zina suçu kesinleşmektedir. Yine Hanefi ve Hanbeli mezheplerine göre zina suçunu ikrar eden kişinin kadı huzurunda aklı başındayken dört kere bunu tekrar etmesi gerekmektedir.¹⁵⁰ Fakat Şafiilerde bunların aksine, tanıklar ayrı ayrı tanıklık yapabilmekte ve ikrar eden kişinin bir kere söylemesi yeterli gelmektedir. Yine Hanefiler, tanıklar aracılığı ile zina suçunun kesinleşmesi için olayın üzerinden en fazla bir ay geçeceğini öngörmekteyken, diğer mezheplerde bir süre belirlenmemiştir.¹⁵¹

İslam hukukuna göre, zina suçunun sürgün, recm ve sopa olmak üzere toplamda üç farklı cezası bulunmaktadır.¹⁵²

Eğer zina edenler bekar ise sopa ile dövme ve sürgün cezaları uygulanırken, zina edenlerin birinin veya ikisinin de evli olması durumunda, evli olan için recm (taşlanarak öldürülme) cezası uygulanmaktadır. Ayrıca recm cezasının uygulanması için zina edenin sadece evli olması yeterli olmayıp, tam ehliyetli ve Müslüman da olması gerekmektedir.¹⁵³

1.5.7.3. Yol Kesme (Hirabe)

İslam hukukunda yol kesme, Müslümanların ve gayrimüslimlerin mallarını zorla ellerinden almak amacıyla insanların hayatlarına kast eden ve halkı korkuya

¹⁴⁹ SARINCA, s.32.

¹⁵⁰ Abubakar Emanuel NAKAZA, "İslam Hukuku ve Uluslararası Hukukta Ölüm Cezası Verilen Suçlar ve Gereçlerinin İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Temel İslam Bilimleri Bilim Dalı, Konya, 2022), s.84.

¹⁵¹ SEÇGİN, s.23.

¹⁵² SARINCA, s.33.

¹⁵³ YARDIMCI, s.10-11.

düşüren, güç sahibi kimselerin yolları tutmasını ifade etmektedir.¹⁵⁴ Dolayısıyla fail, zorla mal elde etmek kastıyla yola çıkmış olup dayoldan geçen kimseleri korkutmamış, mallarını gasp etmemiş ve öldürmemiş ise yol kesici sayılmayacaktır.¹⁵⁵

Yol kesme suçunun cezası Kur'an'da açıkça yer almıştır. Maide Suresi'nin 33. ayetine göre,

Allah'a ve Resulüne savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası; ancak öldürülmeleri, yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çapraz kesilmesi, yahut o yerden sürülmeleridir. Bu cezalar onlar için dünyadaki bir rezilliktir. Ahirette de onlara büyük bir azap vardır.¹⁵⁶

Yol kesen sadece mal almışsa sağ eli ve sol ayağı kesilir. Fakat yol kesen insan öldürmüştü kendisi hakkında ölüm cezası uygulanır. Bu bir hadd cezası olduğu için öldürülen kişinin mirasçıları diyet almak yolunu seçip suçluyu af edemez.¹⁵⁷

1.5.7.4. Dinden Dönme (İrtidat)

Arapça'da "irtidat" kelimesi, "bir şeyden başka bir şeye dönmek" anlamına gelmektedir. Anlam olarak ise irtidat, ceza ehliyetine sahip olan Müslüman bir kimsenin, İslam dininin inanılmasını zorunlu kıldığı noktalarını, kendi rızasıyla kısmen veya tamamen söz veya davranışıyla inkar etmesini ifade etmektedir.¹⁵⁸

Kur'an'da irtidat suçu için uhrevi yaptırımlar yer almakla birlikte, ölüm cezasının uygulanmasına dair bir ayet bulunmamaktadır.¹⁵⁹ Bununla birlikte İslam hukukunda Peygamber'in konu ile alakalı hadisi şerifinin bulunması ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarıcılar kategorisine girmesi nedeniyle, ölüm cezasının uygulanması kabul edilmiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁴ Rıfat USLU, "*İslam Hukukunda Devlet Başkanının Suç ve Ceza Belirleme Yetkisi*", (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, Konya, 1998), s.41.

¹⁵⁵ KÖROĞLU, *İslam Hukukunda Ölüm Cezası Gerektiren Suçlar*, s.231.

¹⁵⁶ Maide Suresi 33. Ayet, (www.kuran.diyinet.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.02.2023).

¹⁵⁷ ÜÇÖK Coşkun, "Osmanlı Kanunnamelerde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, (1946), s.144-145.

¹⁵⁸ NAKAZA, s.74.

¹⁵⁹ Al-i İmran Suresi 3. ayet / Maide Suresi 5. ayet / Bakara Suresi 2. ayet, (www.kuran.diyinet.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.02.2023).

¹⁶⁰ MAŞALI, s.317-318.

Ölüm cezası gibi caydırıcı bir ceza verilmekle irtidat suçunu işleyen kişi toplumdaki uzaklaştırılmakta ve bu sayede toplum düzeni korunmaktadır. Ayrıca bu şekilde insanların suça ilgi duymalarının da önüne geçilmektedir.¹⁶¹

1.5.7.5. İsyân (Bağ)

İsyân suçu, belli bir topluluk tarafından devlet başkanının otoritesine karşı güç kullanmak suretiyle isyân etmektir.¹⁶²

Kur'an'da, isyân suçunu işleyen kişilere karşı savaş açmanın caiz olduğunu gösteren ayetler bulunmaktadır.¹⁶³ Hucurat Suresi'nin 9. ayetine göre,

Eğer inanlardan iki grup birbirleriyle savaşılırsa aralarını düzeltin. Eğer biri ötekine karşı haddini aşarsa, Allah'ın buyruğuna dönüncüye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın. Eğer (Allah'ın emrine) dönerse, artık aralarını adaletle düzeltin ve (onlara) adaletli davranın. Çünkü Allah, adaletli davrananları sever.¹⁶⁴

Ancak Kur'an'da, diğer hadd suçlarında olduğu gibi isyân suçunun cezası ile ilgili açık bir hüküm bulunmamaktadır.¹⁶⁵ Dolayısıyla Kur'an'da isyancılara karşı önce arabuluculuk yapılması gerektiğinin yer alması, isyancılardan yalnızca savaş sırasında öldürülmesi hakkında kesinlik bulunması ve isyancılara muhariplik hakkının tanınmış olması nedenleriyle, isyân suçu için hadd yerine tazir cezasının da uygulanabileceği öngörülmektedir.¹⁶⁶ Fakat isyancılardan, arabuluculuk ve savaş yöntemleriyle ıslah olmamaları ve isyansuçunu işlemeyolunda ısrar etmeleri durumunda, haklarında ölüm cezası uygulanmasına da rastlanılmıştır.¹⁶⁷

¹⁶¹ SARINCA, s.35.

¹⁶² Melikşah AYDIN, "İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 2, (2015), s.51-52.

¹⁶³ SEÇGİN, s.33.

¹⁶⁴ Hucurat Suresi 9. Ayet, (www.kuran.diyaret.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.02.2023).

¹⁶⁵ Sami SELÇUK, "Cumhuriyet Döneminden Önce Türkler'de Ölüm Cezası", *Yargıtay Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3-4, (1977), s.65.

¹⁶⁶ MAŞALI, s.197-198.

¹⁶⁷ SARINCA, s.36.

1.5.7.6. Kısas Cezaları

İslam hukukunda genellikle insan öldürme ve yaralama suçlarının cezası olarak kısas usulü belirlenmiş ve uygulanmıştır.¹⁶⁸ Kısas cezası, insan öldürme veya yaralama suçlarını işleyen suçluların, bizzat işledikleri eylemin cezai yaptırımıyla karşılaşmalarıdır.¹⁶⁹

Kur'an'da Bakara suresinin 178. ayetine göre,

Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında kısas size gerekli kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın. Ancak her kime, kardeşi tarafından bir şey bağışlanırsa artık ona hakkaniyetle uymalı ve diyeti ona güzel ödenmelidir. Bu, rabbinizden bir hafifletme, bir rahmettir. Bundan sonra kim haddi aşarsa ona elem verici bir azap vardır.¹⁷⁰

Yine Bakara suresinin 179. ayetine göre, "*Kısasta sizin için hayat vardır, ey akıl sahipleri, umulur ki sakınırsınız.*"¹⁷¹ Bu ayetlerle İslam hukukunda yaşam hakkı korunmuştur. İslam hukukunda insan öldürmek haram kılınmış ve cezai yaptırım açısından kısas usulü ile ölüm cezasının da uygulanabilmesi kabul edilmiştir.¹⁷²

İnsan öldürme suçundan dolayı kısas uygulanması için suçlunun suçu bilerek ve isteyerek, yani kasten işlemiş olması gerekmektedir. Taksirle işlenen suçlardan dolayı ise kefarete veya diyet cezası uygulanmaktadır.¹⁷³ Ayrıca kısas usulüne göre bir kimsenin, ölüm cezasının uygulandığı kasten insan öldürme suçunu işlerken, ceza ehliyetine sahip olması ve maktulun da hayattayken İslam Devleti tarafından süreli olarak yaşamının güvence altına alınmış olması gerekmektedir. Aksi durumda kısas cezası uygulanmaz.¹⁷⁴

Kısas usulü ile cezalandırma yetkisi, eşitlik ve kanunilik ilkeleri doğrultusunda meşru otoriteye bırakılmıştır. Ayrıca kısasın şüpheli olduğu durumlarda ve maktulun velisinin, suçluyu affetmesi durumunda kısas düşmektedir. Affetme

¹⁶⁸ Mustafa AVCI, "Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3-4, (2004), s.94.

¹⁶⁹ Yunus KOCABIYIK, "İslam Ceza Hukukunda Kısas Mahallinin Ortadan Kalkması ve Hukuki Sonuçları", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, (2022), s.170.

¹⁷⁰ Bakara Suresi 178. Ayet, (www.kuran.diyanet.gov.tr, Erişim Tarihi: 06.02.2023).

¹⁷¹ Bakara Suresi 179. Ayet, (www.kuran.diyanet.gov.tr, Erişim Tarihi: 06.02.2023).

¹⁷² Ahmet İNAN, "İdam Cezasının Kaldırılmasının Kur'an Verileri Açısından Değerlendirilmesi", *İslami İlimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, (2007), s.82.

¹⁷³ ÜÇÖK - MUMCU - BOZKURT, s.92.

¹⁷⁴ ÜÇÖK, s.366.

yetkisi ise, kişilerde kan gütme ve intikam duygusu oluşmasının engellenmesi adına maktulun velisine verilmiştir.¹⁷⁵

1.5.7.7. Tazir Cezaları

Tazir kelimesi; ıslah ve terbiye etmek anlamına gelmektedir.¹⁷⁶ Tazir cezası ise Allah'a veya insan haklarına karşı işlenmiş, fakat hadd ve kefarete cezalarının uygulanmadığı suçlar için suçlunun durumu, suç sonucunda oluşan zararın büyüklüğü gibi kriterler dikkate alınarak üst sınırı oluşturulmuş ve hakim tarafından takdir edilerek kullanılan cezalardır.¹⁷⁷ Örneğin Müslümanlar için rüşvet almak, hakaret etmek ve faiz yemek gibi fiiller kesinlikle haram kılınmış ve yasaklanmıştır. Fakat buna rağmen bu fiiller karşılığında kesin hükümlü bir ceza belirlenmemiştir. Bu sebeple bu fiilleri işleyen fail, tazir cezaları içerisinde yer alan bir ceza ile cezalandırılmaktadır.¹⁷⁸

Tazir cezaları genel itibariyle değnek, hapsedilme, sürgün, tazminat, müsadere, kınama, işten çıkarma ve disiplin cezalarıdır.¹⁷⁹ Tazir cezalarının üst sınırı, hadd cezalarının en alt sınırına ulaşmamalıdır. Zina, yol kesme ve dinden dönme suçları için ölüm cezası öngörülebildiğinden, tazir suçlarına ölüm cezası verilemez. Fakat devlet için zararlı olduklarına karar verilen kişiler adına İslam Devleti hükümdarlarına "siyaseten katl" ismi ile anılan öldürme yetkisi verilmiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁵ Bilal UÇAR, "İslam Ceza Hukukundaki Kısasın İdamla Karşılaştırılması", *Kent Akademisi*, Cilt: 8, Sayı: 24, (2015), s.150-151.

¹⁷⁶ Yılmaz YURTSEVEN, "Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 3-4, (2001), s.272.

¹⁷⁷ Burcu GÖRKEMLİ, "İslam Hukukunda ve Modern Hukukta Hapis Cezası ve Hapishaneler", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, (2015), s.179.

¹⁷⁸ KÖROĞLU, *İslam Hukukunda Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlar*, s.217.

¹⁷⁹ Abdülkadir TEKİN, "İslam Ceza Hukukunda Tabi, Tekmili ve Ta'zir Nitelikli Manevi Ceza Türleri", *Amasya İlahiyat Dergisi*, Sayı: 14, (2020), s.112.

¹⁸⁰ ÜÇÖK / MUMCU / BOZKURT, s.99-100.

1.6. Ölüm Cezası Hakkında Görüşler

1.6.1. Lehine Görüşler

1.6.1.1. Ölüm Cezasının Kısas Olduğu Görüşü

Ölüm cezasının kısas olduğu görüşüne göre, cezanın amacı kefaret olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ölüm cezası, suç işleyen kişiye suçun bedelini ödetmek amacıyla kısas usulüne dayalı biçimde verilmektedir.¹⁸¹ Ölüm cezasının amacının kefaret olduğu ve bu amacı gerçekleştirmek üzere kısas usulünün kabul edilmesi ise dini kaynaklara dayanmaktadır.¹⁸²

Gerek İslam hukukunda gerekse Hıristiyanlık ceza sisteminde kısas usulü yer almıştır. Hıristiyanlık hukukuna göre işlediği suçun karşılığında ölüm cezasına çarptılan kimsenin, infazı gerçekleştikten sonra günahlarının bağışlanacağına ve bu sayede yeniden Allah'ın yüzüne bakmaya layık bir kul haline geleceğine inanılmaktadır.¹⁸³

Ölüm cezasını kısasla açıklayan düşünürler de bulunmaktadır. Örneğin Kant'a göre, adaletin sağlanması için ölüm cezası uygulanmalıdır. Ona göre ertesi gün dünya batacak bile olsa, kasıtlı biçimde kan döken kimsenin, kendisinin de kanının dökülmesi gerekmektedir.¹⁸⁴ Yine Hegel'e göre, herhangi bir hak ihlal edildiğinde bu şekli ile kalmamalı, eski haline dönmelidir. İnkara karşı inkarda bulunmak, hakkın onaylanmasını sağlamaktadır.¹⁸⁵

1.6.1.2. Ölüm Cezasının Caydırıcı Olduğu Görüşü

Ölüm cezasının caydırıcı olduğu görüşüne göre, toplum düzenine ve insan hayatına hiçbir şekilde saygı duymayan tehlikeli suçları işleyen kimselere karşı en ağır cezayı uygulamak gerekmektedir.¹⁸⁶ Dolayısıyla bir kimse, kamu vicdanını sarsan çok

¹⁸¹ Tekin İDEM, "Cumhuriyet Döneminde Kadın Mahkumlara Verilen İdam Cezaları", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2, (2022), s.729.

¹⁸² Adem PALUT, *Kasten Adam Öldürme Suçu*, (Ankara: Adalet Yayınevi, Birinci Baskı, 2019), s.40.

¹⁸³ DEMİREL, s.153.

¹⁸⁴ MAŞALI, s.121.

¹⁸⁵ YARDIMCI, s.52.

¹⁸⁶ SARINCA, s.85.

ağır bir suç işlemişe eğer, bu suçun cezası ölüm olmalıdır. Bu sayede, buna benzer suç işleyecek kişiler için caydırıcı etki sağlanmış olacaktır.¹⁸⁷

Birbirinden bağımsız olan suçlar, ölüm cezasının kaldırılması durumunda birbiriyle aynı hale gelebilmektedir. Örneğin adam öldürme ile ağırlaştırılmış şartlarla birlikte kundakçılık suçu için ömür boyu hapis cezası öngörülecek ve bu durumda suçlu, adam öldürürken aynı zamanda kundakçılık suçu da işleyebilecektir. Bunun yanı sıra ömür boyu hapis cezasında mahkum kaçaabilir ve yeni daha ciddi suçlar işleyebilme imkanına da sahiptir.¹⁸⁸

Ayrıca bu görüşe göre ölüm cezası kesin ve hızlı bir çözümdür. Bu nedenle toplumun adalet duyguları giderilir ve haliyle cezanın suçlulara ibret olarak caydırıcı etkisi pekişmektedir.¹⁸⁹

1.6.1.3. Adli Hata Gerekçesiyle Ölüm Cezasına Karşı Çıkılamayacağı Görüşü

Gelişen araştırma teknikleri sonucunda, adli hata pek rastlanan bir durum olmamakta ve yargılama esnasında artık şüpheye yer kalmadan sonuca ulaşılmaktadır. Fakat yine de adli hata konusunda odaklanılacak ise bu durum yaptırımını hapis cezası olan suçlar için de ihtimal dahilindedir. Hatta öyle ki, haksız yere hapiste yatmış olan kişiye daha sonra verilecek tazminat, gerek kişiye gerekse ailesini tatmin etmekten uzaktır.¹⁹⁰

Ayrıca bu görüşe göre, tıp alanında da mesleğini yerine getiren görevlilerin hataları sonucunda insanlar hayatlarını kaybedebilmektedirler. Fakat bu ihtimal nedeniyle zorunlu olan işlerinden vazgeçmeleri söz konusu değildir.¹⁹¹

¹⁸⁷ Aliye AK, "*Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de İdam Cezası Tartışmaları (1999-2017)*", (Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Afyonkarahisar, Ağustos, 2019), s.29.

¹⁸⁸ IMBERT, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN), s.74.

¹⁸⁹ İşLER, s.17.

¹⁹⁰ Sacit YILMAZ, "*12 Eylül 1980 - 1984 Yılları Arasında Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerince Ölüm Cezasına Çarptırılan ve Bu Cezaları İnfaz Edilen Hükümlerin Dava Dosyalarının İncelenmesi*", (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bilim Dalı, Ankara, 1996), s.9-10.

¹⁹¹ Erdal YERDELEN, *Türk Ceza Hukuku Yaptırımları ve İnfazı*, (Ankara: Adalet Yayınevi, Birinci Baskı, 2021), s.57.

1.6.1.4. Ölüm Cezasının Uygulanmamasının Devlete Mali Külfet Oluşturduğu Görüşü

Devletler, toplumun huzurunu korumak amacıyla suçluyu ıslah etmeyi hedefleyen cezaları, devlete en az masraf oluşturacak biçimde tercih etmektedirler.¹⁹² Yani devlet cezanın amacına hizmet ederken, amacı karşılayan ve en az masraflı olan ceza yaptırımını uygulamalıdır.¹⁹³

Ayrıca Tabii hukuk taraftarlarına göre, devletin amacı toplumun ortak mutluluğunu sağlamaktır. Bu amacının gerçekleşmesini engelleyecek eylem gerçekleştiren kişilere ise ölüm cezası verilebilmektedir.¹⁹⁴

1.6.2. Aleyhine Görüşler

1.6.2.1. Ölüm Cezasının İnsan Onuru ile Bağdaşmadığı Görüşü

Ölüm cezasının insan onuru ile bağdaşmadığı görüşüne göre ölüm cezası demokratik değil, aksine işkence sever bir cezadır.¹⁹⁵ Ölüm cezası, kişiliğin tamamen ihlal edildiği, insanlığın ağır bir tecavüze uğratıldığı ve insan hayatının değerinin ortadan kaldırıldığı, onur kırıcı, insanlığa yakışmayan vahşi bir cezadır. Bu yüzden ahlaki değildir.¹⁹⁶

Bu konu ile ilgili Kazan, idamın utanç verici ve kabul edilemeyecek bir ceza olduğunu savunmuş ve "*siz hiçkartvizit bastıran cellat gördünüz mü*" sözleri ile açıklamıştır.¹⁹⁷

Aynı düşünceyi paylaşan Hugo ise, "*cellat adaletin değil, adaletsizlik ve dehşetin timsalidir.*" Diyerek ölüm cezasına karşı çıkmaktadır.¹⁹⁸

¹⁹² YERDELEN, s.57.

¹⁹³ İlhan AKBULUT, "Ölüm Cezası Geri Gelmeli Mi?", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (2017), s.19.

¹⁹⁴ BAYRAKTAR, s.57.

¹⁹⁵ AK, s.29.

¹⁹⁶ BAYRAKTAR, s.73.

¹⁹⁷ YARDIMCI, s.66.

¹⁹⁸ DEMİREL, s.160.

1.6.2.2. Ölüm Cezasının Caydırıcı Olmadığı Görüşü

Ölüm cezasının caydırıcı olmadığı görüşüne göre, ölüm cezasının toplumu suçtan arındırıcı ve caydırıcı olduğu düşüncesi yanlış bir düşüncedir. Çünkü suç işleyen kimseler suçu işlerken sonuçlarını göremeyecek kadar kördür. Ayrıca suçun sonucunda ceza alma korkusu bir yana, yakalanacaklarını bile düşünmezler. Bu yüzden ölüm cezası, suç işlemeye karar vermiş kişiler için caydırıcı değildir.¹⁹⁹

Beccaria de hapis cezasını ölüm cezasına tercih etmektedir. Çünkü ömür boyu duvarlar arasında geçecek bir hapis cezası, ölüm cezasından daha acı vericidir. Hayat yorgunu olmuş suçlu kimse için hapis, acınası ve sefil hayatı ömür boyu yaşamakken, ölüm çaresiz bir kurtuluştur. Bu açıdan ölüm cezası caydırıcı etkiye sahip değildir.²⁰⁰ Cezaevlerinde görülen intihar vakaları da bu açıklamaya örnek teşkil ederek görüşü pekiştirmektedir.²⁰¹

Ayrıca ölüm cezasının uygulanması sırasında hazır bulunanların çoğu bir gösteri izler gibiyken diğer kısımda öfkeyle karışık acıma duygusu içerisindedir. Bu iki duygu da yasanın ileri sürdüğü uyarıcı korkudan çok daha etkilidir. Unutulmamalıdır ki, şiddetli tutkular ve izlenimler insanları derinden sarssa da etkisi uzun sürmemektedir. Oysa ılımlı ve sürekli cezalarda duygu tektir ve korkudur.²⁰²

Örneğin İngiltere'de hırsızlık suçuna karşı ölüm cezasının verildiği dönemlerde hırsızlar, meslektaşlarının idamı sırasında toplanmış olan kalabalığı fırsat bilerek yine hırsızlık yapmaya devam etmişlerdir. Hatta istatistiklere bakıldığında, bir din adamının asılarak idam sırasında haklarında telkinde bulunmuş olduğu 167 idam mahkumundan 164 tanesinin, daha önce herhangi bir idamın infazında bulunduğu ortaya çıkmıştır.²⁰³ Benzer şekilde Boston'da, oldukça uzun zaman sonra ilk kez kundakçılık suçu nedeniyle bir kişi ölüm cezasıyla infaz edilmiştir. İnfazı izleyen günlerde kentin içinde ve çevresinde yangınlar çıkmaya başlamış, giderek çıkan yangın sayısı artmıştır. Bunun üzerine yapılan anketin sonucunda, yangın çıkaran suçluların hepsinin ilk

¹⁹⁹ İŞLER, s.18.

²⁰⁰ ESKİCİ, s.83.

²⁰¹ Hakkı DEMİREL, "Ölüm Cezası", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, (1955), s.153.

²⁰² BECCARIA, s.138.

²⁰³ Ümit HASSAN, "Ölüm Cezası Sorunu: Kritik Bir Yaklaşım", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 01, (1972), s.97.

suçlunun ölümünü seyretmiş olduğu görülmüştür.²⁰⁴ Ölüm cezası üzerine belirttiği düşünceleriyle dünyada tanınmış olan Thorslen Sellin'in de ABD'nin bazı eyaletlerinden ölüm cezasının kaldırılmasının etkilerini görmek için gerçekleştirdiği çalışmaya göre, ölüm cezasının kaldırılmasına bağlı olarak insan öldürme suçunun işlenme sayısında herhangi bir artış olmadığı ve aynı şekilde cezanın tekrar yürürlüğe konulmasıyla da suçun işlenmesinde herhangi bir azalma olmadığı sonucuna varılmıştır.²⁰⁵

1.6.2.3. Suçluyu Cezanın Değil Devletin İslah Etmesi Gerektiği Görüşü

Suçluyu ceza yerine devletin ıslah etmesi gerektiği görüşüne göre, modern ceza hukukunda cezanın amacı, suçlunun ıslah edilmesi ve uygulanacak ceza sonucunda topluma karşı oluşturduğu tehlikenin azaltılmış biçimde yeniden topluma kazandırılması, sosyalleşmesinin sağlanmasıdır.²⁰⁶

Ölüm cezası ile cezanın amacına hizmet edilmemektedir. Çünkü ölüm cezasının uygulanması durumunda, suçlunun tekrar topluma kazandırılması ve sosyalleşmesi yerine, tamamen yok edilmesi ve ortadan kaldırılması söz konusudur.²⁰⁷ Bu görüşü Collignon da destekleyerek, bir adamı öldürmek demek aslında onu cezalandırmak değil, yok etmek demektir ifadesini kullanmıştır.²⁰⁸

Ayrıca devlet ölüm cezasını uygulayarak adaleti de engellemiş olmaktadır. Çünkü böyle bir durumda devlet adalet sağlayıcı değil, intikamcı bir yapıya bürünmektedir. Hem birini öldüren kimseye katil deniliyorsa, o zaman devlete de katil denilmelidir.²⁰⁹

²⁰⁴ IMBERT, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN), s.77.

²⁰⁵ BALCIGİL, s.45.

²⁰⁶ Hakan HAKERİ, "Ceza Hukuku Genel Hükümler", (Ankara: Adalet Yayınevi, 22. Baskı, 2019), s.76.

²⁰⁷ Halit ÇELENK, "Çağdaş Ceza Hukuku ve Ölüm Cezası", *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 223, (2000), s.20.

²⁰⁸ AK, s.29.

²⁰⁹ İŞLER, s.22.

1.6.2.4. Ölüm Cezası Orantılılık İlkesini İhlal Ettiği Görüşü

Ölüm cezasının orantılılık ilkesini ihlal ettiği görüşüne göre, ölüm cezası sadece kişinin yaşamının elinden alınması işlemi değildir. Ölüm cezasında, gelecekte kurban edilecek kişiye kamusal bir ön düşünme eklemektedir.²¹⁰ Buna göre suçun işlenmesinden doğan zarar ile suçlunun hayatı arasında denklik bulunmamaktadır. Kurbanın ölümüne karşılık suçlunun öldürülmesi ilk etapta haklı bir ceza olarak görülse de ölüm cezasının verilmesiyle mahkum önce ölümünü bekleyerek ruhen, daha sonra ise cezanın infazı ile bedenen olmak üzere iki kere cezalandırılmaktadır.²¹¹ Ölüm cezasıyla normal düzeyde işlenmiş insan öldürme suçunun arasında denklik bulunması için ise her failin fiilini en ince detayına kadar planlamış olması ve mağdura kendisini ilerideki bir tarihte öldüreceğini bildirmesi gerekmektedir.²¹²

Ayrıca ölüm cezası, diğer türdeki cezalar gibi suçun ağırlığına göre derecelendirilme yapılabilecek bir ceza değildir. Kasten adam öldürme suçundan dolayı ölüm cezası öngörülüyor ise bu ceza, tek bir kişiyi öldüren kişi ile dört kişiyi öldüren kişi için aynı şekilde uygulanacaktır.²¹³

Dolayısıyla kısasın denkleştirme teorisi ile hem bir suçta karşı iki ayrı ceza uygulanmakta hem de suçun ağırlığı yok sayılmaktadır. Bu durum da orantılılık ilkesinin ihlal edilmesine neden olmaktadır.²¹⁴

1.6.2.5. Adli Hata Halinde Ölüm Cezasının Telafisinin Mümkün Olmadığı Görüşü

Adli hata, adalet sistemi çok iyi işleyen ülkelerde dahi karşılaşılan bir problemdir. Adalet sistemindeki sorunları henüz çözememiş olan ülkelerde ise bu problemle çok daha sık biçimde karşılaşılmaktadır.²¹⁵

²¹⁰ BALCIGİL, s.97.

²¹¹ MAŞALI, s.123.

²¹² BALCIGİL, s.97.

²¹³ YILMAZ Sacit, s.11.

²¹⁴ SEÇGİN, s.7.

²¹⁵ YERDELEN, s.56.

İnsan, sık ve kolay biçimde hata yapan bir varlıktır. Böylesi bir durumda geri alınması mümkün olmayan ölüm cezasının, adi suçlara verilmesi doğru değildir. Bu görüşü destekleyen Mayakon'a göre de karar sürecinde vicdan rahatlığı önem arz etmekte ve bu nedenle adi suçlar için ölüm cezası dışında, cezanın genel amaçlarına uygun farklı yaptırımlar uygulanmalıdır.²¹⁶

Adli hata bazen yanlış beyan veya yalancı tanıklık gibi nedenlerle de oluşmaktadır. Örneğin ABD'de, Ronald Keine ve dört motosikletli kişinin bir vatandaşı bıçakladıkları iddiasıyla yalan beyanda bulunan kadının, aslında soruşturma sırasında polisten dayak yediği ve bu yüzden olay anını baştan sona uydurduğu ortaya çıkmıştır. Neyse ki bu dava için ölüm cezasının infazı gerçekleşmeden Keine ve diğeri salıverilmiştir.²¹⁷

Ne acıdır ki, adli hatanın önlenememesinden kaynaklanan haksız infaz örnekleri daha fazladır. Örneğin, 04.04.1962 tarihinde İngiltere'de henüz 25 yaşında olan James Hanratty adlı genç, evli bir adamı öldürmek ve daha sonra bu adamın sevgilisine tecavüz ederek onun belinden aşağısını kötürüm bırakacak şekilde kurşunlamak suçu nedeniyle asılarak infaz edilmiştir. Fakat 1966 ve 1971 yılları arasında ortaya çıkan delil ve tanıklar sayesinde Hanratty'nin suçsuz olduğu anlaşılmıştır.²¹⁸ Yine, 1949 yılında ABD'nin Connecticut eyaletinde ölüm cezasının infazı gerçekleştirilen Frank Smith'in suçsuz olduğunu kanıtlayan delil, infazından yalnızca birkaç dakika sonra ortaya çıkmıştır.²¹⁹ Benzer şekilde ünlü adli danışman Sir Fitz Roy Kelly Avam kamarası'na, daha sonra masumiyetleri kanıtlanırsa dahi 17 adet haksız ölüm cezası kararı alındığını ve bu 17 kişiden 8'inin adli hatalar nedeniyle infazlarının gerçekleştirilmiş olduğunu açıklamıştır. Yapılan incelemeler sonucunda adli hataların nedenleri genellikle yalancı tanıklık, özellikle tıbbi konularda başarısız yürütülen bilirkişi çalışma ve raporları ve yanlış değerlendirilen kanıtlar olmuştur.²²⁰

²¹⁶ Ferhan AKTOY, "*Türkiye Cumhuriyeti'nde Ölüm Cezaları ve İnfazına Dair Tartışmalar (1923-1950)*", (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarih Bilim Dalı, İstanbul, 2020), s.113-114.

²¹⁷ BALCIGİL, s.110.

²¹⁸ Yarın Ölüyorum, Lütfen Adımı Temizleyin, (www.milliyet.com.tr, Erişim Tarihi: 26.02.2023).

²¹⁹ BALCIGİL, s.110.

²²⁰ IMBERT, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN), s.78.

2. İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI METİNLERDE ÖLÜM CEZASI, DÜNYADA ÖLÜM CEZASI VE TÜRK HUKUKUNDA ÖLÜM CEZASI

2.1. Uluslararası Metinlerde Ölüm Cezası

2.1.1. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası ilişkilerdeki değişimler, dolaylı ya da doğrudan ölüm cezası sorununa değinen bildirimlerin ilanına ve sözleşmelerin yapılmasına neden olmuştur. Bu açıdan ilk adım 10.12.1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini kabul etmesi ile atılmıştır.²²¹

30 maddelik bu bildiriye, net bir biçimde ölüm cezası yasak oluşu yazılmamaktadır.²²² Ancak bildirinin 5. maddesine göre, *"Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunamaz ve ceza verilemez."*²²³ Bu maddelerden hareketle, çekingene de olsa ölüm cezasının kaldırılması doğrultusunda ilk adım atılmıştır.²²⁴

2.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1950 yılında imzalanmış, 1953 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmede, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde belirtilen siyasi ve medeni hakların sınırlı bir bölümüne yer verilmiş, daha sonra ise bu haklar çeşitli protokollerle genişletilmiştir.²²⁵

Ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin 6 No'lu Ek Protokol, 01.03.1985 tarihinde sözleşmeye eklenmiştir. Bu Protokolde ölüm cezasının savaş ve barış

²²¹ SARINCA, s.63.

²²² İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (www.tbmm.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.03.2023).

²²³ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (www.tbmm.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.03.2023).

²²⁴ SARINCA, s.63.

²²⁵ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, (www.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.03.2023).

zamanında kaldırılması şeklinde bir ayrıma gidilmiştir.²²⁶ "*Ölüm Cezasının Kaldırılması*" başlıklı 1. maddesine göre, "*Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılmaz ve idam edilemez.*" Protokolün "*Savaş Zamanında Ölüm Cezası*" başlıklı 2. maddesine göre ise,

Bir devlet, yasalarında savaş veya yakın savaş tehlikesi zamanında işlenmiş olan fiiler için ölüm cezasını öngörebilir; bu ceza ancak yasanın belirlediği hallerde ve onun hükümlerine uygun olarak uygulanabilir. İlgili devlet, söz konusu yasanın bu duruma ilişkin hükümlerini Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne bildirir.²²⁷

01.07.2003 tarihinde ise ölüm cezasının her koşulda kaldırılmasına ilişkin 13 No'lu Ek Protokol yürürlüğe girmiştir. Bu Protokol, barış zamanına ek olarak savaş veya savaş tehdidi altında da ölüm cezasını kaldırmaktadır.²²⁸ 13 No'lu Ek Protokol'ün 1. maddesine göre, "*Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse bu cezaya çarptırılmaz ve idam edilemez.*"²²⁹

²²⁶ DEMİRDAL, s.63.

²²⁷ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, (www.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.03.2023).

²²⁸ DEMİRDAL, s.64.

²²⁹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, (www.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.03.2023).

2.1.3. Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi

Evrensel İnsan Hakları Bildirisi ile benzerlik gösteren Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirisi, 02.05.1948 tarihinde Dokuzuncu Uluslararası Amerikan Devletleri Konferansı'nda ilan edilmiştir.²³⁰ Bu bildiri de ölüm cezası açıkça düzenlenmemiş ve ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin kesin hüküm olmamasına rağmen 1. maddesine göre, "*Her insanın yaşam, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı vardır.*"²³¹

2.1.4. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, Kosta Rika'nın San Jose kentinde 22.11.1969 tarihinde imzalanarak yürürlüğe girmiştir. AİHS gibi bu sözleşme de kişisel ve siyasi haklarla sınırlandırılmıştır.²³² Sözleşmenin 4. maddesinde yaşam hakkının istisnası olarak ölüm cezası düzenlenmiştir. Bu maddeye göre,

Ölüm cezası, sadece bu cezayı kaldırmamış devletlerde uygulanabilir. Çünkü ölüm cezasını kaldıran devletler bunu tekrar yürürlüğe koyamazlar. Yürürlükten kaldırma mutlak ve kesindir yani geri dönüşü yoktur. Ölüm cezası bu cezanın ilga edilmediği ülkelerde sadece çok ağır suçlar için ve kanunla kurulmuş yetkili mahkemeler tarafından verilebilir. Ölüm cezası hükmü kanuna uygun olarak verilmelidir. Mahkemenin verdiği ölüm cezası kararı nihai hüküm niteliğinde olmalıdır. Ölüm cezasının verilebilmesi için o fiil, işlenmeden önce ölüm cezasıyla cezalandırılmış olmalıdır. Ölüm cezası uygulaması, halen yürürlükte olup bu cezayı içermeyen suçları kapsayacak biçimde genişletilemez. Siyasi suç veya bu suç ile bağlantılı adli suçlar için ölüm cezası verilemez. Suç işlendiğinde 18 yaşını doldurmamış veya 70 yaşını doldurmuş kişilere ölüm cezası verilemez. Hamile kadınların ölüm cezası yerine getirilemez. Ölüm cezasının affı için başvuruda bulunabilir. Böyle bir başvuru yetkili merci tarafından karara bağlanana kadar ölüm cezasının infazı yapılamaz.²³³

1969 yılında ise Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesine, İdam Cezasının Kaldırılması Protokolü gelmiş ve savaş dışında idam cezasının kullanılması yasaklanmıştır.²³⁴

²³⁰ Yurdanur Ural USLAN, Tuğba GÜNER, "İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması: Amerikan Sistemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, (2014), s.311.

²³¹ SARINCA, s.63.

²³² Ayşen SEYMEN ÇAKAR, "Sosyal Hakların Gerçekleştirilmesinin Amerikan Devletleri Örgütü Sisteminde Denetimi", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, (2018), s.425.

²³³ SARINCA, s.68.

²³⁴ İdamlar İnfaz Edilmesin, İdamlar Kaldırılın, (www.batmanbarosu.org.tr, Erişim Tarihi: 25.03.2023).

2.1.5. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

Sözleşmenin 6. maddesinde yaşam hakkı ve ölüm cezasının varlığı yer almıştır.

Bu maddenin 2. fıkrasına göre,

Ölüm cezası kaldırmamış olan ülkelerde, suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan hukuka uygun olarak ve bu sözleşme ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin hükümlerine aykırı olmayacak biçimde, sadece çok ağır suçlar için ölüm cezası verilebilir. Bu ceza sadece yetkili mahkeme tarafından verilen nihai karardan sonra infaz edilebilir.

6/4. maddesine göre, *"Ölüm cezasına mahkum olan bir kimse bağışlanması veya cezasının hafifletilmesini isteme hakkına sahiptir. Her olayda ölüm cezasının affı, bağışlama veya hafifletme verilebilir."* 6/5. maddesine göre, *"Yaşı on sekizden küçük olan kimselere işledikleri suçlar nedeniyle ölüm cezası verilemez, hamile kadınların ölüm cezası infaz edilemez."* 6/6. maddesine göre ise *"Bu maddedeki hiçbir hüküm, ölüm cezasının bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet tarafından kaldırılmasını engellemek veya ertelemek için ileri sürülemez."*²³⁵

11.07.1991 tarihinde MSHS'ne imza koymuş olan devletlerin imzasına açılan, Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan Ek Seçimlik 2 No'lu Protokol yürürlüğe girmiştir. Protokolün 1. maddesine göre, *"Bu Protokole Taraf bir Devletin egemenlik alanında bulunan hiç kimse idam edilemez. Her bir Taraf Devlet, kendi egemenlik alanı içinde ölüm cezasını kaldırmak için gerekli bütün tedbirleri alır."* 2. maddesine göre ise

Bu Protokolü onaylama ve Protokole katılma sırasında konulan, savaş sırasında işlenen askeri nitelikteki çok ciddi suçlar için verilen mahkumiyet kararına uygun olarak savaş zamanında ölüm cezasının infazını öngören çekince dışında, bu Protokole konulan herhangi bir çekince kabul edilemez.²³⁶

2.1.6. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, BM tarafında 16.12.1966 tarihinde onaylanmış, 23.03.1976 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir.²³⁷ Sözleşmenin 6/2. maddesine göre,

²³⁵ Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, (www.adalet.gov.tr, Erişim Tarihi: 25.03.2023).

²³⁶ DEMİRDAL, s.61-62.

²³⁷ SARINCA, s.64.

Ölüm cezasını kaldırmamış olan ülkelerde idam hükmü, ancak suçun işlendiği anda yürürlükte olan yasalar uygun olarak ve bu Sözleşme ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi hükümlerine aykırı olmamak şartı ile, en ağır suçlar için verilebilir.

Bu sözleşmenin 6/6. maddesine göre, "*Bu maddenin hiçbir hükmü, Sözleşme'ye Taraf herhangi bir Devlet tarafından, idam cezasının kaldırılmasını geciktirmek ya da önlemek için kullanılamaz.*"²³⁸ Bu açıdan ölüm cezası belli şartlara bağlanmıştır.²³⁹

2.2. Dünyada Ölüm Cezası

2.2.1. Ölüm Cezasını Uygulayan Ülkeler

2.2.1.1. Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri, cumhuriyet rejimi ile yönetilen ve 1 federal bölgenin altında 50 adet federe yapıdan oluşan bir devlettir. Özerk yönetim yapısına sahip eyaletler, federal devlet anayasasının kendilerine bıraktığı yetki çerçevesinde kendi kanunları ile yönetilmektedir.²⁴⁰

Amerika Birleşik Devletleri, ölüm cezasını kaldırmaya meyilli ve bu konuda tartışmalarını sürdürmekte olsa bile, günümüzde ölüm cezasını uygulayan ülkeler arasında yer almaktadır.²⁴¹ Öyle ki, Askeri yargı sistemi içinde uygulandığı bilinen ölüm cezaları, federal sivil yargı sistemi içinde de 31 eyalette, ayırt etme gücüne sahip kişiler tarafından işlenen kasten ve nitelikli cinayet suçlarında sıklıkla uygulanmaktadır.²⁴²

Amerika Birleşik Devletleri'nin tarihsel sürecinde ölüm cezasının kaldırılması fikri için 18.yüzyıldan sonra bir süreç başlamış ve ilk olarak 1794 yılında Quakerler, birinci derecede adam öldürme dışındaki suçlar için ölüm cezasını kaldırmışlardır.²⁴³

²³⁸ Milletlerarası Sözleşme, (www.resmigazete.gov.tr, Erişim Tarihi: 25.03.2023).

²³⁹ SARINCA, s.64.

²⁴⁰ Yusuf Solmaz BALO, "Amerika Birleşik Devletleri Mahkeme Teşkilatı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 61, Sayı: 3, (2012), s.975.

²⁴¹ SARINCA, s.59.

²⁴² Tayfun AKGÜNER, "Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesinin 1975-1976 Döneminde Verdiği Önemli Kararlardan Özetler", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Mecmuası*, Cilt: 48, Sayı: 1-4, (1983), s.419.

²⁴³ MAŞALI, s.52.

19.yüzyıla gelindiğinde ölüm cezasının kaldırılması amacıyla dernekler kurulmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda 1845 yılında "Ölüm Cezasının Kaldırılması İçin Amerikan Derneği" kurulmuştur. 1846 yılında Michigan eyaleti, ihanet dışındaki tüm suçlar için ömür boyu hapis cezası koymuştur. 1852 yılında ise Rhode Island, ihanette de dahil olmak üzere tüm suçlar için ölüm cezasını kaldırmıştır.²⁴⁴

1972 yılında ABD yüksek mahkemesinin *Fuman v. Georgia* kararı neticesinde ölüm cezası, 1976 yılına kadar uygulanmamıştır. 1976 yılında yine Georgia Eyalet Mahkemesi tarafından cinayet suçundan ölüm cezası ile hüküm giyen sanık Gregg, bu cezanın "dayanılmaz ve alışılmamış nitelikte bir ceza" olması sebebiyle ABD Anayasası'na aykırılığını iddia ederek yüksek mahkemeye karşı dava açmıştır. Yüksek mahkeme *Gregg v. Georgia* ile *Woodson v. North Carolina* kararlarını birlikte değerlendirerek, cezanın uygulanmasında "gereksiz eziyet doğması" neticesinde "dayanılmaz ve alışılmamış" olabileceğini düşünerek kabul etmemiş, ölüm cezaları belirli koşullarla tekrar uygulamaya konulmuştur.²⁴⁵

Ayrıca sosyolog William Bowers ve Glenn Pierce tarafından yapılan araştırmaya göre, kimin hakkında ölüm cezası verileceği konusunda saptama yapılırken, öncelikli olarak kişinin suçlu olup olmadığına bakılmasından ziyade belirleyici unsurun ırk olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Florida eyaletinde 1973 ve 1977 yılları arasında insan öldürme suçlarına ilişkin yürütülen bir çalışmaya göre, bu dönemde aynı suçu işlemelerine rağmen infaz bekleyen ölüm cezası hükümlülülerinin %8'inin beyaz, %92'sinin ise siyahi vatandaş olduğu görülmüştür. Ayrıca bir siyahi vatandaşı öldürmek nedeniyle suçlu bulunan 111 beyaz vatandaştan hiçbiri ölüm cezasına çarptırılmamıştır.²⁴⁶

Kırk yıldan uzun süredir ABD'deki ölüm cezalarının yayını yapan Legal Defense Fund kurumunun analizlerine göre ölüm cezalarında, en üst sayılara ulaştığı 2001 yılından 2022 yılı ilk çeyreğine kadar geçen zamanda her sene bir önceki seneye nazaran düşüş yaşanmaktadır.²⁴⁷ Açıklanan rakamlara göre 2001 yılında 3.717 kişi idam cezası için sırasını beklerken, 01.01.2022 tarihinden bu zamana kadar 1.540

²⁴⁴ SARINCA, s.60.

²⁴⁵ AKGÜNER, s.419.

²⁴⁶ BALCIGİL, S.100-101.

²⁴⁷ Yeni Kaynak: Ölüm Cezası Sayımı, (www.deathpenaltyinfo.org, Erişim Tarihi: 30.03.2023).

kişiyeye düşmüştür.²⁴⁸ ABD'de ölüm cezasının verilmesinde çekimser davranılmasının yanı sıra özellikle adli hataların önlenmesi adına infazın gerçekleşmesi bakımından da oldukça temkinli ilerlenmektedir. Örneğin 61 yaşındaki David Miller, insan öldürme suçu nedeniyle 36 sene boyunca hapiste cezasının infazını beklemiş ve artık üzerinde bulunan tüm şüpheler düşerek suçu işlediği kesinleştikten sonra ABD'nin Tennessee eyaletinde elektrikli sandalye yöntemi ile infaz edilmiştir.²⁴⁹

Bugün ise ABD'de 29 eyalette ölüm cezası uygulanmaktadır.²⁵⁰ Bu cezanın infaz biçimleri ise zehirli iğne ile öldürme, elektrikli sandalye ile öldürme, gaz odası ve infaz mangası karşısına çıkarılarak kurşuna dizilmek suretiyle öldürme gibi değişiklikler göstermektedir.²⁵¹

ABD'de yakın zamanda da ölüm cezası infaz edilmiştir. Bu infaz 16.07.2020 tarihinde Indiana'daki Terre Haute cezaevinde kalan, adam öldürme suçundan hüküm giymiş 68 yaşındaki Wesley Purkey'e, yerel saate göre 08.19'da zehirli iğne enjekte edilerek gerçekleştirilmiştir.²⁵²

2.2.1.2. Japonya

Ölüm cezasının kaldırılma hareketi ilk olarak Meiji döneminin başlarında olmuş ve 1955 yılından sonra bu hareket daha da güçlenmiştir. 1967 yılında ise Yasama Kurulu'nda ölüm cezasının kaldırılması gündeme gelmiş ancak kurul, halkın %70'inin ölüm cezasını istediğini söyleyerek talebi reddetmiş ve suçların sayısının sınırlanması önerisi de Millet Meclisi'nde onaylanmamıştır. Cezanın kaldırılması süreci uzun sürmüş ve sonuç olarak ceza kaldırılmamıştır. Ancak infazlar 8-25 sene gibi geniş aralıklarla gerçekleşmiştir. Japonya Hükümeti, 1993 tarihinden sonra ölüm cezasının uygulanması konusunda gizlilik politikası benimsemiştir.²⁵³

²⁴⁸ LDF, Eyaletlere Göre Ölüm Cezası Vakaları ve İstatistikleri, (<https://www.naacpldf.org>, Erişim Tarihi: 30.03.2023).

²⁴⁹ ABD Ölüm Cezası İnfazları (www.tr.euronews.com, Erişim Tarihi: 30.03.2023).

²⁵⁰ ABD'de Federal Hükümet 2003'ten Bu Yana İlk Kez İdam Cezalarının İnfazını Geri Getiriyor, (www.bbc.com.tr, Erişim Tarihi: 30.03.2023).

²⁵¹ YARDIMCI, s.37.

²⁵² Dildar BAYKAN, ABD'de 17 yıl Aradan Sonra İkinci Kez Federal Bir Mahkum İdam Edildi, (www.milliyet.com.tr, Erişim Tarihi: 30.03.2023).

²⁵³ MAŞALI, s.76-77.

Japonya'da 2019 yılı itibariyle ölüm cezalarının infazlarını bekleyen 100'den fazla idam mahkumu bulunmaktadır. Ayrıca dört kişilik bir aileyi öldürmekten suçlu bulunan Çin vatandaşı Wei Wei, 2009 yılından sonra Japonya'da infaz edilen ilk yabancı olmuştur.²⁵⁴

2.2.1.3. Çin

Çin Uygarlığı, 5000 yıl boyunca kültürünü koruyarak hükmünü sürdürmüş ve bu zamana kadar devamlılığını sağlayarak dünyada başka bir örneği olmayan tek devlet olmuştur. Ülkenin istikrarlı yönetimi ve ulusun karakterleri çerçevesinde hukuk sistemi sert kanunlarla düzenlenmiştir. Kuruluşundan itibaren ölüm cezasının uygulandığı bilinen Çin'de, ölüm cezaları da kanunlara dayandırılmış ve çeşitli infaz yöntemleriyle acımasızca uygulanmıştır.²⁵⁵

Çin'de ölüm cezasını gerektiren suçların sayısı oldukça fazla olmasına rağmen, 1983 yılında bu suçların alanı daha da genişletilmiştir. Resmi ve gayri resmi kaynaklardan elde edilen rakamlar doğrultusunda, 1983-1987 yılları arasında bir kaynağa göre 30.000, diğer bir kaynakta binin biraz üzerinde infazın gerçekleştiği yer almaktadır. Uluslararası Af Örgütünün 21.03.2001 tarihinde yayınladığı rapora göre ise 1990-1999 yılları arasında 27.599 kişi hakkında idam kararı verildiği ve bunlardan 18.194 kişinin infazının gerçekleştiği belirtilmiştir.²⁵⁶ 2010 yılında ise BBC'nin yayınladığı bir haber kaynağında Çin'de 68 farklı suçtan idam cezası uyguladığına yer vermiştir.²⁵⁷

Çin Halk Cumhuriyeti'nde günümüzde de ölüm cezalarının yaygın bir şekilde uygulandığı bilinmektedir. Ancak hükümet tarafından gerçekleştirilen infazlar devlet sırrı statüsünde tutularak kamuoyu ile paylaşılmamaktadır. Bu sebeple 2009 yılında Uluslararası Af Örgütü Çin'de uygulanan idam cezalarına dair rakamların gerçeği yansıtmamasından, gerçekleştirilen infazlara dair sayı paylaşımını yayımlamayı durdurmuştur. Örgüt tarafından dünya genelinde uygulanan ölüm cezaları rakamları

²⁵⁴ Japonya'da 10 Yıldır İlk Kez Bir Yabancı İdam Edildi, (www.bbc.com, Erişim Tarihi: 12.04.2023).

²⁵⁵ Giray FİDAN, *Qin Devrimleri: Qin Shi Huang Döneminde Çin'de Yapılan Devrimler*, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları (Sinoloji) Anabilim Dalı, Ankara, 2007), s.16.

²⁵⁶ MAŞALI, s.73.

²⁵⁷ Çin'deki İdam Cezalarında Reform, (www.bbc.com, Erişim Tarihi: 12.04.2023).

paylaşılırken, Çin’de her yıl gerçekleştirilen binlerce infazın rakamları hesaplara dâhil edilmemektedir.²⁵⁸ Fakat yakın zamanda, 1988 ile 2002 yılları arasında 11 kadını öldürmekle suçlanan Gao Çingyong’un 03.01.2019 tarihinde İç Moğolistan Özerk Bölgesi’nde öldürülmesiyle infazının gerçekleştirildiği kayıtlara geçmiştir.²⁵⁹

2.2.1.4. İran

İran, bilinen tarihin ilk zamanlarından bugüne kadar jeopolitik konumu gereği birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, kültür açısından oldukça zengin bir ülkedir.²⁶⁰ Diğer Cumhuriyet rejimiyle yönetilen ülkelerinden farklı olarak İran, İslam Hukuku çerçevesinde ve laiklik ilkesine yer vermeden modern bir yönetim tarzının varlığını göstermeyi hedeflemektedir.²⁶¹ Ancak hukuki kaynaklarında ölüm cezasını düzenlemekten geri durmamış, birinci derece ceza mahkemelerini de ölüm cezası için yetkilendirmiştir.²⁶²

1982 yılında yürürlüğe giren İslam Ceza Kanununda zina yapmak, ırza geçmek, katletmek, doğal dışı cinsel ilişkide bulunmak, sıklıkla alkol kullanmak, esrar ticareti yapmak, kamuya ait fonların zimmete geçirmek ve hatta iftira yoluyla başkasına suç iddiasında bulunmak bile ölüm cezasıyla sonuçlanacak suçlardan sayılmıştır. 21.01.1989 tarihli kanunla özellikle uyuşturucu maddelerinin üzerinde durulmuş ve bu alandaki suçların cezaları genellikle ölüm cezasına çevirilmiştir. 1989 yılının ilk beş aylık döneminde bile Tahran Radyosunun açıklamasına göre 579 kişinin ölüm cezası infaz edilmiştir.²⁶³

Günümüz İran’ında ise ölüm cezasının verildiği suçlar genellikle "Allah'a düşmanlık" gibi yoruma açık suçlar, siyasi suçlar ve uyuşturucu suçları olmuştur. Son yıllarda ülkedeki ölüm cezası hükmü sayısı artış göstermiş, ölüm cezasını oluşturan

²⁵⁸ Uluslararası Af Örgütü Raporu, Ölüm Cezaları ve İnfazları 2021, (www.amnesty.org.tr, Erişim Tarihi: 25.04.2023).

²⁵⁹ Çin’de Seri Katile İdam Cezası, (www.hurriyet.com.tr, Erişim Tarihi: 25.04.2023).

²⁶⁰ Fahrettin ŞEVKET, *İran*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017), s.298.

²⁶¹ Erdal FANİD, "İran İslam Cumhuriyetinin Hükümet Sistemi", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 7, (2015), s.295.

²⁶² M. ZEBHİ, İstinaf Mahkemelerinin Hukukta İşlevi, (2016), (www.zebhi.ir.com.tr, Erişim: 15.06.2023).

²⁶³ IMBERT, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN), s.115.

suçların ağırlıklı dilimini yine uyuşturucu suçunun oluşturduğu belirtilmiştir. 2021 yılı içinde ise en az 314 ölüm cezası almış kişinin infazları gerçekleştirilmiştir.²⁶⁴ 2022 yılında ölüm cezasının uygulanma alanı daha da genişlemiştir. Ulusal haber kanalı CNN'in 08.12.2022 tarihindeki haberine göre, 2022 yılı içinde İran Ahlak Polisleri tarafından yapılan gözaltı sırasında ölen Mahsa Amini'nin ardından başlayan protesto ve gösterilere bağlı olarak, Muhsin Şikari 20.10.2022 tarihinde ölüm cezasına mahkum edilmiş ve bu olaylarda infazı gerçekleştirilen ilk gösterici olmuştur. Yine aynı haber ajansının 12.12.2022 tarihinde yaptığı habere göre, söz konusu protestolar esnasında gözaltına 23 yaşındaki Mecidrıza Rahnavard halka açık bir şekilde infaz edilmiştir.²⁶⁵ Bir diğer ulusal haber kanalı NTV'nin 14.12.2022 tarihli haberine göre, İranlı futbolcu Amir Nasr-Azadani'nin Masha Amini olaylarına bağlı olarak "Allah'a karşı savaş açmak, isyan etmek" gibi suçlarla ölüm cezasına mahkum edilmiştir.²⁶⁶ İran İnsan Hakları Eylemcileri Haber Ajansı (HRANA)'nın yayınladığı rapora göre, 07.01.2023 tarihinde 22 yaşındaki İran karate şampiyonu Muhammed Mehdi Karami'nin ölüm cezasının infazının gerçekleştirilmesinden sonra 22 kişi Mahsa Amini protestolarına bağlı olarak siyasi sebeplerle ölüm cezası almış, 4 kişinin cezasının da infazı gerçekleştirilmiştir.²⁶⁷

İran'da, bugün de siyasi suçlardan dolayı ölüm cezası hükmü giymiş kişilerin yargılamaları devam etmektedir. Dünya genelinde ise bu durum hoş karşılanmamakta, insan haklarını savunan sivil toplum örgütleri ve dünyaca ünlü isimler tarafından konuyla ilgili çalışmalar ve açıklamalar devam etmektedir.

2.2.1.5. Mısır

Orta Doğu'nun zengin ve köklü medeniyet geçmişinden beslenen ülkelerden biri olan Mısır, gerek jeopolitik konumu gerekse de verimli toprakları nedeniyle dönemin en etkin yönetimlerinden Persler ve yine dönemin en büyük

²⁶⁴ Uluslararası Af Örgütü Raporu, Ölüm Cezaları ve İnfazları 2021, (www.amnesty.org.tr, Erişim: 15.06.2023).

²⁶⁵ İran'da Üç Protestocu Daha İdam Cezasına Çarptırıldı, (www.bbc.com, Erişim: 15.06.2023).

²⁶⁶ İranlı Futbolcu Amir Nasr-ı Azadani İdam Cezasıyla Karşı Karşıya, (www.cnnturk.com, Erişim: 15.06.2023).

²⁶⁷ Maryam AFSHANG, İran'da İdam Kararları: Yargılananlara Savunma İçin 15 Dakika Süre Veriliyor, (www.bbc.com, Erişim: 15.06.2023).

medeniyetlerinden Roma ve Yunan egemenliklerini yaşamış, sonrasında ise Müslüman topluluklar tarafından yönetilmiştir. Geniş bir kültürel birikime sahip olan ülke, dünyadaki modern ve çağdaş yönetim şekillerinden etkilenerak 1922 yılında değişen iktidarla Cumhuriyet iklimini yaşamaya başlamıştır.²⁶⁸

İran gibi Mısır'da İslam hukukunu benimsemiş ve ceza kanunları da bu çerçevede düzenlenerek ölüm cezasına yer verilmiştir. Ölüm cezasının öngörüldüğü suçların sayısı oldukça fazla olmakla birlikte 1986 yılında Mısır Müftülüğü'ne atanan Tantavi tarafından, zina yoluyla AIDS hastalığı bulaştıran kimseler için dahi ölüm cezası verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.²⁶⁹

2021 yılında Mısır'da ölüm cezasının, uluslararası hukuk standartlarına aykırı biçimde de gerçekleştiği ortaya çıkmıştır. Buna göre, uluslararası düzeyde adil yargılanma hakkı ihlal edilerek failer yargılanmış, işkence ve benzeri kötü muamele sonucunda doğru veya yanlış alınmış itiraflara ulaşılmış ve sanıklar hazır bulunmadığı halde haklarında ölüm cezası verilmiştir. 2021 yılı içerisinde hukuk düzeninin öngörmüş olduğu yöntemlerden farklı olarak kullanılan yöntemler de dahil olmak üzere toplamda 356 kişiye ölüm cezası verilirken, 2022 yılında bu sayı 538'e yükselmiştir.²⁷⁰

2.2.1.6. Suudi Arabistan

Suudi Arabistan, ölüm cezasıyla alakalı yargılama ve infazların gerçekleştirilmesiyle dünyadaki birçok insan hakları savunucusu aktivist ve kuruluş tarafından sıkça eleştirilen, bunun üzerine raporlar ve akademik çalışmalar yayınlanan bir ülke konumundadır. Özellikle toplu ölüm cezası infazlarıyla sıkça gündeme gelen Suudi Arabistan için yapılan araştırmalar doğrultusunda, devletin hukuki düzeni içerisindeki boşluklardan yararlanılarak insan hakları normlarının ihlal edildiği, devletin şeffaf, açık ve hesap verilebilirlikten uzak olduğu, hükümetin kendi iktidarını

²⁶⁸ Haleh ALAMTABRIZ, *Ortadoğu'da siyasal İslam: İran, Mısır ve Suudi Arabistan örnek ülkeleri için İslami siyasal yapı ve sosyal adaletin karşılaştırmalı incelemesi*, (Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2014), s.50-52.

²⁶⁹ IMBERT, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN), s.116.

²⁷⁰ Uluslararası Af Örgütü Raporu, Ölüm Cezaları ve İnfazları 2022, (www.amnesty.org.tr, Erişim Tarihi: 01.05.2023).

korumak ve muhalif kesimi sindirmeye yönelik keyfi hareket ettiği sonuçlarına varılmıştır.²⁷¹

Uluslararası Af Örgütü'nün raporuna göre, 2021 yılında 65 kişinin ölüm cezasının infazı gerçekleştirilmişken, 2022 yılı içerisinde bu sayı üç katı artarak 196 kişiye yükselmiştir. Bu tablo karşısında Suudi Arabistan, Uluslararası Af Örgütü'nün son 30 yılda kaydetmiş olduğu en yüksek infaz sayısı unvanını kazanmıştır. Suudi İnsan Hakları Komisyonu infaz edilen kişilerle alakalı bilgi aktarımı sağlarken ise 196 kişiden 85'inin terörle ilgili suçlardan, 57'sinin ise uyuşturucuyla ilgili suçlardan hüküm giydiğini açıklamıştır.²⁷²

Dünyaya sunulan resmi raporlardan da hareketle Suudi Arabistan'ın ölüm cezasını ciddi bir çözüm yöntemi olarak gördüğü ve bu cezayı uygulamaktan çekinmediği ortadadır. Öyle ki bazen fail için kovuşturma aşamasına geçmeden dahi ölüm cezasının infazını gerçekleştirmiştir. Örneğin, 28.09.2018 tarihinde İstanbul'daki Suudi Arabistan Başkonsolosluğu binasına girdiği bilinen Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'dan bir süre sonra haber alınamamıştır. Bunun üzerine yetkililer ilk bilgilendirmelerinde Kaşıkçı'nın sağ bir şekilde konsolosluktan ayrıldığını belirtmişler, fakat kendisine hala ulaşılamaması durumunun devam etmesi üzerine 19.10.2018 tarihinde, Kaşıkçı'nın çıkan bir arbede sonucunda hayatını kaybettiğini açıklamışlardır. Olay üzerindeki şüphelerin devam etmesi nedeniyle ise 15.10.2018 tarihinde Suudi Arabistan Başsavcılığı'nın yaptığı son açıklama olan, Kaşıkçı'nın bir arbede esnasında hayatını kaybettiği ve cesedinin parçalanılarak parçalar halinde konsolosluktan çıkarıldığı bildirilmiştir. Suudi gazeteci Cemal Kaşıkçı'nın, hiçbir mahkeme süreci olmadan infazı gerçekleştirilmiştir.²⁷³

²⁷¹ Berkay TURAÇ, "Suudi Arabistan'ın Terörizmle Mücadele Stratejileri Çerçevesinde 12 Mart Vakası Sert Bir Yanıt Mı?", *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, (2022), s.44.

²⁷² Uluslararası Af Örgütü Raporu Ölüm Cezaları ve İnfazları 2022, (www.amnesty.org.tr, Erişim Tarihi: 01.05.2023).

²⁷³ EmineSAVAŞCI- H. Mustafa ERVACI, "Türkiye - Suudi Arabistan İlişkilerinde Bir Çatışma Unsuru Olarak Cemal Kaşıkçı Cinayeti", *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10, (2022), s.135.

2.2.1.7. Diğer Ülkeler

Uluslararası insan hakları hukukuna göre yasaklanmış olsa da 1990 yılından bu zamana dek Irak, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Nijerya, Pakistan, Güney Sudan, Sudan, Bangladeş, Küba, Hindistan, Ürdün, Kuveyt, Vietnam, Filistin, Katar, Tayvan, Tayland, Uganda ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi toplam 55 ülkede ölüm cezası uygulanmaktadır. Uluslararası Af Örgütünün hazırlamış olduğu rapora göre Hindistan'da 165, Pakistan'da 127, Endonezya'da 112, Bangladeş'te 169 kişiye ve diğer ülkelerde de birçok kişiye ölüm cezası verilmiştir. Bazı ülkeler için gerçek sayılar önemli ölçüde daha yüksek olduğu halde, yalnızca teyit edilebilen sayıları açıklamaya çalışan örgüte göre, bazı devletler ölüm cezası işlem ve infazlarını bilinçli olarak gizlerken, bazı devletler ise bu konularda hiçbir bilgi paylaşımı yapmayarak verileri gizli tutmuşlardır.²⁷⁴

2.2.2. Ölüm Cezasını Uygulamayan Ülkeler

2.2.2.1. Rusya

Rus hukuk tarihinde ölüm cezası, devamlı olarak kaldırılma ve geri getirme süreci izlemiştir. 1919 tarihli Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Ceza Hukukunun Rehber İlkeleri'nde ölüm cezası, "kurşuna dizilme" adıyla, geçici istisnai ve olağanüstü tedbir olarak açıklanmıştır.²⁷⁵ 1922 tarihli Ceza Kanunu'nda da ölüm cezası, geçici ve istisnai bir ceza olarak yer almıştır. 1924 İlkeleri ve 1926 tarihli RSFSCCK'da ise Tüm Rusya Merkez Yürütme Komitesi tarafından tamamen kaldırılincaya kadar, Sovyet düzeninin temellerini tehdit eden ağır suçlarla mücadele etmek üzere emekçi halkın korunması amacıyla istisnai bir ceza olarak ölüm cezasının uygulanacağı belirtilmiştir.²⁷⁶ 1935 yılında ise devlet varlıklarının korunması ve mülkiyetin sağlamaştırılması adına oluşturulan baskıların artması nedeniyle kolektif

²⁷⁴ Uluslararası Af Örgütü Raporu Ölüm Cezaları ve İnfazları 2022, (www.amnesty.org.tr, Erişim Tarihi: 01.05.2023).

²⁷⁵ Emin HÜSEYİNOĞLU, "Rusya Federasyonu Ceza Hukukunda Ölüm Cezası", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 2, (2020), s.430.

²⁷⁶ Zeynep ÖZKAN, "Rusya Federasyonu Anayasal Düzeninde Ölüm Cezası ve Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımı", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, (2019), s.126.

yaşama karşı cinayet ve her türlü suç işleyen 12 yaşındaki küçüklere bile büyük siyasal "temizlik" adı altında çok sayıda ölüm cezası uygulanmıştır.²⁷⁷

26.05.1947 tarihinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Yüksek Sovyet Başkanlığının Ölüm Cezasını Kaldırılması Hakkında Kararname ile ölüm cezasının kaldırılmasına dair son düzenleme yapılmıştır. Bu Kararname'ye göre, barış zamanı işlenen suçlar bakımından ölüm cezası 25 sene ıslah-çalışma kampında hapis cezasına çevrilmiştir.²⁷⁸ Ancak 1950 yılında casusluk ve bölücü faaliyetlerde bulunma, vatana ihanet ve sabotaj gibi suçlar açısından ölüm cezası yeniden uygulamaya konulmuştur. 1960'lara gelindiğinde ise ölüm cezasının uygulama alanı ekonomik suçları da kapsayacak biçimde genişletilmiştir.²⁷⁹

1980'li yılların sonunda ölüm cezasının azaltılmasına yönelik olarak malvarlığı ile ilgili suçlar için ölüm cezasından vazgeçilmiştir. 1990 yılından itibaren ise ölüm cezası uygulamasında daha da azalma yaşanmıştır. 1991 yılı Aralık ayı Rusya Anayasası ile ölüm cezasının keyfi biçimde uygulanması yasaklanmış ve yıl sonu itibariyle istatistiklere, 144 adet ölüm cezası kararının alındığı, bu kararlardan 37 tanesinin hafifletildiği ve 70 tanesinin ise infazının gerçekleştiği yer almıştır.²⁸⁰

1993 yılında ölüm cezasını ön gören sadece altı adet suç bulunmuştur.²⁸¹ Bu suçlar, vatana ihanet etmek, casusluk yapmak, terörcülük yapmak, yıkıcılık yapmak, ağırlaştırıcı hallerdeki kasıtlı cinayet işlemek ve çocukların ırzına saldırıda bulunmak suçlarıdır.²⁸² 01.01.1997 tarihinde yürürlüğe giren Rusya Federasyonu Ceza Kanunu'na göre ölüm cezası, insan yaşamına karşı işlenen beş suç için uygulanabilecektir. Bu suçlar, kasten adam öldürme, yargılama veya ön soruşturma faaliyeti yürüten adli personelin veya onların bir davanın herhangi bir aşamasıyla veya cezanın infazıyla ilgili görev yerine getiren yakınlarının yaşamına karşı yapılan saldırı, kamu görevlisi veya kamuya mal olmuş kimselerin yaşamına karşı onların görevini

²⁷⁷ IMBERT, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN), s.92.

²⁷⁸ HÜSEYİNOĞLU, s.431.

²⁷⁹ ÖZKAN, s.126.

²⁸⁰ MAŞALI, s.71.

²⁸¹ HÜSEYİNOĞLU, s.433-434.

²⁸² IMBERT, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN), s.117.

yapmasını engellemek amacıyla yapılan saldırı, kolluk görevlilerinin yaşamına karşı yapılan saldırı ve soykırım eylemleridir.²⁸³

Hakkında ölüm cezası kararı alınan kişi, 08.01.1997 tarihli Rusya Federasyonu Ceza İnfaz Kanunu'nun 184/1. maddesine göre, tek kişilik hücrede ve sıkı güvenlik takibinde tutulmakta ve yine aynı kanunun 186/1. maddesine göre gerçekleştirilecek ölüm cezasının infaz yöntemi, mahkumun halka kapalı ortamda kurşuna dizilmesi suretiyle yapılmaktadır.

Avrupa Konseyi bünyesindeki barış zamanı ölüm cezasını kaldırmayı ön gören 6 No'lu Ek Protokol, 16.04.1997 tarihinde Rusya Federasyonu tarafından imzalanmış ancak bugüne kadar onaylanmamıştır.²⁸⁴

Ayrıca Rusya Federasyonu'nda ölüm cezasının derhal kaldırılamayacağı konusunda anlaşılmiş ve bu doğrultuda Devlet Başkanı tarafından, 16.05.1996 tarihinde Rusya'nın Avrupa Konseyi'ne Girmesi ve Ölüm Cezasının Uygulanmasının Aşamalı Olarak Kaldırılması hakkındaki Kararname yayınlanmıştır.²⁸⁵

Günümüzde ise Rusya Federasyonu'nun ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin hukuk normunu Anayasa Mahkemesinin 19.11.2009 tarih ve 1344-O-P sayılı kararı oluşturmaktadır.²⁸⁶

2.2.2.2. İtalya

İtalya tarihinde ölüm cezasını resmi olarak ilk kez kaldıran eyalet Toscana olmuştur. 1786 yılında Toscana Kralı II. Leopold, suç işleme oranı ile ölüm cezasının kaldırılması arasındaki etkileşimin araştırılmasını talep etmiş ve araştırma sonucunda 1774 yılından o güne kadar suç işleme oranında bir değişiklik olmadığına tespitine ulaşılmıştır. Bu tespitten hareketle ise Toscana kanunlarından işkence, damgalama ve ölüm cezası kaldırılmıştır.²⁸⁷

²⁸³ ÖZKAN, s.129.

²⁸⁴ MAŞALI, s.72.

²⁸⁵ ÖZKAN, s.128.

²⁸⁶ HÜSEYİNOĞLU, s.439.

²⁸⁷ MAŞALI, s.38.

Fakat ölüm cezasının kaldırılması konusunda İtalya tarihi için bir istikrar sağlanamamıştır. 1790 yılında uluslararası savaşların devam etmesi ve siyasi nedenler dolayısıyla ölüm cezası, vatana ihanet gibi durumlarda uygulanmak üzere Toscana'da tekrar yürürlüğe koyulmuştur.²⁸⁸ 1839 yılına gelindiğinde halk ölüm cezası konusunda artık daha bilinçli olduğu için ilk önce yargıçların ancak oybirliği sağlanması durumunda ölüm cezası verebilecekleri kabul edilmiş, daha sonra ise 1847 yılına kadar hakkında ölüm cezası verilen mahkumların hiçbiri infaz edilmeyerek afları gerçekleşmiştir. Bununla beraber 11.10.1847 tarihli kanun yayınlanmış ve ölüm cezası bir kez daha kaldırılmıştır. Fakat süreç yine istikrarın devam etmemesi yönünde ilerlediği için ölüm cezası 1852 yılında tekrar kabul edilmiş, 1860 yılında ise yeniden kaldırılmıştır.²⁸⁹

1889 yılında yayınlanan İtalyan Ceza Kanununda da ölüm cezasına yer verilmeyerek onun yerine "Ergastolo" adı verilen müebbet ağır hapis cezası düzenlenmiştir. Ancak Faşist rejimin iktidara gelmesiyle ölüm cezası kendine tekrar yer edinmeye başlamış²⁹⁰ ve İkinci Dünya savaşı sonrasında artık Mussolini İtalyası olarak anılan İtalya'da, 25.10.1925 tarihli Devlet Müdafaası Kanununa göre siyasal suç işleyenlere karşı ölüm cezasının uygulanması kararı yürürlüğe girmiştir.²⁹¹

1930 tarihli Rocco Kanununa göre, Devlet Müdafaası Kanunundan farklı olarak, devlet kişiliğinin aleyhine işlenen siyasal suçlar ve toplu veya kasten adam öldürme gibi çeşitli adli suçlar için de ölüm cezası bir kez daha yürürlüğe girmiştir.²⁹²

Faşist rejim yıkılıp etkisi gittikten sonra 10.08.1944 tarihli ve 244 sayılı kanun ile ölüm cezası yeniden kaldırılmıştır. Ancak bu kaldırma girişimi çok uzun sürmemiş, 1946 tarihli İtalyan Anayasasına göre, yalnızca savaşla ilgili askeri ceza kanununda ölüm cezasına yer verilmiştir. Askeri ceza kanununda ölüm cezasını gerektiren bazı suçlar ise başkumandanın hürriyetine, emniyetine veya hayatına tecavüz, düşmana

²⁸⁸ BAYRAKTAR, s.59.

²⁸⁹ MAŞALI, s.38.

²⁹⁰ AKKAN, s.152.

²⁹¹ SARINCA, s.51.

²⁹² MAŞALI, s.39.

yardım, düşmana yol gösterme, devlete karşı savaşmak üzere birliğini, gemisini veya hava taşıtını terk etme ve düşmanla haberleşme şeklindeki suçlardır.²⁹³

İtalya nihayet 1947 tarihli Anayasasının 27/4. maddesiyle birlikte ölüm cezasını tamamen kaldırmıştır.²⁹⁴

2.2.2.3. Almanya

Almanya tarihinde 1830 yılından itibaren ölüm cezasının kaldırılması fikrinin geniş bir biçimde ele alınmaya başlanmasına rağmen hemen kaldırılmamış, hatta kaldıran bazı devletler de kısa zaman sonra tekrar kanunlarında yer vermişlerdir.²⁹⁵

1848 yılında Frankfurt Ulusal Meclisi, sadece savaş hukukunun öngördüğü suçlar ve deniz hukukunun gerekli gördüğü isyan halleri için ölüm cezasını kabul etmiştir. Birçok Alman devletinde bu kanun kabul edilirken, Bavyera, Prusya ve Hannover'de ölüm cezasını kaldırmamışlardır. 1848 ve 1849 yıllarındaki halk eylemlerinin büyümesinden korkulmuş ve Oldenbourg, Anhalt ve Nassau dışındaki devletlerde ölüm cezası tekrar kabul edilmiştir.²⁹⁶

1868 yılında Saksonya Krallığı kanuni olarak ölüm cezasını kaldırmıştır. Diğer devletler ise ölüm cezasının kaldırmasını kabul etmemiş ancak ölüm cezasını gerektiren suçlar bakımından bir sınırlamaya gitmişlerdir. Bu sınırlamaya ek olarak ölüm cezalarının infazlarında da azalma olmuştur.²⁹⁷

Kuzey Almanya Federasyonu Devletleri açısından ortak bir ceza kanunu niteliğindeki 01.03.1870 tarihli kanuna göre²⁹⁸ ve Bismark'ın da müdahileleri sonucunda, insan hayatının korunması hedefi ile yalnızca dört suç durumunda ölüm cezası uygulanması kararı alınmıştır. Bu suçlar kasten adam öldürmek, suikastta

²⁹³ AKKAN, s.152-154.

²⁹⁴ YARDIMCI, s.29.

²⁹⁵ AKKAN, s.147.

²⁹⁶ MAŞALI, s.46.

²⁹⁷ SARINCA, s.58.

²⁹⁸ MAŞALI, s.46-47.

bulunmak, esir ticareti nedeniyle birinin ölmesine neden olmak ve patlayıcı maddeler kullanımıyla bir kimsenin öldürülmesine neden olmaktır.²⁹⁹

Fakat Nasyonel Sosyalizmin iktidara gelmesiyle ölüm cezasını gerektiren suçların sayısı artmış ve önce 16 yaşını tamamlamış küçüklere dahi ölüm cezasının uygulanması uygun görülürken, 1943 yılından sonraki dönemlerde 16 yaşından küçüklere de bazı şartların sağlanması durumunda ölüm cezası verilmeye başlanmıştır.³⁰⁰

Hitler döneminde ölüm cezasının infaz biçimleri de; kurşuna dizmek, çalışma tesislerinde aç bırakmak, hastalıktan ölüme terk etmek ve zehirli gazlar ile öldürmek gibi değişiklik göstermiştir. Kullanılan bu infaz yöntemleri ise sabit tesislerdeki gazlama koğuşlarında veya gaz hücreleriyle mücehhez³⁰¹ vagonlarda kütleli bir biçimde gerçekleştirilmiştir.³⁰²

İnsan onuruna yakışmayan Nazi yönetiminin son bulmasının ardından ise 1949 Anayasası'nın 102. maddesi ile ölüm cezası Federal Almanya'da kaldırılmıştır.³⁰³ Ayrıca bu ceza 30.03.1957 tarihli Alman Askeri Ceza Kanununda da kendisine yer bulamamıştır.³⁰⁴

2.2.2.4. İngiltere

Her ülkenin tarihinde olduğu gibi İngiltere'de de ölüm cezası aktif biçimde yer almıştır. 1722 tarihli kanuna göre İngiltere'de birçok suç için ölüm cezası gerekli görülmüştür. Öyle ki 1775 ve 1778 yılları arasında sadece Londra ile Middlesex'de 149 kişinin asılarak ölüm cezası gerçekleştirilmiştir. 1800'lü yıllarda ise cezayı hafifletici nedenler göz önünde bulundurulmuş ve infaz rakamları yılda 70'in altına düşürülmüştür.³⁰⁵

²⁹⁹ DEMİREL, s.166.

³⁰⁰ SARINCA, s.59.

³⁰¹ TDK, Bir eylemin gerçekleşmesi için gerekli olan malzemelerin temin ve teçhiz edilmesi, (www.sozluk.gov.tr, Erişim Tarihi: 10.05.2023).

³⁰² MAŞALI, s.47.

³⁰³ YARDIMCI, s.29.

³⁰⁴ AKKAN, s.156.

³⁰⁵ MAŞALI, s.43-44.

1830 yılında, uygulaması yapılmayan mal aleyhine işlenen suçlar için ölüm cezası kaldırılmıştır. 1839 yılında idam cezasını gerektiren suçların sayısında önemli bir azalma olmuş, 1861 yılında ise bu suçların sayısı dörde indirilmiştir. Bu dört suç, adam öldürmek, kasıtlı yangın, vatana ihanet ve korsanlıktır. 1961'den sonra cezanın fiilen uygulandığı tek suç adam öldürme suçu olarak kalmıştır.³⁰⁶

1931 yılında ölüm cezasının kaldırılmasına yönelik olarak Avam Kamarasına verilen kanun projesi sonuçsuz kalmış, 1948 yılında çıkarılan Ceza Kanununun görüşülmesi sırasında ise polis teşkilatı ve kilise ölüm cezasının gerekliliği fikrini güçlendirmiştir.³⁰⁷

Devlete karşı ihanet suçu ölüm cezası ile sonuçlanmaktadır ancak bu suç sadece savaş zamanlarında işlenebilen bir suçtur ve bu yargıya dayanarak son infaz 1946 yılında gerçekleşmiştir. Ayrıca düşmana bilgi vermek ve yardım etmek, şiddet veya şiddet tehdidi ile ayaklanmak ve düşmana yardım amacıyla bir ayaklanma bastırmak fiilleri de ölüm cezasını gerektiren suçlardır.³⁰⁸

1957 yılında çıkarılan "Homicide Act" (Adam Öldürme Kanunu) ile ölüm cezasını gerektiren suçların sayısında daralma yaşanmıştır.³⁰⁹ Bu kanuna göre ölüm cezasını gerektiren adam öldürme suçlarından birkaçı ise bir hırsızlık esnasında ya da bir hırsızlığı kolaylaştırmak için işlenen adam öldürme suçu, patlayıcı bir araç ile veya ateşli silah kullanmak suretiyle adam öldürme, kanuni bir tutuklamayı önlemek veya bu amaca hizmet etmek için ya da kanuni tutukluk mahallinden kaçmayı temin veya kolaylaştırmak için adam öldürmektir.³¹⁰

08.11.1965 tarihli "Murder Act" (Cinayet Kanunu) ile Parlamento'da ölüm cezasının kaldırılması için beş yıllık bir deneme girişiminde bulunulmuş ve nihayet 16.12.1969 tarihinde ölüm cezasının kaldırılması onaylanmıştır. Ancak Parlamento'nun bu onayı kanunlara aktarılmamış ve 1998 yılına kadar ölüm cezası kanunlarda yazılı olarak yer almaya devam etmiştir.³¹¹ Avam Kamarası 1998 tarihli

³⁰⁶ SARINCA, s.56.

³⁰⁷ MAŞALI, s.46.

³⁰⁸ YARDIMCI, s.35.

³⁰⁹ SARINCA, s.56.

³¹⁰ AKKAN, s.161.

³¹¹ MAŞALI, s.46.

İnsan Hakları Kanunu çerçevesinde, 6 No'lu Ek Protokol'ün onaylanması için oy kullanmış ve sonuç olarak ihanet ve korsanlık suçlarında da Ceza Adaleti Kanununda yapılan değişiklikler ile ölüm cezası kaldırılmıştır. Bu doğrultuda artık kimseye ölüm cezası verilemeyeceği ve infazının da gerçekleştirilmeyeceği kararı alınmıştır.³¹²

2.2.2.5. Fransa

Fransa'da yaşanan ihtilal hareketinin ardından ölüm cezasının kaldırılması konusunda görüş ayrılıkları yaşanmış ve neticesinde Kurucu Meclis, 1789 yılı Ekim ayı itibariyle ölüm cezasının yetkili hakimler tarafından yalnızca beşte dört çoğunluk ile verileceği kabul etmiştir.³¹³

1791 yılı Fransız ceza kanunu ile ölüm cezasını gerektiren suçların sayısı 32'ye indirilmiştir.³¹⁴ 1797 ceza kanununun 2. maddesine göre, "*Ölüm cezası, mahkumlara hiçbir zaman işkence uygulanmaksızın, sadece hayattan mahrum etmekten ibaret olacaktır.*" İlgili kanunun 3. maddesine göre ise "*Tüm idam mahkumlarının başı kesilecektir.*"³¹⁵

Fransız tarihinde kendisine önemli bir yer edinmiş olan ölüm cezası, 1810 tarihli ceza kanununda 36 suç için öngörülmüştür. 1832 yılında ölüm cezası uygulamasından kalpazanlık, mevsuf hırsızlık gibi 7 suç için³¹⁶ 04.11.1848 tarihli Fransız Anayasası'nın 4. maddesiyle politik suçlarda ölüm cezası kaldırılması üzerine ise sadece insan hayatı aleyhine işlenen çok ağır suçlar için ölüm cezası gerekli görülmüştür. Bu suçlardan bazıları, ana-babanın öldürülmesi, zehirleme suretiyle öldürme, kasten adam öldürme ve oturulan bir evde kasten yangın çıkarmak suçlarıdır.³¹⁷ Yıllar içerisinde özellikle bağışlama hakkının da kullanılmasıyla verilen ölüm cezalarının infazları da azalmıştır. Örneğin 1826 yılından 1830 yılına kadar 111 ölüm cezası hükmünden 72 infaz, 1831 yılından 1850 yılına kadar 40 ölüm cezası hükmünden 28 infaz gerçekleşmiş ve III. Cumhuriyet döneminden Felix Faure, Loubet

³¹² YARDIMCI, s.36.

³¹³ MAŞALI, s.40.

³¹⁴ SARINCA, s.53.

³¹⁵ MAŞALI, s.40.

³¹⁶ YARDIMCI, s.39.

³¹⁷ SARINCA, s.54.

ve Fallieres gibi Cumhurbaşkanları tarafından sistemli denebilecek biçimde neredeyse tüm idam mahkumları bağışlanmıştır.³¹⁸

1906, 1908 ve 1927 yıllarında ise hükümetin ölüm cezasının tamamen kaldırılması için sunmuş oldukları kanun tasarıları meclis tarafından reddedilmiş ve İkinci Dünya Savaşı'nın doğurmuş olduğu sonuçlar nedeniyle de 10.000'den fazla infaz gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde ölüm cezasını gerektiren suçların sayısı artmış hatta 1965 tarihli kanunda da bu listeye yeni suçlar eklenmeye devam etmiştir. Ancak buna rağmen infaz sayısında azalma yaşanmış ve 1930 ile 1935 yılları arasında sayı 10'a kadar düşmüştür.³¹⁹ Bu durum karşısında işlenen suçların sayısının ölüm cezasından bağımsız ilerlediği kanısına varılarak, ölüm cezasının kanunen kaldırılması gerektiği fikrinin önü açılmıştır.³²⁰

Fransa'da gerçekleşen son infaz, 10.09.1971 tarihinde ve Valery Giscard d'Estaing'in Cumhurbaşkanlığı sırasında olmuştur.³²¹ Ölüm cezasının yürürlükten tamamen kaldırılması ise 09.10.1981 tarihinde olmuş ve meclisin 6 No'lu Protokolü 31.12.1985 tarihli kanunla onaylamasının ardından resmi olarak da kaldırılmıştır.³²²

2.2.2.6. Diğer Ülkeler

İskandinav ülkelerinden Norveç'te 01.01.1905 tarihinde yürürlüğe giren Ceza kanunu doğrultusunda ölüm cezası tamamen kaldırılmıştır. Bu adım bölgedeki diğer ülkelere de kısa sürede tesir etmiş; İsveç'te 1921 yılında, Danimarka'da 1930 yılında ve Finlandiya'da 1949 yılında ölüm cezası tamamen kaldırılmıştır.³²³

Güney Amerika ülkelerinden Brezilya'da 1889 yılında Cumhuriyet rejiminin kurulmasıyla kararlı bir dönüşüm yaşanmış ve yeni Anayasada ölüm cezasına yer verilmemiştir. Ekvador'da 1852 yılından itibaren ölüm cezasının kaldırılması için yapılan eylemler 1897 Anayasasında başarıya ulaşmıştır. Venezuela'da 1857 yılında önce siyasi alanda kaldırılan ölüm cezası, 1863 yılında kamu hukuku suçları dahil tüm

³¹⁸ IMBERT, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN), s.88.

³¹⁹ MAŞALI, s.42.

³²⁰ IMBERT, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN), s.88.

³²¹ YARDIMCI, s.40.

³²² SARINCA, s.55.

³²³ DÖNMEZER - ERMAN, s.644.

suçlarda kaldırılmıştır. Kolombiya'da 1864 yılında, Nikaragua'da 1892 yılında, Honduras'ta 1894 yılında ve Guatemala'da ise 1889 yılında ölüm cezası tamamen kaldırılmıştır.³²⁴

Afrika ülkelerinden Cape Verde bağımsızlığının ardından 1981 yılında, Namibya, Sao Tome, Mozambik ve Pirincipe Adaları 1990 yılında ölüm cezasını kaldırmıştır. Madagaskar'da 1958 yılında, Senegal'de ise 1967 yılında son infaz gerçekleşmiştir.³²⁵

2.3. Türk Hukukunda Ölüm Cezası

2.3.1. Eski Türklerde Ölüm Cezası

Hem Türklerin hem de Moğolların ataları olan Hun İmparatorluğu, toplumun en küçük birliği olan aileye kadar örgütlenmiş bir yapıdır. İşlenen suçlar ağır ve hafif şeklinde ikiye ayrılmış, devletin huzuruna, can güvenliğine, mülkiyete, aile düzenine ve ahlaka karşı işlenen ağır suçlar için çoğunlukla ölüm cezasının verilmesi öngörülmüştür. Göktürk ve Uygurlarda ise ölüm cezası, Hunlarda olduğu gibi yurda ihanet, devlete karşı baş kaldırma, insan öldürme ve zina gibi suçlarda uygulanmıştır.³²⁶

Eski Türklerde verilen ölüm cezalarının infaz yöntemleri farklılık göstermiştir. Genellikle ok veya kılıçla öldürme söz konusu olsa da, kadına saldıran kimseyi iğdiş³²⁷ ettikten sonra parçalara ayırmak suretiyle uygulanmıştır. Zina eden kimseler de parçalanarak infaz edilmiş fakat farklı bir yöntem izlenmiştir; aralarında mesafe olan iki ağaçdallarının birbirine yaklaştırılarak failin bu dallara bağlanması üzerine ağaçların serbest bırakıldıktan sonra failin vücudunun ikiye ayrılmasıyla infaz gerçekleşmiştir.³²⁸

Oğuz Türklerinde eğer bir Türk, Müslüman kimse tarafından ağırlandığı sırada ölürse o Müslüman kişi öldürülür ve yine Müslüman kimsenin verdiği şarabı bir Türk

³²⁴ IMBERT, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN), s.80.

³²⁵ MAŞALI, s.66.

³²⁶ Sami SELÇUK, "Cumhuriyet Döneminde Önce Türklerde Ölüm Cezası", *Yargıtay Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3-4, s.56-58.

³²⁷ TDK, Erkeklik bezlerinin burkulmak veya çıkarılmak suretiyle erkeklik görevinin yerine getirelemeyecek duruma gelmesi, hadım etmek, (www.sozluk.gov.tr., Erişim Tarihi: 05.05.2023).

³²⁸ BAT, s.83.

içtikten sonra damdan düşerek ölürse, şarabı veren Müslüman öldürülürdü. Hazar Türklerinde ise savaştan yenilip dönen kimse öldürülür ve o kişinin ailesi ile malları başkalarına dağıtılırdı. Bu açıdan Oğuzlarda öldürülenin öcünü almak amacıyla ölüm cezası uygulanırken, Hazar Türklerinde korkutma ve örnek olma amacıyla gerçekleştirilmiştir.³²⁹

Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra uzun bir süre İslam hukukunu uygulamışlardır. İslam hukukuna göre bazı mühim suçlar karşısında ölüm cezası öngörülmüştür, dolayısıyla eski Türkler bu suçları ve karşılığında ölüm cezasını da benimseyip uygulamışlardır.³³⁰

Selçukluların Ala ud-Devle Bey yasasına göre, yol keserek haydutluk eden kimseler için ölüm cezası öngörülmüştür. Genel olarakta taht kavgaları ve başkaldırma, sultana karşı saygısızlık gösterme ve orduda huzursuzluk çıkarma fiilleri ölüm cezasını gerektirmiştir.³³¹ Ayrıca Selçuklu Devleti'nde oldukça fazla kullanılmış olan, padişahın ya da padişah olacakların kardeşlerinin katli uygulamasında da, toplamda 18 ayrı padişah tarafından 65 erkek ve 1 kadın hanedan üyesi öldürülmüştür.³³²

Ölüm cezalarının yerine getirilmesinde farklı yöntemler kullanılmıştır. Bu yöntemler, asma, baş kesme, boğma ve zehirlemedir.³³³

2.3.2. Osmanlı Döneminde Ölüm Cezası

Osmanlı'nın ilk kuruluşundan itibaren İslam hukuku resmi hukuk sistemi olarak benimsenmiş ve şer'i hukuk ismiyle anılmıştır.³³⁴ Ancak salt Şer'i hukuktan faydalanılmamış, yanında fikhın boş bıraktığı alanların kanunname ve yasaknamelerle doldurulması için oluşturulan örfi hukuk da kullanılmıştır.³³⁵

³²⁹ SELÇUK, *Cumhuriyet Döneminden Önce Türklerde Ölüm Cezası*, s.58-60.

³³⁰ BAT, s.84.

³³¹ SELÇUK, *Cumhuriyet Döneminden Önce Türklerde Ölüm Cezası*, s.69-73.

³³² BAT, s.85.

³³³ SELÇUK, *Cumhuriyet Döneminden Önce Türklerde Ölüm Cezası*, s.73.

³³⁴ MAŞALI, s.84.

³³⁵ SELÇUK, *Cumhuriyet Döneminden Önce Türklerde Ölüm Cezası*,s.74.

Eski Türk geleneklerinin etkisiyle birlikte Osmanlı'da gelişen örfi hukuk, özellikle ölüm cezası açısından Şer'i hukuktan ayrılmaktadır. Çünkü İslam hukukunda ölüm cezasının verildiği suçlar sınırlı tutulmuşken, örfi hukukta, İslam hukukuna göre geniş bir alanı kapsamaktadır.³³⁶ Örneğin Süleyman Kanunnamesine göre, birden çok hırsızlık yapanlara, köle hırsızlarına, köle ayartanlarla dükkan açan kimselere ölüm cezası verilmelidir. Ayrıca ekonomik suçları düzenleyen kanunnamelerde de ölüm cezasına yer verilmiştir. Hicri 9. yüzyıla ait olduğu varsayılan 4 yasaknamede, kalpazanlık yapanların boğazlarından asılacakları, bir başka yasaknamede ise tuz yasağına uymayan kimselerin ölümle cezalandırılacakları yer almaktadır.³³⁷ Bu söz konusu olan ölümler siyaseten katl dahilindeki ölümlerden değildir.³³⁸

Siyaseten katl, ülke iradesi ve politikanın zorunluluğundan doğan İslam hükümdarının mutlak otoritesini kullanarak verdiği en ağır cezadır. Osmanlı'da ise bu ceza, hükümdarın verdiği ölüm cezası olarak adlandırılmıştır.³³⁹ Siyaseten katlin uygulandığı alanlar geniştir. Halkın malını çalma, hukuk dışı nikahlanma, zulüm yapma, belgede sahtecilik yapma, yargıcın uyarısına rağmen memurluk görevini kötüye kullanma, padişahın şahsına ve devlete karşı bir eylemde bulunma,³⁴⁰ yangın çıkarma ve hatta kasten yaralama suçlarında siyaseten katl uygulanmaktadır.³⁴¹ Siyaset katl cezasına mahkum olan kimselerin infazları gerçekleştikten sonra ise teşhir edilmeleri bir gelenektir. Bu geleneğe göre, infazın asma veya boğma yöntemiyle olması durumunda ölünün başı mutlaka kesilirdi.³⁴²

İstanbul'un fethinden sonra askeri sınıfın siyaseten katli genişlemiştir. II. Mehmet, Çandarlı ailesi ile olan anlaşmazlığı sonucu mutlak imparatorluğu sağlamak ve kulluk prensibine uymak amacıyla, kudretli veziri Çandarlı Halil Paşa'yı öldürmüş ve Çandarlı ailesinin devlet üzerinde kurmuş oldukları nüfusunu sona erdirmiştir. Böylelikle siyaseten katledilen ilk vezir Çandarlı Halil Paşa olmuştur.³⁴³ Askeri sınıf

³³⁶ SARINCA, s.42.

³³⁷ SELÇUK, *Cumhuriyet Döneminden Önce Türklerde Ölüm Cezası*, s.75-76.

³³⁸ BAT, s.85.

³³⁹ Ahmet MUMCU, "Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Ssyı: 23, (2013), s.218.

³⁴⁰ SELÇUK, *Cumhuriyet Döneminden Önce Türklerde Ölüm Cezası*, s.77.

³⁴¹ SEÇGİN, s.51-54.

³⁴² MAŞALI, s.97-98.

³⁴³ MUMCU, s.221.

için cezanın yerine getirilmesini sarayda bostancıbaşı, saray dışında ise kapıcıbaşı gözetmektedir.³⁴⁴ Ayrıca bu cezanın infazı genellikle kan dökme yasağı olduğu için, kelle koparma ve boğma yöntemleri ile gerçekleştirilmiştir.³⁴⁵

Askeri sınıfın dışında, Sünni işlem düşüncesinin aksinde olan düşünceyi benimseyen ve Padişahı kızdıran ulema da siyaseten katledilmiştir. Reaya'nın siyaseten katli nedenleri ise askeri sınıflar ve ulema için öngörölmüş sebeplere benzemenin dışında, geniş kapsamlı olarak eşkiyalık, hırsızlık ve fuhuş suçlarını da kapsamaktadır.³⁴⁶ Reayanın yargılamalarına bakan kadı, kendiliğinden ölüm cezası verme hakkına sahip değildir. Bu sebeple, ölüm cezasını gerektiren suçların varlığı durumunda İstanbul'a sorar ve İstanbul'dan onaylama haberinin gelmesi suretiyle ölüm cezası infaz edilirdi.³⁴⁷ Reayada kan dökme yasağı olmadığı için cezanın infaz yöntemi ise genel olarak baş kesme biçimde uygulanmıştır. Ancak fahişeleri çuvala koyarak denize atmak ve dumanla boğmak yöntemleriyle de infazlar gerçekleştirilmiştir.³⁴⁸

Siyaseten katlin ortadan kaldırılması ise 1839 tarihli Tanzimat Fermanı'nın, yaşama hakkını ilk kez "*emniyet i can*" adı ile yasallaştırması sayesinde olmuştur.³⁴⁹

1840 tarihli Ceza Kanununda padişahın ölüm cezası konusunda keyfiliği önlenmek istenmiştir. Bu yasa, herkese ve eşit biçimde uygulanacak, ölüm cezası padişah tarafından onaylanmadan yerine getirilmeyecektir ve yargılama koşulu uygulanacak, padişah istediği zaman ölüm cezası veremeyecektir. 1851 tarihli Ceza Kanununda ise şeriat hükümlerine yer verilip boşlukların İslam ceza hukuku ile doldurulması ön görölmüştür. Kanuna göre, bir kimse yasal olarak ve şer'an yargılanmaksızın, düşmanlık duygularıyla, gizli veya açık idam ve zehirleme yöntemleriyle öldürülemeyecektir.³⁵⁰

³⁴⁴ SELÇUK, *Cumhuriyet Döneminden Önce Türklerde Ölüm Cezası*, s.78.

³⁴⁵ MAŞALI, s.97.

³⁴⁶ SELÇUK, *Cumhuriyet Döneminden Önce Türklerde Ölüm Cezası*, s.77-79.

³⁴⁷ BAT, s.85.

³⁴⁸ SELÇUK, *Cumhuriyet Döneminden Önce Türklerde Ölüm Cezası*, s.79.

³⁴⁹ BAT, s.85.

³⁵⁰ SELÇUK, *Cumhuriyet Döneminden Önce Türklerde Ölüm Cezası*, s.83-84.

1858 tarihli Ceza Kanunu, 1810 tarihi Fransız Ceza Kanunundan esinlenerek hazırlanmıştır. Bu kanuna göre ise kişi aleyhine işlenecek suçları bile cezalandırma hakkı devlete aittir.³⁵¹ Ayrıca yapılan değişiklikler sayesinde bu kanuna göre, ölüm cezasının uygulama alanı oldukça daraltılmıştır.³⁵²

Osmanlı'da genel itibariyle ölüm cezasının infaz yöntemleri suçlara göre değişiklik göstermiştir. Eşkîya ve casuslar çarımha gerilerek, insan öldüren kimseler kısas yolu ile kılıçla, zina edenler recm yani taşlama suretiyle, halka zulüm etmişler, korsanlar ve insan öldürme suçu ile yol kesme suçunu aynı anda işleyen kimseler ise önce çengele asılarak sonra da çarımha gerilerek infaz edilmişlerdir.³⁵³ Çoğunlukla askerler ve ihanetine inanılan İstanbul dışındaki görevlilere uygulanan kelle uçurma infaz yöntemi, 1828 yılında kaldırılmıştır. Bundan sonra asılarak idam gelmiş ve 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tek infaz biçimi olarak kullanılmıştır. 09.08.1858 tarihinde kabul edilen Ceza Kanunu ile de infazı verilen ceza hükmünün kamuya açık bir alanda önce okunması ve sonrasında infazın gerçekleşmesi öngörülmüştür. Ayrıca bu kanuna göre, hamile kadınlar doğuruncaya kadar idam edilemez ve infaz ile teşhir, suçlunun mensup olduğu milletin bayram ve özel günlerinde yapılamaz.³⁵⁴

Osmanlı'da infazların biçimi ise halka açık aleni şekilde yapılmaktadır.³⁵⁵ Bunun için Çarşıkapı, Sultanahmet'teki Hipodrom, Eminönü ve Beyazıt gibi kalabalık ve merkezi alanlar seçilmiştir.³⁵⁶ Haklarında ölüm cezası verilmiş yeniçeriler Baba Cafer Zindanı'nda akşam namazından sonra boğulmak suretiyle, devlet erkanı ve siyasi mahkumlar kendi evlerinde ya da hapsedildikleri yerde veya sarayda, saray dışındaki ölüm cezası hükmü verilmiş mahkumlar ise Yedikule Zindanı'nda infaz edilirdi.³⁵⁷

³⁵¹ SARINCA, s.46.

³⁵² SELÇUK, *Cumhuriyet Döneminden Önce Türklerde Ölüm Cezası*, s.85.

³⁵³ MAŞALI, s.97.

³⁵⁴ Ahmet Cevdet AŞKIN, "Bir İktidar Göstergesi Olarak Halka Açık İnfazlar", *Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medya ve İletişim Çalışmaları Doktora Programı*, Sayı: 4, (2019), s.44.

³⁵⁵ AVCI, s.98.

³⁵⁶ AŞKIN, s.38.

³⁵⁷ AVCI, s.98.

2.3.3. Türkiye'de Ölüm Cezası

2.3.3.1. Mevzuatımızda Ölüm Cezası

2.3.3.1.a. Genel Olarak

Başta 1926 tarihli Eski Türk Ceza Kanunu ve 1930 tarihli Askeri Ceza Kanunu olmak üzere, 1932 tarihli Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkında Kanun ve 1956 tarihli Orman Kanunu'nda ölüm cezasına yer verilmiştir.

Ayrıca 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında da ölüm cezasına yer verilmiştir. 1924 Anayasası'nın 26. maddesine göre, kesinleşmiş olan ölüm cezası hükümlerini yerine getirmek görevi Büyük Millet Meclisi tarafından gerçekleştirilmekteydi. Yine 1961 Anayasası'nın 64. maddesine göre, kesinleşmiş olan ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar verme yetkisi TBMM'ye aitti. 1982 Anayasası'nın ilk halinde de ölüm cezası yasaklanmamıştır. Bu Anayasanın mülga 87. maddesine göre, mahkemelerce verilen ölüm cezası kararının yerine getirilmesine TBMM karar vermektedir.³⁵⁸

2.3.3.1.a.1. Ölüm Cezasının Öngörüldüğü Suçlar

Ölüm cezası, ETCK'nın 11. maddesine göre cürümlere özgü suçlar arasında sayılmış ve bu Kanunun çeşitli maddelerinde yer almıştır. Örneğin ETCK'nın 125. maddesinde düzenlenmiş olan vatan hainliği ile devletin ülkesi ve egemenliğine karşı işlenen suçlar, 126. maddesinde düzenlenen vatandaşın devlete karşı silah kullanması veya harbe katılması suçları, 128. maddesinde düzenlenen asker toplama ve düşmanca hareketlerde bulunmak suçları, 129. maddesinde düzenlenen düşman askeri hareketine yardım etmek ve düşmanın yerleşiminde yardımcı olmak suçları, 135. maddesinde düzenlenen gizli askeri bölgelere girerek devlet güvenliğiyle ilgili belgeleri bulundurmamak suçları, 140. maddesinde düzenlenen vatandaşın yabancı ülkede milletine zararlı faaliyette bulunmak suçları, 146. maddesinde düzenlenen Anayasaya karşı işlenen suçlar, 147. maddesinde düzenlenen yürütme gücünü ve vazifesini yapmaktan zorla menetmek suçları, 149. maddesinde düzenlenen halkı isyana ve birbirini öldürmeye teşvik etmek suçları, 152. maddesinde düzenlenen askeri komutanlıkları

³⁵⁸ ŞEN, E. s.229.

gasp etmek suçları, 156. maddesinde düzenlenen Cumhurbaşkanına suikastta bulunmak suçları³⁵⁹ ve 450. maddesinde düzenlenen insan öldürme suçunun altsoy veya üstsoy karşı işlenmesi, milletvekiline karşı işlenmesi, canavarca hisle işlenmesi, tasarlanarak işlenmesi gibi nitelikli hallerde insan öldürme suçu gibi suçlar karşılığında ölüm cezası öngörülmüştür. Ölüm cezası bu maddelerden yalnızca 450. maddede kişilere karşı karşı suçlar dolayısıyla düzenlenmiş olup, diğer maddelerde devlete karşı suçlar dolayısıyla düzenlenmiştir. Ayrıca bunlardan farklı olarak yine ETCK'nın 82. maddesine göre, işlediği suç nedeniyle müebbet ağır hapis cezasına çarptırılan kimsenin bir sonraki işlemiş olduğu suçtan dolayı da hakkında müebbet ağır hapis cezasının belirlenmesi durumunda verilecek ceza, ölüm cezasıdır.

1930 tarihli Askeri Ceza Kanunu'nun ilgili maddelerinde ölüm cezasına yer verilmiştir. Örneğin bu Kanunun 55. maddesinde harb ihaneti, 56. maddesine düzenlenen milli müdafaaya ihanet, 59. maddesinde düzenlenen Milli Müdafaaya vasıtalarını tahrip, 63. maddesinde düzenlenen yoklama kaçağı, bakaya, saklı, firar, 69. maddesinde düzenlenen düşman tarafına kaçma, 102. maddesinde düzenlenen düşman karşısında askeri isyansuçları karşılığında belli şartların gerçekleşmesi halinde ölüm cezası öngörülmüştür.

1956 tarihli Orman Kanunu'nun mûga 110/5. maddesine göre, *"Terör amacı ile bir örgüte mensup kişi veya kişilerce Devlet ormanlarını yakanlar... yangın sebebiyle ölüm meydana gelirse fiili işleyen veya işleyenlere ölüm cezası verilir."*

1932 tarihli Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkında Kanun'un mülga 30. maddesine göre, *"Kaçaklığın men ve takibi sırasında vazifedar olanlardan birini veya ahaliden memurlara yardım eden bir kimseyi öldürenler ölüm cezasına mahkum olurlar."*

2.3.3.1.a.2. Ölüm Cezasının Yerine Getirilmesi

Ölüm cezası hükmolunan kimse hakkında mahkumiyet ilamı teyviz mahkemesi olan Yargıtay tarafından onaylandıktan sonra, önce Adalet Bakanlığına, daha sonra ise Bakanlar Kuruluna taşınırdı. Ölüm cezasıyla ilgili Bakanlar Kurulu kanun tasarısı hazırlayarak TBMM'ye sunmaktaydı. TBMM kanun tasarısını 45 gün

³⁵⁹AKBULUT İlhan, s.19.

içinde değerlendirilmek üzere Adalet Komisyonuna gönderirdi. Belirlenen 45 günlük süre içinde değerlendirilmeyen tasarı artık doğrudan Meclis Genel Kurulunda görüşülebilirdi. TBMM'nin kanun niteliğinde olan ölüm cezasının yerine getirilmesi kararını verdikten sonra ise Cumhurbaşkanının onayı doğrultusunda Resmi Gazete'de kanunun yayımlanmakta ve gereği yerine getirilmekteydi.³⁶⁰

Türkiye'de tam anlamıyla 2004 yılında kaldırılan ölüm cezası, 1984 yılından günümüze uygulanmasa bile³⁶¹ 1922 tarihinden itibaren TBMM, Menemen ve Dersim Olayları'ndan sonra ölüm cezası infaz edilen kişiler dışında, 13'ü milletvekilinden oluşan, toplam 532 kişi hakkında verilen ölüm cezasını onaylamıştır. Suçlulara verilen ölüm cezasının sayısı, özellikle ihtilal sonrası olağanüstü dönemlerde artış göstermekteydi.³⁶² 12 Eylül Darbesinde verilen ölüm cezasının rakam verilerine göre, 7 bin kişi hakkında ölüm cezası istenmesi üzerine yapılan incelemeler ardından 517 kişi hakkında ölüm cezası verilmiş ve 124 kişinin ölüm cezası Yargıtay tarafından onaylanmıştır.³⁶³

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından birlikte hazırlanmış olan Aralık 1981 tarihli metinlerde ölüm cezasının kaldırılması gerektiği açıkça belirtilmiş ve benimsenmiştir.³⁶⁴ 1984 yılından sonra ise Meclis, mahkemelerce verilen ölüm cezası kararlarına karşı infazın gerçekleştirilmemesi eğilimi göstermiş ve ölüm cezalarının infazına yönelik bir kanun çıkarılmamıştır.³⁶⁵

2.3.3.1.a.3. Ölüm Cezasının İnfaz Biçimi

13.07.1965 tarihli mülga Ceza İnfaz Kanunu'nun 2. maddesine göre, ölüm cezası buna mahkum olan kimsenin asılması suretiyle hayatının sona erdirilmesidir. Ölüm cezası, mahkumun mensup olduğu din ve mezhebin özel günlerinde infaz edilmez. Gebe kadınlar doğurmadıkça, akıl hastalığına yakalananlar iyileşmedikçe

³⁶⁰ AKYAZI / TATAR, s.22.

³⁶¹ AK, s.40.

³⁶² AKYAZI / TATAR, s.22.

³⁶³ AK, s.56.

³⁶⁴ BAT, s.114.

³⁶⁵ DEMİRDAL, s.66-67.

ölüm cezası infaz olunmaz. Ölüm cezası, tüzükte tespit edilecek esaslara göre gizli biçimde infaz edilir.

ETCK'nın 12. maddesine göre, ölüm cezasının infaz biçimi asmadır. Hakkında ölüm cezası uygulanacak kimse için mensup olduğu din ve mezhebinin özel günlerinde cezasının infazı gerçekleştirilmez. Ölüm cezasına birden fazla kişinin mahkum olması durumunda, mahkumlar birbirlerinin karşısında asılmaz. Mahkum olan kadının hamile olduğu anlaşılırsa cezasının infazı doğumundan sonraya bırakılır. Ölüm cezasına mahkum olan kişi hakkındaki mahkumiyet ilamı yetkililere teslim edildikten sonra infaz yerinde ve mahkumun huzurunda okunarak ölüm cezası yerine getirilir. Ölüm cezası mahkumu ana veya baba katili ise infaz yerine yalınayak, başı açık ve siyah bir gömlekle götürülür ve bu şekilde infazı gerçekleştirilir. Asılan mahkumların cenazeleri ise tören yapılmadan mirasçılara teslim edilir, ancak mirasçılarının bulunmaması veya cenezeyi kabul etmemeleri durumunda cenaze belediye tarafından defnedilir.

15.06.1930 tarihinde çıkarılan Askeri Ceza Kanunu'nun 20/2. maddesine göre,ölüm cezası buna mahkum olan kişinin hayatının sonlandırılmasıdır. Bu ceza askeri kişiler hakkında askeri bir suçtan dolayı hükmedilmişse mahkum kurşuna dizilerek yerine getirilir.³⁶⁶ Askeri olmayan bir suçtan dolayı askeri kişiler ile askeri olmayan kişiler hakkında askeri mahkemelerden verilen ölüm hükümleri ETCK'nın 12. maddesi gereğince yerine getirilir. Bu açıdan asılacak ölüm mahkumları cezanın infazı için o konudaki ilam ve tasdik emri suretleriyle Cumhuriyet Savcılığına verilir.

Askeri suçlardan dolayı hakkında ölüm cezası verilmiş askerlerin cezalarının infazları ise kendi kanun ve tüzüklerine göre yapılmaktaydı.³⁶⁷

25.10.1963 tarihli Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkındaki Kanunu'nun 245. maddesine göre, infaz sırasında mümkün olduğu takdirde askeri mahkemeden bir üye ile ayrıca askeri savcı, tabip ve tutanak katibi ve cezaevi idaresi memurlarından biri bulunur. Hükümlünün mensubu olduğu dinin ruhani sıfatına sahip bir kişi ile müdafî de hazır bulunabilir. Ayrıca orada bulunan kıtalar silahsız bir halde infaz yerine çıkarıldıktan sonra hükümlü, silahlı bir takım muhafazasında ve askeri alametlerden yoksun olarak getirilmekte, hakkındaki hüküm fıkrası ve yerine getirme emir onaylı ilam yüksek sesle okunduktan sonra gözleri

³⁶⁶ YARDIMCI, s.48.

³⁶⁷ AKYAZI/TATAR, s.23.

bağlanır.³⁶⁸ Hükümlünün bağlı olduğu kıtanın ve bu kıta o yerde bulunmuyorsa oradaki diğer bir kıtanın eski erbaş ve erlerinden ve değişik bölük ve birliklerinden seçilerek oluşturulan bir manga, bağlı oldukları birliğin görevlendirileceği bir subayın el işareti ile hükümlünün üzerine ateş ederler. Hükümlünün cesedi ise tören yapılmadan askeri makamlarca gömülür ya da isterlerse mirasçılara teslim edilir. Ölüm cezasının yerine getirilmesi hakkında bir tutanak tutulur ve orada memur olarak bulunanlar ile nöbetçi subay tarafından bu tutanak imzalanır.³⁶⁹

Ülkemizde ölüm cezası en çok, yaşanan askeri rejimler ve siyasi nedenler yüzünden infaz edilmiştir.³⁷⁰ Türkiye’de son infaz ise üç polis öldürmek ve silahlı halk ayaklanmasıyla iktidarı ele geçirerek Marksist-Leninist bir devlet düzeni kurmayı amaçlamak suçları dolayısıyla 26 yaşındaki Hıdır Aslan’ın 25.10.1984 tarihinde Burdur kapalı cezaevi avlusunda asılması suretiyle gerçekleştirilmiştir.³⁷¹

2.3.4. Türkiye’de Ölüm Cezasının Kaldırılma Süreci

Ölüm cezasının kaldırılmasında iç etkenler olduğu kadar dış etkenler de rol oynamış, hatta dış etkenler daha baskın gelmiştir. Özellikle Avrupa Birliği’ne tam üyelik kazanmak amacıyla ölüm cezasını kaldırmamız için ön koşul koyulmuş ve Türkiye, 1996 yılında ölüm cezasının tamamen kaldırılacağını taahhüt etmiştir.³⁷²

Ölüm cezasının infaz edilmemesi ile ilgili ilk önemli adım 03.10.2001 tarihinde Anayasa’da yapılan değişiklikle atılmıştır.³⁷³ Bu değişiklikle 1982 Anayasası’nın 38. maddesine, "*Savaş, yakın savaş ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilmez.*" hükmü eklenmiştir.³⁷⁴ Bu doğrultuda ölüm cezası tamamen kaldırılmamış ancak uygulama alanı daraltılmıştır.³⁷⁵ Buna ek olarak 22.12.2002 tarihinde Anayasada yine değişikliğe gidilmiş ve 15. maddede bulunan ölüm cezasının infazı ile ilgili ibare

³⁶⁸ Resmi Gazete, (www.resmigazete.gov.tr, Erişim Tarihi:01.06.2023).

³⁶⁹ YARDIMCI, s.49.

³⁷⁰ DEMİRDAL, s.66-67.

³⁷¹ 36 Yıl Önce Bugün Türkiye’de Son Kez Bir Kişi İdam Edildi, (www.sozcu.com.tr, Erişim Tarihi: 08.05.2023).

³⁷² BAT, s.115.

³⁷³ DEMİRDAL, s.67.

³⁷⁴ SARINCA, s.50.

³⁷⁵ DEMİRDAL, s.67.

kaldırılmış, 17, 38. ve 87. maddelerde de gerekli değişiklikler yapılmıştır.³⁷⁶ 2002 yılında çıkarılan bu Kanun ile Anayasa arasında uyum sağlamak için mevzuatta yer alan ölüm cezaları müebbet ağır hapis cezasına çevirilmiştir.

2003 yılında, AİHS'ne ek Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin 6 No'lu Protokol imzalanmış ve onaylanmıştır.³⁷⁷ Nihayet 14.07.2004 tarihli Ölüm Cezasının Kaldırılması ile İlgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile birlikte, Anayasada aynı yıl içerisinde buna paralel olarak yapılmış değişikliklerle ölüm cezası tamamen kaldırılmış ve yerine ağırlaştırılmış müebbet cezası getirilmiştir.³⁷⁸ Bunun üzerine 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girmiş olan TCK'da ölüm cezasına yer verilmemiştir. Ayrıca AİHS'ne Ölüm Cezasının Her Koşulda Kaldırılmasına İlişkin 13 No'lu Ek Protokolü 2004 tarihinde imzalamış ve gerekli onaylama düzenlemelerini yaptıktan sonra 2006 yılında yürürlüğe koymuştur.³⁷⁹

³⁷⁶ AK, s.72.

³⁷⁷ DEMİRDAL, s.67.

³⁷⁸ AK, s.73.

³⁷⁹ DEMİRDAL, s.67.

SONUÇ

Yaşam hakkı insanın doğuştan kazandığı en temel haktır. Öyle ki bu hakkın kazanılması için sağ doğmak dışında hiçbir şart bulunmamaktadır. Yaşam hakkının ihlal edilmesi durumunda geriye kalan diğer tüm haklar önemini yitirmektedir. Bir kimseye ölüm cezasının uygulanması halinde bu durum yaşam hakkının ihlal edilmesine neden olmaktadır.

İnsanlık tarihi kadar eski bir ceza olduğu belirtilen ölüm cezası, bugün de çeşitli devletlerin kanunlarında karşımıza çıkmaktadır. Ölüm cezasının uygulanmasıyla ortaya çıkan etki ve sonuçların incelenmesinin ardından ölüm cezasının lehine ve aleyhine olmak üzere bazı görüşler öne sürülmüştür.

Ölüm cezasının lehine olan görüşler; ölüm cezasının kısas olduğu, ölüm cezasının caydırıcı olduğu, adli hata gerekçesiyle ölüm cezasına karşı çıkılamayacağı, ve ölüm cezasının uygulanmamasının devlete mali külfet oluşturduğu gibi çeşitli gerekçelerle ölüm cezasının ceza hukukunda bulunması gereken bir yaptırım olduğunu savunurlar. Ölüm cezasının aleyhine olan görüşler ise ölüm cezasının insan onuru ile bağdaşmadığını, ölüm cezasının caydırıcı olmadığını, suçluyu cezanın değil devletin ıslah etmesi gerektiğini, ölüm cezasının orantılılık ilkesini ihlal ettiğini ve adli hata halinde ölüm cezasının telafisinin mümkün olmadığını ileri sürerek çeşitli gerekçelerle ceza hukukunda ölüm cezasına yer verilmemesi gerektiğini savunurlar.

Ölüm cezasının lehine ve aleyhine olan bu görüşler, ölüm cezasının ulusal ve uluslararası metinlerdeki yerinin sorgulanmasını sağlamıştır. Ölüm cezasının aleyhine olan görüşlerden hareketle başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi gibi birçok uluslararası metinlerde ölüm cezası tamamen kaldırılmıştır. Ulusal metinlerde ise ölüm cezasının kaldırılması konusunda devletler tarafından tutarlı bir tavır sergilenmemiştir. Örneğin İtalya, Almanya, İngiltere ve Fransa gibi çok sayıda modern devlet ölüm cezasını kanunlarından tamamen kaldırmışlardır. Fakat gelişmişlik düzeyleri ileri seviyede olmakla birlikte modern diye adlandırılan bazı devletler genelin dışında hareket etmişlerdir. Öyle ki Rusya gibi modern bir ülkede

uygulanmamakla birlikte kanunlarda ölüm cezasına yer verilirken, ABD gibi dünyada ses getiren bir ülkede bazı suçlar için ölüm cezası hala öngörülmekte ve uygulanmaktadır. Ölüm cezasının uygulandığı başlıca diğer devletler ise Japonya, Çin, İran, Mısır ve Suudi Arabistan'dır. Ayrıca gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerde ölüm cezasının genellikle bu cezanın kısas olduğu ve caydırıcı bir ceza olduğu görüşlerinden hareket edilerek ölüm cezasına yer verildiği görülmektedir.

Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği insan bedenine karşı işlenen ölüm cezasının uygulanmaması yönünde kararlar yayınlasa da bugün 55 ülkede halen ölüm cezası uygulanmaktadır. Uluslararası Af Örgütü'nün yaptığı çalışmalara göre 2022 yılında tüm dünyada, Çin hariç olmak üzere, kayıtlara geçen infaz sayısında 2021 yılına göre %53'lük bir artış olmuştur. 2021 yılında 18 ülkede 579 infaz gerçekleşmişken, 2022 yılında 20 ülkede 883 kişi infaz edilmiştir. Bu oranın artmasında belirleyici etken özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgeleri olmuştur.³⁸⁰

Dünya genelinde ölüm cezasının infaz rakamları iç açıcı olmamasına rağmen özellikle ABD'de ölüm cezasının uygulanmasına karşı tedbirli bir tutum göze çarpmaktadır. Çalışmamızın içerisinde verilen örnekten de görüldüğü üzere ABD'de ölüm cezası mahkumlarının infazları uzun sürelerin ardından gerçekleştirilmiştir. Örneğin bir olayda bir mahkum 36 sene sonra infaz edilmiştir. Bu tutumun asıl nedeni ise adli hatanın varlığı nedeniyle masum kimsenin hayatının sonlandırılmasından kaçınmaktır.

Türkiye'de, ilk Türk devletlerinden beri uygulanmakta olan ölüm cezasının infaz seyri düzenli olmamış, yıllara göre bazen aşağı yönünde bazen ise yukarı yönünde hareket etmiştir. Ölüm cezasının uygulanmasında yukarı yönlü seyrinin nedeni özellikle askeri rejim ve siyasi nedenler olmuştur.

Türkiye'de 07.05.2004 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun ile ölüm cezasıyla ilgili olan maddeler Anayasadan çıkarılmış ve 14.07.2004 tarihinde de Ölüm Cezasının Kaldırılması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile ölüm cezalarıyla ilgili olan maddeler Türk Ceza Kanunu'ndan çıkarılmıştır. Bunun sonucunda artık Türkiye'de

³⁸⁰ Uluslararası Af Örgütü Raporu Ölüm Cezaları ve İnfazları 2022, (www.amnesty.org.tr, Erişim Tarihi: 27.07.2023).

ölüm cezası kanunlardan tamamen kaldırılmış ve uygulaması da gerçekleşmemektedir.³⁸¹

Günümüzde işlenen bazı suçlara bakıldığında, kimi zaman ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının yetersiz kaldığı düşüncesine kapılabilmekteyiz. Özellikle canavarca hisle işlenen suçlarda kısas usulüyle ceza verilmesini talep etmek cazip hale gelebilmektedir. Fakat bu noktada gözardı edilmemesi gereken en temel yargı, modern hukuk sistemlerinde bile sık sık adli hatayla karşılaşılıyor olmasıdır. Kanaatimizce, adli hata gibi bir gerçeğin varlığı karşısında telafi edilemez ve geri alınamaz bir ceza olan ölüm cezası isabetli bir ceza türü değildir. Çalışmamızda örneklerine de yer verdiğimiz çok sayıda olayda hakkında ölüm cezası uygulanan birçok kişinin infaz sonrası masum olduğu ortaya çıkmıştır. Hürriyeti bağlayıcı diğer cezalarda ise mahkumun suçsuz olduğu sonradan öğrenildiği takdirde en azından mahkuma yaşamının geri kalanını özgür geçirme imkanı verilmektedir. Bu nedenle insanların en temel hakkı olan yaşam haklarını ölüm cezasıyla ellerinden almak isabetli değildir. Ölüm cezasının her devletin anayasa ve kanunlarından tamamen kaldırılması gereken bir ceza türü olduğu görüşündeyiz.

³⁸¹ İdam Gelecek mi? İdam cezası ne zaman kalktı, kim tarafından kaldırıldı?, (www.haberler.com, Erişim Tarihi: 27.07.2023).

KAYNAKÇA

- AK Aliye, "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de İdam Cezası Tartışmaları (1999-2017)", (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2019.
- AKBULUT Berrin, "Kasten Öldürme Suçu (TCK m.81)", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:24, Sayı:4, (2020): 273-357.
- AKBULUT Berrin, *Türk Ceza Hukuku Genel Bilgiler*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- AKBULUT İlhan, "Ölüm Cezası Geri Gelmeli Mi?", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı: 131, (2017): 11-30.
- AKGÜNER Tayfun, "Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesinin 1975-1976 Döneminde Verdiği Önemli Kararlardan Özetler", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Mecmuası*, Cilt: 48, Sayı: 1-4, (1983): 417-435.
- AKKAN Kutbettin, "Avrupa Hukuk Sistemlerinde Ölüm Cezası", *Adalet Dergisi*, Sayı: 2, (1965): 143-188.
- AKTOY Ferhan, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Ölüm Cezaları ve İnfazına Dair Tartışmalar (1923-1950)", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, 2020.
- AKYAZI Güner, TATAR Onur, "Yaşama Hakkı ve Ölüm Cezası", *Ankara Barosu İnsan Hakları Komisyonu*, (2002).
- ALAMTABRIZ Haleh, "Ortadoğu'da siyasal İslam: İran, Mısır ve Suudi Arabistan örnek ülkeleri için İslami siyasal yapı ve sosyal adaletin karşılaştırmalı incelemesi", (Yüksek Lisans Tezi), T.C. Ankara Üniversitesi, 2014.
- ALDEMİR Hüsni, *Uygulayıcılar İçin Ceza Hukuk Genel Hükümler Rehberi*, 1. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- ASLAN M. Yasin, "Türk Hukukunda Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğu", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 2010/2, (1968).

- AŞKIN Ahmet Cevdet, "Bir İktidar Göstergesi Olarak Halka Açık İnfazlar", *Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Medya ve İletişim Çalışmaları Doktora Programı*, Sayı: 4, (2019): 35-48.
- AVCI Mustafa, *Osmanlı Ceza Hukuku - I - Genel Hükümler*, Üçüncü Bası, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- AVCI Mustafa, "Osmanlı İnfaz Hukukundaki Gelişmelere Genel Bir Bakış", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3-4, (2004): 87-159.
- AYDIN Melike Belkıs, "Kant'ın ve Hegel'in Felsefesinde Cezanın Amacı", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, (2020): 126-138.
- AYDIN Melikşah, "İslam Hukukuna Göre İsyân (Bağy) Suçu ve Cezası", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 2, (2015): 49-77.
- BABAYİĞİT Beşir, "İslam ve Osmanlı Ceza Hukukunda Kafz Suçu", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 3-4, (2018): 313-392.
- BAHADIR Oktay, *Yaşama Hakkı*, Birinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015.
- BALCIĞİL Osman, *Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Af Örgütü Konferanslarında Ölüm Cezası*, İstanbul: Birikim Yayınları, 1982.
- BALO Yusuf Solmaz, "Amerika Birleşik Devletleri Mahkeme Teşkilatı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 61, Sayı: 3, (2012): 973-1016.
- BAŞBÜYÜK İsa, "Türk Ceza Kanunu'nda İşkence Suçu", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 0, (2010): 1443-1485.
- BAT Yüksel, "Demokratik Hukuk Devletinde Yaşam Hakkı ve Ölüm Cezası", (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, 2018.
- BAYRAKTAR Köksal, "Ölüm Cezası", *İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:3, (1968): 53-75.
- BAYTAZ Abdullah Batuhan, "Kanunilik İlkesi Bağlamında Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukukunda Yorum", (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, 2015.
- BECCARIA, *Suçlar ve Cezalar Hakkında* (6. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2016, (Çeviren: Sami Selçuk).
- BİRTEK Fatih, *Ceza Hukuku (Genel Hükümler) Temel Bilgiler*, 6. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- BULUT Nihat, "Eski Yunan'dan Aydınlanma Çağına İnsan Onuru Kavramının Gelişimine Genel Bir Bakış", *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 3-4, (2008): 1-12.

- CİN Halil, AKYILMAZ Gül, *Türk Hukuk Tarihi*, 14. Baskı, Konya: Sayram Yayınları, 2021/10.
- ÇALIŞKAN İbrahim, "İslam Hukukunda Ceza Kavramı ve Hadd Cezaları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 31, Sayı: 1, (1990): 367-398.
- CENTEL Nur, "Cezanın Amacı ve Belirlenmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, Turhan Tufan Yüce'ye Armağan, İzmir, (2001)*
- ÇAKAR Ayşen Seymen, "Sosyal Hakların Gerçekleştirilmesinin Amerikan Devletleri Örgütü Sisteminde Denetimi", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, (2018): 422-433.
- ÇELENK Halit, "Çağdaş Ceza Hukuku ve Ölüm Cezası", *Mülkiye Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 223, (2000): 14-27.
- ÇELENK Halit, *Hukuksuz Demokrasi*, Dördüncü Baskı, Çağdaş Yayınları, 1994, İnternet Edisyonu: Ocak 2014.
- ÇETİNTAŞ Recep, "Hadler Bağlamında İslam Ceza Hukukunda İtiraftan Dönme ve Hakimin Sanığa Bu Konuda Telkini", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 3, (2017): 1705-1738.
- ÇITAK Halim Alperen, "Transhümanizm Karşısında Hukuk Devleti İdeali", *İnsan Hakları Yılığ*, Cilt: 38, Sayı: 1, (2020): 1-40.
- ÇİFTÇİOĞLU Cengiz Topel, "Yaşama Hakkı", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (2012): 137-167.
- DEMİR Bayram, "İslam Ceza Hukukunda Cezaların Geçmişe Yürürlüğü", *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5, (2015): 63-98.
- DEMİR Rumeysa, "Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, (2022): 877-902.
- DEMİRBAŞ Timur, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 16. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- DEMİREL Hakkı, "Ölüm Cezası", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, (1955): 152-171.
- DİNLER Veysel, "Devletin Suç İhdas Etme ve Cezalandırma Yetkisinin Sınırı", (Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, 2013.
- DOST Süleyman, "Uluslararası Hukukta Orantılılık İlkesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı: 12, (2018): 361-399.
- DÖNMEZER Sulhi / ERMAN Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Cilt I*, 14. Bası, İstanbul: Der Yayınları, 2016.

- DURŞUN Hasan, "Fransa'da İdari Suç ve Cezalarda Kanunilik İlkesinin Uygulanması", *Türk Adalet Akademisi Dergisi*, Sayı: 31, (2017): 469-516.
- DÜZENLİ Hilal, "Yasa Koyucunun Suç ve Ceza Siyasetini Belirleme Yetkisinin Anayasal Denetimi", *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, (2020): 1191-1229.
- EKİNCİ Murat, "Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Sayı: 1, (2017): 19-54.
- ERDOĞAN Suat, "Kur'an ve Sünnetteki Konuyla İlgili Nasların Suç ve Cezada Kanunilik İlkesi Açısından Değerlendirilmesi", *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, (2020): 8-21.
- ESKİCİ Büşra, "Cesare Beccaria'nın Suç ve Ceza Felsefesi", (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, 2016.
- FANİD Erdal, "İran İslam Cumhuriyetinin Hükümet Sistemi", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 7, (2015): 283-296.
- FİDAN Giray, "Qin Devrimleri: Qin Shi Huang Döneminde Çin'de Yapılan Devrimler", (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, 2007.
- GÖRKEMLİ Burcu, "İslam Hukukunda ve Modern Hukukta Hapis Cezası ve Hapishaneler", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, (2015): 173-194.
- HAKERİ Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 22. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- HAKERİ Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler / Temel Bilgiler*, On Sekizinci Bası, Ankara: Astana Yayınları, 2020.
- HASSAN Ümit, "Ölüm Cezası Sorunu: Kritik Bir Yaklaşım", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 01, (1972): 75-116.
- HÜSEYİNOĞLU Emin, "Rusya Federasyonu Ceza Hukukunda Ölüm Cezası", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 2, (2020): 427-444.
- HÜSEYİNOĞLU Emin, DAĞ Asiye Nurşen, "Ölüm Cezası Hakkında Güncel Bir Değerlendirme", *Akademik Düşünce Dergisi*, Sayı: 5, (2022): 47-84.
- İMBERT Jean, *Ölüm Cezası*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1992, (Çeviren: Beyhan KAYIHAN).
- İÇEL Kayıhan, "Çağdaş Ceza Hukukunun Evrensel İlkelerinin Kabahat Türünden Eylemler Alanındaki Boyutları", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Cilt: 0, Sayı: 7, (2016): 621-635.

- İDEM Tekin, "Cumhuriyet Döneminde Kadın Mahkumlara Verilen İdam Cezaları", *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2, (2022): 727-743.
- İNAN Ahmet, "İdam Cezasının Kaldırılmasının Kur'an Verileri Açısından Değerlendirilmesi", *İslami İlimler Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 3, (2007): 63-85.
- İŞLER Betül, "İnsan Hakları Açısından Ölüm Cezası: Edebi Eserlerden Örneklerle", (Yüksek Lisans Tezi), T.C. Maltepe Üniversitesi, 2020.
- KAHRAMAN Recep, "Koruma Tedbirlerinde Orantılılık İlkesi", *İstanbul Hukuk Mecmuası*, Cilt: 79, Sayı: 1, (2021): 273-299.
- KAPLAN Abdurrahim, "Kur'an'da 'Bağy' Kavramının Anlam Alanı", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, (2020): 1790-1810.
- KILINÇ Bilal, *Mukayeseli Hukukta Ötanaziye İlişkin Yaklaşımlar ve Hukukumuzda Ötanazinin Yeri Sorunu*, Birinci Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- KIZILYAR Sema Ayatar, "Ceza Yaptırımını ile İdari Yaptırım Ayrımı Distinction Between Criminal and Administrative Sanction", *Journal of Yaşar University*, Cilt: 8, (2013): 0-1668.
- KIZILYER Serkan, "Yaşam Hakkı: AİHM Kararları ve İdari Yargı Uygulaması", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 2, (2014): 253-290.
- KOCA Ümit, "Uluslararası İnsan Hakları, İslam Hukuku ve Ölüm Cezası", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 19, (2012): 175-224.
- KOCA Mahmut, ÜZÜLMEZ İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- KOCA Mahmut, ÜZÜLMEZ İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Onbeşinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- KOCABIYIK Yunus, "İslam Ceza Hukukunda Kısas Mahallinin Ortadan Kalkması ve Hukuki Sonuçları", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 1, (2022): 169-178.
- KOCAOĞLU N. Kağan, "Roma Hukukunda Adli Teşkilatlanma", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 1, (2013): 185-200.
- KORUCULU Irmak, *Türk Ceza Hukukunda Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi*, Birinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.
- KÖROĞLU Mehmet, "Hukuk Tarihi Açısından Ölüm Cezası ve İnfaz Şekilleri", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 17, (2011): 309-322.

- KÖROĞLU Mehmet, "İslam Hukukunda Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlar", *Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 0, Sayı: 43, (2015): 214-238.
- KÖROĞLU Mehmet, "İslam Ceza Hukukunda Ölüm Cezası ve İnfaz Usulleri", (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, 2004.
- KÜÇÜKTAŞDEMİR Özgür, "Aydınlanma ve Ceza Hukuku", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (2014): 57-98.
- KÜPELİOĞLU Burak, *Ceza Hukuku Bağlamında Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi*, Birinci Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- MANAV Meryem, KUMAŞ M. Salih, "İslam ve Türk Ceza Hukukunda Suçlu Yakınlarının Mağduriyetini Giderici Bazı Hükümler", *Usul İslam Araştırmaları*, Cilt: 34, Sayı: 34, (2020): 103-135.
- MAŞALI Münteha, *Mukayeseli Hukukta Ölüm Cezası ve İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*, Birinci Baskı, Bursa: Emin Yayınları, 2011.
- MECEK Hüseyin, "İnsan Haklarında Semantik Bozum: 'İşkence'den 'Kötü Muamele'ye", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, Sayı: 2, (2021): 345-370.
- MENEKŞE Ömer, "Osmanlı'da Zina Cezası Olarak Recm", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, (2003): 7-18.
- METİN Yüksel, "Temel Hakların Sınırlandırılması ve Ölçülülük: Ölçülülük İlkesi Evrensel Bir Anayasal İlke Midir?", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, (2017): 1-74.
- GÜRLER Kadir, "Prof. Dr. Ahmet Mumcu, Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katil", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 23, (2013): 217-224.
- NAKAZA Abubakar Emanuel, "İslam Hukuku ve Uluslararası Hukukta Ölüm Cezası Verilen Suçlar ve Gerekçelerinin İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2022.
- OKANDAN Recai G., "Hamurabi Mecellesi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 17, Ssyı: 1-2, (1951): 283-315.
- ÖNDER Ayhan, *Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1992.
- ÖZBEK Veli Özer, DOĞAN Koray, BACAKSIZ Pınar, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 12. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- ÖZBEK Veli Özer, DOĞAN Koray, BACAKSIZ Pınar, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Onüçüncü Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022.

- ÖZEN Muharrem, "Türk Ceza Kanunu Tasarısının Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğuna İlişkin Hükümlerine Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 52, Sayı: 1, (2003): 63-88.
- ÖZEN Muharrem, ŞAHİN Meral Ekici, "Ötanazi", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 4, (2010): 15-36.
- ÖZEN Mustafa, "Cezanın Belirlenmesi ve Bireyselleştirilmesi", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1-2, (2009): 75-120.
- ÖZGENÇ İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 17. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021.
- ÖZGENÇ İzzet, ŞAHİN Cumhur, "İşkence Suçu", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, (2000): 0-0.
- ÖZGÜR Mustafa, "İslam Ceza Hukukunda İnfazın Temel İlkeleri", *Akademik-US*, Cilt: 3, Sayı: 1, (2019): 55-80.
- ÖZKAN Zeynep, "Rusya Federasyonu Anayasal Düzeninde Ölüm Cezası ve Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımı", *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, (2019): 123-143.
- ÖZKORKUT Nevin ÜNAL, "İslam Ceza Hukukunda Kadın", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 56, Sayı: 2, (2007): 83-95.
- ÖZMEN Ferhat, "Anadolu Masallarında Zina Cezası Olarak Recm", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 14, (2019): 369-380.
- PALUT Adem, *Kasten Adam Öldürme Suçu*, Birinci Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- SARI Ayşe Başak, "Türk Ceza Hukuku Açısından Ötanazi", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi, 2021.
- SARINCA Köksal, "Ölüm Cezası", (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi, 2002.
- SAVAŞCI Emine, ERVACI H. Mustafa, "Türkiye - Suudi Arabistan İlişkilerinde Bir Çatışma Unsuru Olarak Cemal Kaşıkçı Cinayeti", *Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 10, (2022): 133-146.
- SEÇGİN Mücahid, "Eski Hukukumuzda İdam Cezası", (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, 2019.
- SELÇUK Sami, "Cumhuriyet Döneminden Önce Türkler'de Ölüm Cezası", *Yargıtay Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 3-4, (1977): 39-51.

- SERDAROĞLU Erika Biton, "Ötenazi - Ölme Hakkı", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 22, Sayı: 3, (2016): 463-491.
- SOYASLAN Doğan, "Cezaların Bireyselleştirilmesi", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1-2 (S.Ü Hukuk Fakültesi 20. Yıl Armağanı), (2003): 25-49.
- ŞAHİN İlyas, "Ceza Kanunlarının Yer Bakımından Uygulanması ve Türk Ceza Kanununda Esas Alınan İlkeler", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, (2015): 107-144.
- ŞEN Y. Furkan, "Yaşam Hakkı: İdam, Kürtaj, Ötenazi ve Siyasal Sorumluluk", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, (2015): 1-26.
- ŞEVKET Fahrettin, *İran*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2017.
- ŞİMŞEK Emre, "Covid-19 Döneminde Kamu Sağlığının Korunması İçin Alınan Tedbirlerin Yaşam Hakkı ve Eşitsizlikler Üzerindeki Etkileri", *Ankara Barosu Dergisi*, Cilt: 79, Sayı: 2, (2021): 239-268.
- TAN Mehmet, *Türk Ceza Kanunu Genel Hükümler*, Birinci Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.
- TANERİ Gökhan, "Temel Cezanın Belirlenmesi", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı: 3, (2016): 127-162.
- TEKİN Abdülkadir, "İslam Ceza Hukukunda Tabi, Tekmili ve Ta'zir Nitelikli Manevi Ceza Türleri", *Amasya İlahiyat Dergisi*, Sayı: 14, (2020): 99-139.
- TEMİZ Yağmur, "Türk İslam Hukukundan Günümüze Zina", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, (2014): 489-514.
- TOROSLU Nevzat, *Ceza Hukuku*, 1. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları, 1988.
- TOSUN Mebrure, "Hammurabi'nin Toprak Kanunları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: 21, Sayı: 3, (1963): 127-141.
- TÖNGÜR Ali Rıza, ÇETİNTÜRK Ekrem, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 1. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2020.
- TURAÇ Berkay, "Suudi Arabistan'ın Terörizmle Mücadele Stratejileri Çerçevesinde 12 Mart Vakası Sert Bir Yanıt Mı?", *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, (2022): 31-46.
- TURAN Ubeydullah, *Ceza Hukukunda Hümanizm İlkesi Açısından Kastrasyon Yaptırımı*, Birinci Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.

- UÇAR Bilal, "İslam Ceza Hukukundaki Kıyasın İdamla Karşılaştırılması", *Kent Akademisi*, Cilt: 8, Sayı: 24, (2015): 145-161.
- USLAN Yurdanur Ural, GÜNER Tuğba, "İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması: Amerikan Sistemi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 2, (2014): 309-322.
- USLU Rıfat, "İslam Hukukunda Devlet Başkanının Suç ve Ceza Belirleme Yetkisi", (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, 1998.
- ÜÇOK Coşkun, "Osmanlı Kanunnamelerde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, (1946): 48-73.
- ÜÇOK Coşkun, MUMCU Ahmet, BOZKURT Gülnihal, *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2014.
- ÜZÜLMEZ İlhan, "Ceza Sorumluluğunun Esası ve Cezalandırmanın Amacına Dair Düşünce Hareketleri (Ceza Hukukunda Okullar Mücadelesi)", *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1-4, (2001): 259-294.
- ÜZÜLMEZ İlhan, "Türk Hukukunda İşkence Cürmü", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 3-4, (2002): 147-174.
- YARDIMCI Mehmet Murat, "Lehindeki ve Aleyhindeki Görüşler İtibariyle Ölüm Cezası Sorunu", (Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi, 1997.
- YAŞAR Ahmet, "İslam Ceza Hukukunun Hedef ve İlkeleri Açısından İdamı Gerektiren Suçlar", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9, (1995): 281-317.
- YETKİN Huriye, "Yahudi Geleneğine Göre Ölüm Cezasını Gerektiren Eylemler", (Yüksek Lisans Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2015.
- YERDELEN Erdal, *Türk Ceza Hukuku Yaptırımları ve İnfazı*, Birinci Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- YILDIZ Gaye Burcu, "Türk İş Hukukunda Orantılılık İlkesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 0, (2013): 681-708.
- YILMAZ Mahmut, *Kadim Medeniyetlerde ve İslam Hukukunda Cezalar*, Birinci Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018.
- YILMAZ Sacit, "12 Eylül 1980 - 1984 Yılları Arasında Sıkıyönetim Askeri Mahkemelerince Ölüm Cezasına Çarptırılan ve Bu Cezaları İnfaz Edilen Hükümlerin Dava Dosyalarının İncelenmesi", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, 1996.

YİĞİT Yaşar, "İnsanlık Onur ve Şerefının Korunması Açısından Kazf Suçu ve Cezasının Değerlendirilmesi", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, (2003): 107-117.

YURTSEVEN Yılmaz, "Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta'zir Suç ve Cezaları", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 3-4, (2001): 265-292.

ZENGİNKUZUCU Dikran M., "Covid-19 Pandemisi, Devlet ve Yaşam Hakkı", *İstanbul Esenyurt Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, (2021): 55-60.

WİLİNSKİ A., "Roma Ceza Hukuku ve Ceza Usul Hukukuna Bir Kuşbaşı", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, (1983): 329-335, (Çeviren: B. ERDOĞMUŞ).

Adalet Bakanlığı Web Sitesi, www.adalet.gov.tr, Erişim Tarihi: 25.03.2023.

Akşam Haber Web Sitesi, www.aksam.com.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2022.

Amnesty Web Sitesi, www.amnesty.org, Erişim Tarihi: 10.10.2023.

Batman Barosu, www.batmanbarosu.org.tr, Erişim Tarihi: 25.03.2023.

BBC News Web Sitesi, <https://www.bbc.com/>, Erişim Tarihi: 10.11.2023.

DPIC Web Sitesi, www.deathpenaltyinfo.org, Erişim: 07.10.2023.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-ı Kerim, www.kuran.diyanet.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.02.2023.

Euro News Web Sitesi, www.tr.euronews.com, Erişim Tarihi: 30.05.2023.

Encyclopedia Haber Web Sitesi, www.encyclopedia.usmmm.org, Erişim Tarihi: 10.06.2022.

En Son Haber Web Sitesi, www.ensonhaber.com, Erişim Tarihi: 10.06.2022.

Haber Global Web Sitesi, www.haberglobal.com.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2022.

Hukuktürk, <https://www.hukukturk.com>, Erişim Tarihi: 27.04.2023.

Hürriyet Gazetesi Web Sitesi, www.hurriyet.com.tr, Erişim Tarihi: 27.11.2023.

Kamu Denetçiliği Kurumunun Resmi Web Sitesi, www.ombudsman.gov.tr, Erişim Tarihi: 12.05.2023.

Legal Defense Fund Web Sitesi, <https://www.naacpldf.org>, Erişim: 07.10.2023.

Legalbank Elektronik Hukuk Bankası, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi: 27.04.2023.

Milliyet Hbaer Web Sitesi, www.milliyet.com.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2022.

Resmi Gazete, www.resmigazete.gov.tr, Erişim Tarihi: 25.03.2023.

Sabah Haber Web Sitesi, www.sabah.com.tr, Erişim Tarihi: 10.06.2022.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Web Sitesi, www.tbmm.gov.tr, Erişim Tarihi:
12.05.2023.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 13.03.2023.

Yargıtay Başkanlığı, www.yargitay.gov.tr, Erişim Tarihi:20.03.2023.

ÖZGEÇMİŞ

Naciye BİLGİN, Giresun ilinin Piraziz ilçesine bağlı olan Piraziz Çok Programlı Anadolu Lisesi'nden 2016 yılında mezun oldu. Lisans eğitimini Karabük Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde tamamlayarak 2020 yılında mezun oldu. Aynı yıl Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Kamu Yönetimi Anabilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı.